

Evaluering av autorisasjonsordningen for tolker

Rapport 2021 - 2

Proba-rapport nr. 2021 - 2, Prosjekt nr. 20055

ISSN: 1891-8093

AWE, SEA, TB, SR /TT, 05.01.2021

--

Offentlig

--

Evaluering av autorisasjonsordningen for tolker

Utarbeidet for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Forord

Rapporten evaluerer ordningen med statsautorisasjon for tolker. Prosjektet er gjennomført på oppdrag for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

Proba står ansvarlig for innholdet i evalueringen. Anette Walstad Enes har vært prosjektleder, Tonje Bentzen, Susanne Rolandsen og Saliha El-Amrani prosjektmedarbeidere. Trude Thorbjørnsrud har vært kvalitetssikrer.

I prosjektet har vi intervjuet en rekke personer: Ansatte i utdanningsinstitusjoner, domstoler, Fylkesnemnder, utlendingsforvaltningen, spesialisthelsetjenester, myndigheter, private tolkeformidlere, kommunale tolketjenester og ikke minst en mengde svært engasjerte tolker. Mange takk til alle dere som har bidratt med kunnskap og erfaringer. En takk går også til alle tolker som har besvart spørreundersøkelsen vår.

Oslo, januar 2021

Proba samfunnsanalyse

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
1 INNLEDNING	5
1.1 Statsautorisasjon av tolker	5
1.2 Lover, forskrifter, meldinger og utvalg.....	6
1.3 Tolkemyndigheters rolle og ansvar	6
1.4 Tolker i Nasjonalt tolkeregister	7
1.5 Brukere og formidlere av tolketjenester	10
1.6 Problemstillinger.....	10
1.7 Innhold i evalueringsrapporten	11
2 METODISK TILNÆRMING	13
2.1 Dokumentgjennomgang	13
2.2 Intervjuundersøkelse	13
2.2.1 Intervjuer av tolker.....	14
2.2.2 Formidlere av tolketjenester	14
2.2.3 Tolkebrukere	15
2.2.4 Utdanningsinstitusjoner	15
2.2.5 Myndigheter	16
2.3 Spørreundersøkelse blant tolker.....	16
2.3.1 Frafallsanalyse	17
2.4 Kvantitativ analyse	18
2.5 Avgrensninger	18
3 FORVENTNINGER OG BEHOV	20
3.1 Offentlige aktørers behov for høyt kvalifiserte tolker	20
3.1.1 Tolkebrukeres prioritering.....	20
3.1.2 Bruk av høyt kvalifiserte tolker.....	21
3.1.3 Tilgang til høyt kvalifiserte tolker.....	22
3.1.4 Offentlige aktørers forventninger til høyt kvalifiserte tolker.....	23
3.2 Tolkeformidlernes behov for statsautoriserte tolker	24
3.2.1 Autoriserte tolkers tilknytning til tolkeformidlere	24
3.2.2 Etterspørsel etter autoriserte tolker	26
3.2.3 Rutiner for prioritering av autoriserte tolker.....	26
3.2.4 Situasjoner og språk der det er vanskelig å tilby statsautorisert tolk	27
3.2.5 Tolkeformidlernes forventninger til statsautoriserte tolker	27
3.3 Tolkenes forventninger og erfaringer	28
3.3.1 Avleggelse av prøvene	28
3.3.2 Tolkenes forventninger til å bli statsautorisert.....	29
3.3.3 Statsautoriserte tolkers erfaringer.....	30
3.4 Oppsummering og vurdering	32
4 INFORMASJON OM AUTORISASJONSORDNINGEN.....	33
4.1 Tilgjengelig informasjon.....	33
4.1.1 Informasjon om prøveavvikling i ulike språk	34
4.1.2 Kjennskap til vurderingskriterier.....	34
4.2 Informasjonskanaler	35
4.2.1 Informasjon på nettsiden	36
4.3 Oppfatninger om informasjonens tilgjengelighet og nytte.....	36
4.4 Forberedelse til prøven.....	38
4.5 Oppsummering og vurdering	41
5 KVALIFISERING, UTDANNING OG STATS AUTORISASJON	42
5.1 Nasjonalt tolkeregister	42

5.2	Hvordan sikre en effektiv og god organisering av autorisasjonsprøven?	45
5.2.1	Bør autorisasjonsprøven ha opptakskrav?	45
5.2.2	Desentralisering av prøvene	48
5.2.3	Standardisering av arbeidsprosesser	49
5.3	Vurderinger og anbefalinger	49
6	HVA MÅLER DEN SKRIFTLIGE SILINGSPRØVEN?	51
6.1	Hva bør en skriftlig silingsprøve inneholde?	51
6.2	Hva består den skriftlige silingsprøven av?	51
6.3	Allmennspråk, fagord og faguttrykk	52
6.4	Oversettelse av tekst fra tolkespråket til norsk	52
6.5	Realia	53
6.6	Oversettelse av norske ord og uttrykk	53
6.7	Tolkenes erfaringer med den skriftlige prøven	54
6.8	Begrensninger og utfordringer ved sensurering	55
6.9	Alternativer for endringer av skriftlig prøve	56
6.9.1	Digitalisering av prøven slik den foreligger i dag	57
6.10	Vurderinger og anbefalinger	59
7	HVA MÅLER DEN MUNTLEGE PRØVEN?	60
7.1	Hva bør en muntlig autorisasjonsprøve inneholde?	60
7.2	Hva består den muntlige autorisasjonsprøven av?	61
7.3	Språkferdigheter	62
7.4	Konsekutiv tolking	62
7.4.1	Dialoger	62
7.4.2	Monologer	62
7.5	Tolketeknikk og yrkesetikk	64
7.6	Tolkenes erfaringer med den muntlige prøven	64
7.7	Bør den muntlige prøven teste andre tolkemetoder eller -teknikker?	66
7.7.1	Simultantolking	66
7.7.2	Prima vista tolking	67
7.7.3	Fjerntolking	67
7.7.4	Tolkenes oppfatninger om å teste andre metoder eller teknikker	68
7.8	Sensurering av muntlig prøve	69
7.8.1	Hvordan praktiseres sensurering av muntlig prøve?	70
7.8.2	Sensorenes erfaringer	71
7.9	Vurdering og anbefalinger	71
8	VALG AV SPRÅK TIL AUTORISASJONSPRØVEN	74
8.1	Vurderinger ut fra behov, kompetanse og ressurser	74
8.2	Manglende forutsigbarhet for kommende språk	75
8.2.1	Hva mener tolkene?	76
8.2.2	Språkplan	77
8.3	Hvordan velge språk?	78
8.3.1	Språk tilbudt gjennom bachelor i tolking i offentlig sektor	78
8.3.1	Språk der det ikke tilbys bachelor i tolking	79
8.4	Styringsdialog mellom IMDi og autorisasjonsordningen	81
8.5	Vurdering og anbefalinger	82
9	SÆRSKILT OM SAMISKE SPRÅK	83
9.1	Tolkebruk i offentlig sektor i samiske språk	83
9.2	Tolkeutdanning i samiske språk	84
9.3	Autorisasjonsprøve i samiske språk	85
9.3.1	Organisering av autorisasjonsprøve i samiske språk	85
9.3.2	Innhold i autorisasjonsprøve i samiske språk	86
9.4	Vurdering og anbefalinger	87

10	BEVILLING SOM STATS AUTORISERT TOLK.....	88
	10.1.1 IMDi som tildeler av bevilling	88
	10.1.2 Tilbakekallelse av bevilling	88
	10.1.3 Fornyelse av bevilling	89
	10.2 Vurdering og anbefalinger	89
	LITTERATUR.....	91

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Formålet med autorisasjonsordningen for tolker er å gi brukere av tolketjenester en garanti for at de får gode og profesjonelle tolketjenester. Vi finner at autorisasjonsordningen i hovedtrekk oppnår denne målsettingen – at staten setter sitt «kvalitetsstempel» på tolker som utfører tolkeembetet med svært høy kvalitet. For å sikre en økning i antall statsautoriserte tolker de kommende årene, foreslår vi at det blir avholdt flere autorisasjonsprøver, at språkene som det skal avholdes prøve i offentliggjøres i god tid i forveien, og at IMDi får et større ansvar for å velge ut språk. Videre anbefaler vi å innføre krav til opptak til autorisasjonsprøven, fornye den skriftlige prøven og innføre en tilleggsprøve i simultantolking og i prima vista tolking. Vi anbefaler også at bevillingen må fornyes jevnlig og at det opprettes et klageorgan på statsautoriserte tolker.

Bakgrunn og metode

Autorisasjonsordningen er en offentlig godkjenningssystem for tolker i Norge. Tolk er ikke en beskyttet tittel, men statsautorisert tolk er beskyttet. Formålet med autorisasjonsordningen for tolker er å gi brukere av tolketjenester en garanti for at de får gode og profesjonelle tolketjenester. Ved ikrafttredelse av tolkeloven, vil offentlig sektor ha plikt til å benytte kvalifiserte tolker (Kunnskapsdepartementet 2019). Norge vil da ha behov for langt flere kvalifiserte tolker generelt, og statsautoriserte spesielt. Det første kullet med studenter fra bachelorprogrammet for tolking i offentlig sektor ble uteksaminert høsten 2020. Forholdene ligger derfor godt til rette for å avholde et økt antall autorisasjonsprøver.

For å evaluere autorisasjonsordningen har vi utført en stor intervjuundersøkelse, der vi har intervjuet over 80 representanter for tolkemyndighetene, utdanningsinstitusjoner, autorisasjonsordningen, offentlige instanser som benytter høyt kvalifiserte tolker, tolkeformidlere og tolker. I tillegg har vi gjennomført en dokumentanalyse, en spørreundersøkelse til tolker i Nasjonalt tolkeregister og en kvantitativ analyse basert på opplysninger fra Nasjonalt tolkeregister.

Problemstillinger

I evalueringen vurderer vi hvorvidt autorisasjonsordningen for tolker oppnår sitt formål i tråd med samfunnets behov. Videre identifiserer vi konkrete tiltak som kan føre til forbedringer for å øke kapasiteten i ordningen og fremme muligheten for flere autoriserte tolker.

Funn og anbefalinger

Informasjon om ordningen

Vårt overordnede inntrykk er at informasjon om autorisasjonsordningen, prøver og forberedelsesmuligheter er godt ivarettatt. Mange tolker savner imidlertid informasjon og forutsigbarhet om hvilke språk det skal avholdes autorisasjonsprøver i, og mange ønsker å få anledning til å gå opp til autorisasjonsprøven i sitt språk.

Opptakskrav til autorisasjonsprøven

Vi vurderer at det er lite hensiktsmessig at det ikke er opptakskrav til kandidater som skal melde seg opp til autorisasjonsprøven. Et stort antall kandidater som går opp til skriftlig silingsprøve har ikke de nødvendige kvalifikasjonene eller forutsetningene for å bestå autorisasjonsprøven og belaster dermed administreringen av autorisasjonsordningen

unødvendig. Statsautoriserte tolker skal utføre kompliserte tolkeoppdrag, ofte innenfor tjenesteområder som krever et høyt presisjonsnivå som for eksempel rettsvesen eller spesialisthelsetjeneste. Et opptakskrav vil gi realistiske forventninger til kandidater som ønsker å gå opp til prøven. Både Tospråktesten, grunnemne og bachelorgrad i tolking i offentlig sektor har opptakskrav. *Vi anbefaler derfor å innføre krav til grunnemne i tolking i offentlig sektor som opptakskrav til autorisasjonsprøven.* Ved særskilte tilfeller, i språk der det ikke er tilbudt grunnemne, og som IMDi vurderer at det er et stort behov for statsautoriserte tolker i, bør opptakskravet kunne erstattes av Tospråktesten og generell studiekompetanse.

Skriftlig silingsprøve

Den skriftlige silingsprøven er ressurskrevende for administrasjonen av autorisasjonsordningen. Prøven forutsetter fysisk oppmøte av kandidater ved OsloMet, ettersom den må utføres manuelt med penn og papir. Prøven slik den foreligger i dag, fungerer ikke godt nok for å sile ut kandidater og sikre lik sensurering på tvers av språk. Hvis det innføres opptakskrav til autorisasjonsprøven, bør det vurderes om det er behov for en skriftlig silingsprøve. Dersom en skriftlig silingsprøve skal gjennomføres, bør prøven fornyes ved at det nedsettes en arbeidsgruppe av fagpersoner fra ulike deler av offentlig forvaltning for å utarbeide relevante, faglige spørsmål. Prøven bør teste tospråklighet, kjennskap til offentlig sektor og yrkesetikk. Oversettelse av tekst bør utelates. Videre anbefaler vi at avholdelse av en eventuell skriftlig silingsprøve desentraliseres og at autorisasjonsordningen knytter til seg prøveverter flere steder i Norge hvor kandidater kan avlegge prøven.

Muntlig autorisasjonsprøve

Overordnet vurderer vi at den muntlige autorisasjonsprøven fungerer godt og er av god kvalitet. Prøven oppfyller mange av de internasjonale anbefalingene for en slik prøve, noe som gir en indikasjon på at den holder en god standard i internasjonal sammenheng. Evalueringen viser at diskusjonene om hva som skal inngå i autorisasjonsprøven gjenspeiler at målsettingen med prøven og ordningen som sådan er noe uklare. Vi legger til grunn at ordningen med statsautorisasjon skal autorisere tolker i konsekutiv tolking for å jobbe i hele offentlig sektor. Vi mener da at prøven i stor grad måler de ferdigheter og egenskaper som stilles til en profesjonell tolk. For å imøtekomme innføringen av tolkeloven og den digitale samfunnsutviklingen, anbefaler vi at autorisasjonsprøven også tester ferdigheter i skjermtolking.

Vi har identifisert et behov for kvalifisering innen simultantolking og prima vista tolking (tekst til tale). Vi anbefaler derfor at autorisasjonsordningen oppretter en tilleggsprøve i disse to tolkemethodene for allerede autoriserte tolker. Vi ser det som hensiktsmessig å utarbeide tilleggsprøve(r) som tester for *tolkemethoder* framfor spesialisering innenfor fagområder. Videre anbefaler vi at metodikken som brukes i sensur av muntlig prøve blir samkjørt med bachelorutdanningen for tolker i offentlig sektor.

Når det gjelder kvaliteten og utformingen på *hver enkelt delkomponent* av prøven, er vårt hovedinntrykk at det bør foretas en revidering. Vi anbefaler derfor at det opprettes en arbeidsgruppe ledet av fagpersoner tilknyttet tolkeutdanningen som foretar en helhetlig fornyelse av innholdet i de ulike delkomponentene i den muntlige autorisasjonsprøven. Dersom den skriftlige silingsprøven skal fornyes, antar vi at det vil være hensiktsmessig at arbeidsgruppen ser på de to prøvene under ett. Arbeidsgruppen bør også vurdere hvordan de ulike delkomponentene skal vektles i sensureringen.

Valg av språk til autorisasjonsprøvene

Det avholdes for få autorisasjonsprøver og mange tolker må vente for lenge på å gå opp til prøven i sitt språk. Ordningen mangler også en plan for kommende språkprøver som skal avholdes. Vi anbefaler en felles, koordinert språkplan for Tospråktesten,

grunnemne, bachelorutdanning og autorisasjonsordningen. Videre anbefaler vi at det blir offentliggjort en plan for hvilke språk det skal avholdes autorisasjonsprøve i. Språkene bør bli annonsert i god tid i forveien, for eksempel to år før prøven skal avholdes.

Vi ser det som naturlig at når det skal avholdes autorisasjonsprøve i språk som inngår i bachelorutdanningen (jf. forslag i tolkeloven), bør det være mulig for alle tolker som oppfyller opptakskravene å melde seg opp til prøven i det gjeldende språket. I tillegg anbefaler vi at det avholdes autorisasjonsprøve for et gitt antall språk som ikke inngår i bachelorutdanningen hvert år. IMDi bør ha hovedansvar for å avgjøre hvilke språk som det skal avholdes autorisasjonsprøve i for disse språkene.

Styringsdialog

I styringsdialogen mellom IMDi og autorisasjonsordningen bør det bli fastsatt et resultatkrav om antall språk per år, framfor antall autoriserte tolker. Videre ser vi det som nødvendig at IMDi gjennom tildelingsbrev til OsloMet stiller krav om bedre tilrettelegging av samarbeid på tvers av organisasjonen, og sørger for et effektivt digitalt oppmeldings- og saksbehandlingssystem for autorisasjonsordningen.

Særskilt om samiske språk

Samiske språk har en særstilling i offentlig forvaltning. Innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, gir sameloven rett til bruk av tolk uavhengig av norskkunnskaper i møte med offentlige organer. Det er stor mangel på kvalifiserte tolker i samiske språk. Lang reisevei for å avlegge autorisasjonsprøven og en opplevelse at ordningen er lite relevant, kan være årsaker. Vi anbefaler derfor at autorisasjonsprøven i samiske språk fysisk gjennomføres innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, og at prøven bør utformes i samarbeid med fagmiljøer for samiske språk. Autorisasjonsprøven i samiske språk bør etter vår vurdering fortsatt være en del av den øvrige autorisasjonsordningen. Vi anser ikke en nordisk autorisering som formålstjenlig. Det kan imidlertid vurderes om Sametinget skal gi bevillingen.

Tolkebevilling

I enkelte tilfeller utfører ikke statsautoriserte tolker tolkeembetet med høy kvalitet tolkefaglig eller -etisk. Slike tilfeller skader renomméet til statsautorisasjonen. Vi anbefaler at det opprettes en partssammensatt klageordning for statsautoriserte tolker, der IMDi er sekretariat. Videre ser vi det som nødvendig at bevilling som statsautorisert tolk gis for en tidsbegrenset periode og at den må fornyes jevnlig.

Behov for tydeliggjøring

Vi finner at formålet med autorisasjonsordningen er uklart. Det er lite tydelig hvem ordningen er for, hva som forventes å være de primære tolkemethodene til autoriserte tolker og hvor de forventes å skulle jobbe. Blant offentlige virksomheter som benytter statsautoriserte tolker er det få som vet hva statsautorisasjonen innebærer og hva en statsautorisert tolk kan. Vi anbefaler at formålet og målsettingen med autorisasjonsordningen tydeliggjøres, slik at det kan gi ordningen mer identitet og legitimitet.

Anbefalingene forutsetter et økt antall autorisasjonsprøver og tilstrekkelige bevilgninger til autorisasjonsordningen ved OsloMet.

Anbefalinger

Opptakskrav til autorisasjonsprøven

- Vi anbefaler å innføre krav til grunnemne i tolking i offentlig sektor som opptakskrav til autorisasjonsprøven.

Skriftlig silingsprøve

- Dersom det innføres opptakskrav, anbefaler vi at nytten av en skriftlig silingsprøve vurderes.
- Vi anbefaler at en eventuell skriftlig silingsprøve bør fornyes ved at det nedsettes en arbeidsgruppe av fagpersoner fra ulike deler av offentlig forvaltning for å utarbeide relevante spørsmål.
- Vi anbefaler at en eventuell skriftlig silingsprøve skal teste tospråklighet, kjennskap til offentlig sektor og yrkesetikk samt at oversettelse av tekst utelates.
- Vi anbefaler at en eventuell skriftlig silingsprøve desentraliseres og at autorisasjonsordningen knytter til seg prøveverter flere steder i Norge hvor kandidater kan avlegge prøven.

Muntlig prøve

- Vi anbefaler at den muntlige prøven beholder sin form og i tillegg inkluderer skjermtolking.
- Vi anbefaler at autorisasjonsordningen oppretter en tilleggsprøve i simultantolking og prima vista tolking for allerede autoriserte tolker.
- Vi anbefaler at det opprettes en arbeidsgruppe som foretar en helhetlig fornyelse av innholdet i de ulike delkomponentene i den muntlige autorisasjonsprøven.
- Vi anbefaler at sensur av muntlig prøve blir samkjørt med bachelorutdanningen for tolker i offentlig sektor

Valg av språk

- Vi anbefaler en felles, koordinert språkplan for Tospråktesten, grunnemne, bachelorutdanning og autorisasjonsordningen.
- Vi anbefaler at det blir offentliggjort en plan over språk som det skal avholdes autorisasjonsprøve i.
- Vi anbefaler at det i styringsdialogen mellom IMDi og autorisasjonsordningen blir fastsatt et resultatkrav om antall språk per år, framfor antall autoriserte tolker.
- Vi anbefaler at når det skal avholdes autorisasjonsprøve i språk som inngår i bachelorutdanningen (jf. forslag i tolkeloven) bør det være mulig for alle tolker som oppfyller opptakskravene å melde seg opp til prøven i det gjeldende språket.
- Vi anbefaler at det avholdes autorisasjonsprøve for et gitt antall språk som ikke inngår i bachelorutdanningen hvert år.
- IMDi bør ha en ledende rolle i å avgjøre hvilke språk som det skal avholdes autorisasjonsprøve i for språk som ikke inngår i bachelorutdanningen
- Vi anbefaler at IMDi gjennom tildelingen til OsloMet stiller krav til organisasjon for bedre tilrettelegging av samarbeid på tvers i organisasjonen, og sørger for et effektivt digitalt oppmeldings- og saksbehandlingssystem.

Særskilt om samiske språk

- Vi anbefaler videre at autorisasjonsprøven i samiske språk fysisk gjennomføres innenfor forvaltningsområdet for samisk språk
- Vi anbefaler at autorisasjonsprøven i samiske språk fortsetter å være en del av den øvrige autorisasjonsordningen, men at det kan vurderes om Sametinget skal gi bevillingen.

Tolkebevilling

- Vi anbefaler at det opprettes en partssammensatt klageordning på statsautoriserte tolker, der IMDi er sekretariat
- Vi anbefaler at bevillingen som statsautorisert tolk må fornyes jevnlig.

Anbefalingene forutsetter et økt antall autorisasjonsprøver og tilstrekkelige bevilgninger til autorisasjonsordningen ved OsloMet.

1 Innledning

Autorisasjonsordningen er en offentlig godkjenningsordning for tolker i Norge. Tolk er ikke en beskyttet tittel, men «statsautorisert tolk» er beskyttet. Formålet med autorisasjonsordningen for tolker er å gi brukere av tolketjenester en garanti for at de får gode og profesjonelle tolketjenester. Staten setter på denne måten sitt «kvalitetsstempel» på tolkene. Ordningen er et tiltak for å sikre kvaliteten på tolker som jobber i offentlig sektor. Offentlig sektor har behov for at autorisasjonsordningen fungerer godt for at kritiske samfunnsoppgaver skal bli ivaretatt og for å sørge for rettsikkerheten til innbyggerne. Det er en økende forventning om at tolker skal være statsautoriserte.

Integrering- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er ansvarlig fagmyndighet for tolking i offentlig sektor og ønsker en evaluering av autorisasjonsordningen for tolker. Evalueringen har som formål å bidra til bedre måloppnåelse for IMDi som ansvarlig fagmyndighet for tolkefeltet, herunder bedre effektivitet i ordningen. Evalueringen skal bidra til en kunnskapsbasert videreutvikling av autorisasjonsordningen, og inneholder blant annet anbefalinger om hvordan ordningen kan organiseres mer forutsigbart, kostnadseffektivt og hensiktsmessig. Anbefalingene ses i sammenheng med digitaliseringen i samfunnet, samt de forventningene både tolker og tolkebrukere har til høyt kvalifiserte tolker.

I evalueringen vurderer vi hvorvidt autorisasjonsordningen oppfyller sitt formål. Vi belyser hvorvidt ordningen bidrar til å autorisere tolker av god kvalitet, om den bidrar til å oppfylle behovet i det norske samfunnet for høyt kvalifiserte tolker og i hvilken grad ordningen innfrir tolkenes forventninger til kvalifisering. I evalueringen kommer vi også med anbefalinger om endringer i ordningen som skal føre til at målsetningene i større grad blir oppfylt.

1.1 Statsautorisasjon av tolker

Autorisasjonsordningen er den eneste offentlige godkjenningsordningen for tolker i Norge. Ordningen gir kun kompetanse i *muntlig* oversettelse. Skriftlig oversettelse skal utføres av translatører.

Statsautorisasjon av tolker i Norge startet i 1995, da det ble satt i gang en prøveordning for tolkeautorisasjon. Prøveordningen var et samarbeid mellom Universitetet i Oslo, Kommunal- og arbeidsdepartementet og Utlendingsdirektoratet. *Forskrift om bevilling av statsautorisasjon av tolk* ble fastsatt i juni 1997. Universitetet i Oslo hadde ansvaret for autorisasjonsprøven fra 1997-2012, da ansvaret ble overført til OsloMet.

For å få statsautorisasjon kreves det at kandidaten har bestått autorisasjonsprøven i tolking. Autorisasjonsprøven er en krevende prøve i praktisk tolking. For å bestå prøven må kandidaten ha svært gode tolkeferdigheter, ha kunnskap om dekkende språkbruk i enhver tolkesituasjon, kjenne til sentrale samfunnsforhold på begge språkområder og ha innsikt i god tolkeskikk.

Prøven er todelt og består av en skriftlig og en muntlig del. Den skriftlige prøven er en silingsprøve. Hvis kandidaten oppnår minst 80 prosent riktig i den skriftlige delen, går vedkommende videre til den muntlige delen – som utgjør den egentlige autorisasjonsprøven i tolking. Prøven skal holdes minst én gang i året i utvalgte språk (Kunnskapsdepartementet 2019). Som regel arrangerer OsloMet to prøverunder i året. Siden 2013 har antall språk variert mellom ett til ti språk. Kravet i 2020 var minimum fem språk og før det var det tre til fem språk. Det går minimum 5 år mellom hver gang prøve det tilbys prøve et språk, for noen språk opp til 12 år. Det er ikke «kontemulighet» på verken skriftlig eller muntlig del av prøven. Kandidater som stryker, må derfor vente i minst 5 år på neste sjanse.

1.2 Lover, forskrifter, meldinger og utvalg

Statsautorisasjonsordningen er nedfelt i *Forskrift om bevilling som statsautorisert tolk og tolkeprøven* som trådte i kraft i 1997. Siden har den gjennomgått mindre endringer både i 1999 og 2005. Forskriften beskriver bevillingen og autorisasjonsprøven.

Per i dag finnes det ingen lov som samler bestemmelser om tolking i offentlig sektor. Forvaltningslovens veilednings- og informasjonsplikt styrer tolkebruk i de fleste sektorer, men offentlige organer har ikke plikt til å benytte tolk. Tolkefeltet har imidlertid vært omtalt i både Stortingsmeldinger og utvalg.

I *En helhetlig integreringspolitikk* varslet regjeringen en gjennomgang av hvordan offentlige tolketjenester bør organiseres (Meld. St. 6 (2012–2013)). I *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* slo regjeringen fast at kapasiteten måtte økes i tolkeutdanningen, statsautorisasjon, testing og kurs. Videre påpekte de at tilgangen på kvalifiserte tolker må systematiseres og forenkles (Meld. St. 30 (2015–2016), s. 90).

Regjeringen oppnevnte i 2013 et tolkeutvalg som blant annet skulle fremme forslag til effektiv organisering av tolker og tolking i offentlig sektor, samt å se på det offentlige tilgang på kvalifiserte tolker (NOU 2014:8). Tolkeutvalget påpekte at det er et problem at det ikke er nok statsautoriserte tolker til å dekke behovet og at autorisasjonsordningen ikke utnyttes godt nok. Utvalget mente at ordningen må styrkes og at det er behov for å vurdere nærmere hvordan den kan effektiviseres slik at flere kan ta prøven. Videre anbefalte utvalget at en samlet gjennomgang av autorisasjonsordningen og utdanningen bør vurderes. Utredningen inneholdt også et forslag til en egen lov på tolkefeltet. Hensikten med lovforslaget var å tydeliggjøre offentlige organers ansvar for å benytte kvalifisert tolk.

Regjeringen varslet i sin integreringsstrategi *Integrering gjennom kunnskap* (Regjeringen 2018, s. 51), at de vil øke bruken av kvalifisert tolk og at utarbeidelse av ny tolkelov var i gang. Regjeringens forslag for en egen tolkelov var på høring i 2019 og Kunnskapsdepartementet (KD) jobber med ferdigstilling av loven. Loven skal ikke være en rettighetslov, men skal tydeliggjøre offentlige myndigheters ansvar for å veilede og informere alle innbyggere. Slik vil loven utfylle og presisere eksisterende lovverk (Meld. St. 30. 2015-2016, s. 89). I høringsutkastet framgår det at en av målsettingene med loven er å «bidra til en *kvalitetsreform* på tolkefeltet» (Kunnskapsdepartementet 2019, s. 8).

Det mest omfattende forslaget i loven er §6 *Ansvar for å bruke tolk*. Der heter det: «... offentlig organ [skal] bruke tolk når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste». Videre heter det at offentlige organer skal benytte *kvalifiserte* tolker.

Lovforslaget innebærer at forskriften om bevilling som statsautorisert tolk og tolkeprøven som nå ligger under straffeloven oppheves og erstattes av forskriftsbestemmelser om statsautorisasjonsprøven i ny forskrift til tolkeloven. Av nye elementer i forskriften ligger det blant annet en garanti til studenter ved bachelorutdanningen for tolker i offentlig sektor om at de skal få tilbud om å ta prøven på sitt tolkespråk innen 3 år etter oppnådd bachelorgrad (forslag til forskrift, §17). Disse kandidatene vil ikke trenge å gå opp til skriftlig silingsprøve.

1.3 Tolkemyndigheters rolle og ansvar

KD har det overordnede ansvaret for regjeringens integreringspolitikk, herunder ordningen for statsautorisasjon av tolker. Departementet har ansvar for å utarbeide lover og forskrifter på sitt fagfelt, og KD har som beskrevet ovenfor utarbeidet og endret forskriften for statsautorisasjonsprøven og bevilling av tolker. De har ansvaret for å

ferdigstille den nye tolkeloven med tilhørende forskrift. Departementet har dessuten et overordnet ansvar for utdanningssystemet, herunder utdanning på tolkefeltet.

IMDi er nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor, noe som innebærer blant annet bevillingsansvar for statsautorisasjon av tolker og driftsansvar for Nasjonalt tolkeregister. Registeret inneholder informasjon over kvalifiserte tolker og tilgjengeliggjøres gjennom tolkeregisteret.no. IMDi's ansvar på tolkefeltet beskrives i de årlige tildelingsbrevene fra KD. IMDi skal videre kartlegge behov for tolk i ulike språk i kommunale tjenester og statlige etater, og bistå disse med informasjon og veiledning når det gjelder kvalitetssikring, bestilling, bruk og oppfølging av tolker. For å sikre at autorisasjonsordningen bidrar til å møte samfunnets behov for tolker i ulike språk, samarbeider IMDi med OsloMet om testing, kvalifisering og statsautorisasjon av tolker.

IMDi, som nasjonal tolkemyndighet, innvilger årlig tilsagn til autorisasjonsordningen for tolker. Videre bestemmer IMDi både formål og fastsetter resultatmål for ordningen i dialog med OsloMet. I forskriften for bevilling av statsautorisert tolk og tolkeprøven står det at KD fastsetter hvem som skal ha administrativ myndighet for gjennomføring av tolkeprøven. Som tidligere omtalt er det OsloMet som har hatt dette ansvaret siden 2013. IMDi har derfor en jevnlig styringsdialog med OsloMet om hvordan disse midlene skal brukes.

IMDi har myndighet til å tildele bevilling som statsautorisert tolk. Dette vil bli nærmere omtalt i kapittel 10.

1.4 Tolker i Nasjonalt tolkeregister

Med utgangspunkt i opplysningene om tolkene som ligger i Nasjonalt tolkeregister har vi laget deskriptiv statistikk over kjennetegn ved tolkene. Denne analysen er basert på opplysninger om kjønn, fylke, tolkespråk og kvalifikasjonskategori.

Ifølge oversikten vi har fått tilsendt fra IMDi (oktober 2020) er det 1 322 tolker oppført i registeret i til sammen 72 språk. Språket med flest tolker er arabisk, med 171 tolker, etterfulgt av polsk (114), russisk (113), engelsk (86) og somali (83). Omtrent halvparten av språkene har færre enn 10 tolker.

Tabell 1.1: De 10 språkene med flest antall statsautoriserte tolker

	Antall statsautoriserte tolker	Antall tolker totalt
Russisk	27	113
Engelsk	21	86
Spansk	20	52
Arabisk	19	171
Somali	17	83
Polsk	17	114
Albansk	11	26
Persisk	11	76
Urdu	10	36
Bosnisk-kroatisk-serbisk	10	28

Kilde: Nasjonalt tolkeregister

Av de 1 322 tolkene i nasjonalt tolkeregister er 234 statsautoriserte tolker, fordelt på 39 språk. Over halvparten av de autoriserte tolkene er fordelt på følgende syv språk: russisk, engelsk, spansk, arabisk, somali og polsk. Språket med flest autoriserte tolker

er russisk. Tabell 1.1 viser de 10 språkene med høyest antall statsautoriserte tolker. I avsnittene nedenfor ser vi nærmere på de ulike kjennetegnene ved tolkene.

Kvalifikasjonskategori

Tolkene er oppført i én av fem kvalifikasjonskategorier. Tolkere som er oppført i to eller flere språk kan være oppført med ulike kategorier avhengig av kvalifisering i hvert enkelt språk. De fleste tolker i Nasjonalt tolkeregister er som nevnt ikke statsautoriserte tolker og er derfor oppført i kategori D eller E. Tabellen nedenfor viser tolkenes fordeling på de ulike kvalifikasjonskategoriene. For tolker som er oppført i to eller flere språk har vi inkludert den høyeste kvalifikasjonen. En beskrivelse av de ulike kategoriene og kvalifikasjonene, se avsnitt 5.1.

Tabell 1.2: Tolker i Nasjonalt tolkeregister fordelt etter høyeste kvalifikasjon

	Antall	Andel
Kategori A: Statsautorisasjon og bachelorgrad	14	1 %
Kategori B: Bachelorgrad eller statsautorisasjon og grunnemne (30 studiepoeng)	184	14 %
Kategori C: Statsautorisasjon	36	3 %
Kategori D: Grunnemne (30 studiepoeng tolking i offentlig sektor)	599	45 %
Kategori E: Tospråkstesten og kurs (TAO) eller Statsautorisert translatør/fagoversetter og kurs (TAO)	489	37 %
TOTALT	1 322	100 %

Kilde: Nasjonalt tolkeregister

Kjønn

58 prosent av tolkene i nasjonalt tolkeregister er kvinner og 42 prosent er menn. Det er liten forskjell i kjønnsfordelingen mellom statsautoriserte tolker og ikke statsautoriserte tolker samlet sett, men det er store forskjeller innenfor enkelte kvalifikasjonskategorier. Den største forskjellen gjelder statsautoriserte tolker i kategori A, her er alle kvinner. Det er også en større andel kvinner blant ikke autoriserte tolker på det laveste kvalifiseringsnivået, nemlig kategori E. Andelen menn er relativt høyere blant tolker i kategoriene C og D, sammenlignet med andelen menn totalt. Tabellen nedenfor viser dette.

Tabell 1.3: Andel kvinner og menn innenfor de ulike kvalifikasjonskategoriene

	Kvinner	Menn
Kategori A: Statsautorisasjon og bachelorgrad	100 %	0 %
Kategori B: Bachelorgrad eller statsautorisasjon og grunnemne (30 studiepoeng)	58 %	42 %
Kategori C: Statsautorisasjon	50 %	50 %
Kategori D: Grunnemne (30 studiepoeng tolking i offentlig sektor)	55 %	45 %
Kategori E: Tospråkstesten og kurs (TAO) eller Statsautorisert translatør/fagoversetter og kurs (TAO)	61 %	39 %
TOTALT	58 %	42 %

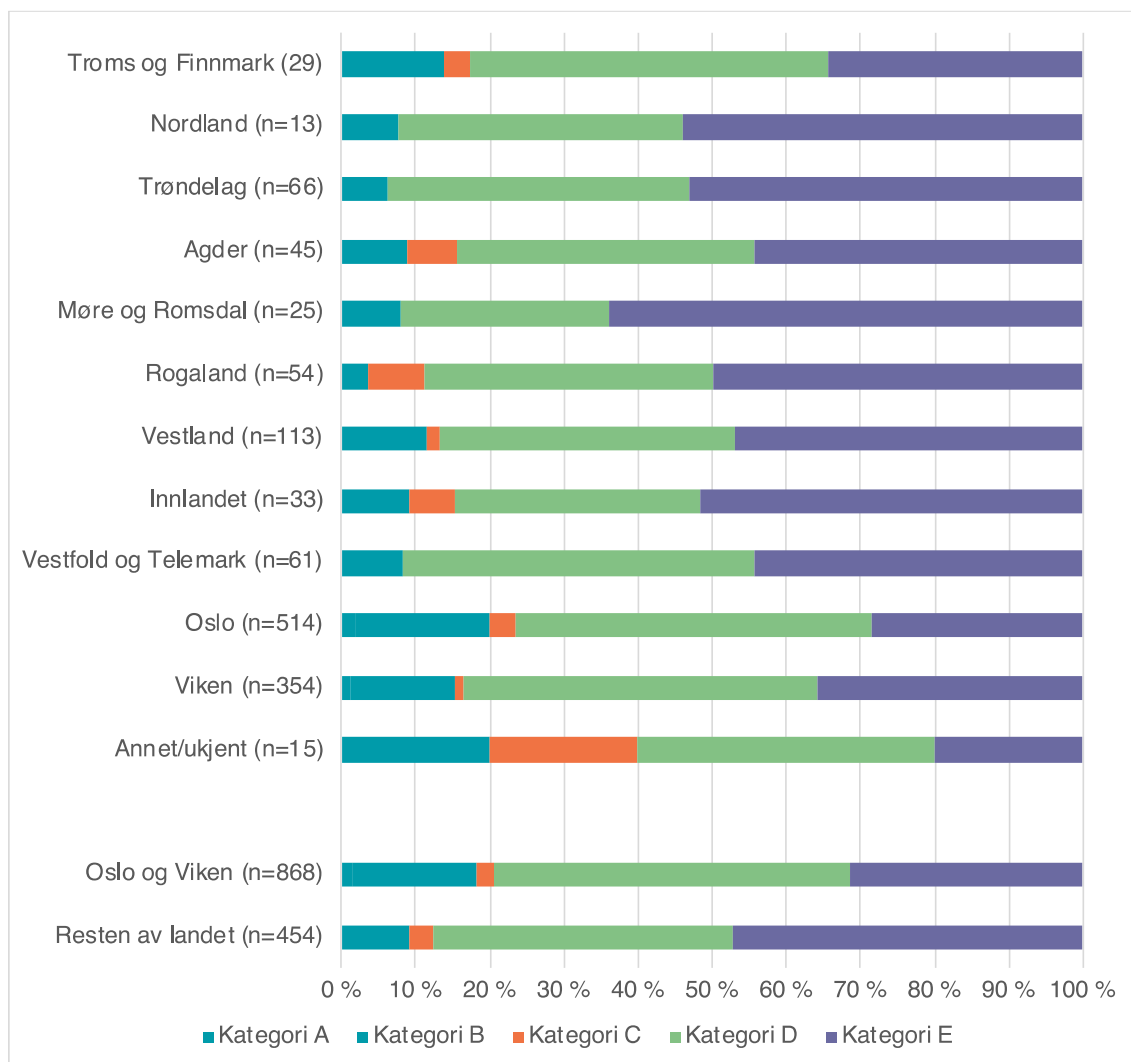
Kilde: Nasjonalt tolkeregister

Geografisk spredning

I figuren nedenfor viser vi den geografiske fordelingen av tolkene (i Nasjonalt tolkeregister), etter kvalifikasjonskategori. Andelen statsautoriserte tolker, det vil si de som er oppført i kategori A, B eller C, er betydelig høyere i Oslo og Viken enn resten av landet, henholdsvis 21 og 12 prosent.

Andelen *statsautoriserte tolker* er høyest i Oslo, Viken, Troms og Finnmark og Agder, og lavest i Trøndelag, Vestfold og Telemark, Møre og Romsdal og Nordland. Andelen lavest kvalifiserte tolker, det vil si tolker i kategori E, er høyest i Møre og Romsdal, Nordland, og Trøndelag, mens den er lavest i Oslo, Troms og Finnmark, og Viken.

Figur 1.1: Andel tolker innenfor de ulike kvalifikasjonskategoriene, fordelt etter fylke

Antall språk

81 prosent av tolkene i Nasjonalt tolkeregister er oppført i ett språk, mens 19 prosent er oppført i to eller flere språk. Blant tolkene som er oppført i flere språk er to språk det vanligste. Dette er for eksempel vanlig blant tolker i kurdiske, persiske eller slaviske språk. Andelen tolker som tolker i flere språk er høyere i Oslo og Viken enn i resten av landet. Det er også relativt flere mannlige tolker (24 prosent) enn kvinnelige tolker (16 prosent) som er oppført i to eller flere språk. Statsautoriserte tolker er i større grad oppført i to eller flere språk (35 prosent) enn ikke autoriserte tolker (16 prosent).

1.5 Brukere og formidlere av tolketjenester

Brukere av tolketjenester omfatter personer som av ulike årsaker har behov for å gjøre seg forstått eller å forstå personer der man ikke har et felles språk å kommunisere på. Brukerne omfatter blant annet kommunale tjenesteytere som ansatte i flyktningetjeneste, voksenopplæringer, skole, sosiale tjenester, barnevern, kommunale helsetjenester mv. som har kontakt med innvandrere eller personer på korttidsopphold i Norge som ikke behersker norsk i tilstrekkelig grad. Andre brukergrupper er statlige aktører som utlendingsmyndigheter, rettsvesen, spesialisthelsetjenesten, nav, mv. Private bedrifter kan ha behov for tolk ved inngåelse av ulike avtaler, ansettelser og tvister. Det kan også være forskere som trenger tolk i forbindelse med intervjuer, observasjon eller annen informasjon som blir formidlet på et annet språk. Eksemplene er ikke uttømmende, men kan illustrere mangfoldet i samlebetegnelsen *tolkebrukere*. Brukere av tolketjenester kan bestille tolk selv, for eksempel gjennom å benytte kontaktinformasjon i Nasjonalt tolkeregister, men de fleste tolkeoppdrag blir formidlet gjennom ulike formidlingstjenester.

Det er tre hovedgrupper av formidlere av tolketjenester: Kommunale tolkeformidlere, private tolkeformidlere og offentlige virksomheter med egen formidlerløsning. Den første gruppen innebærer *kommuner som har egen tolketjeneste* med ansatte tolker. Bergen er et eksempel på en kommune med egen tolketjeneste. Kommunens ansatte skal da benytte disse tolkene ved behov for tolketjenester, med mindre det er fornuftige årsaker til at disse ikke egner seg. Det kan for eksempel være at kommunens tolketjeneste ikke tilbyr tolker i det aktuelle språket, eller dersom det er kjennskap mellom tolk og mottaker av kommunale tjenester og dette vurderes som uheldig. *Private tolkeformidlere* er firma som formidler tolketjenester etter bestilling. Salita, Tolkenett og Hero kompetanse er eksempler på relativt store private tolkeformidlere. Disse har egne nettsider der man enkelt kan bestille tolketjenester. Den siste gruppen, *offentlige virksomheter med egen formidlerløsning for tolker*, omfatter offentlige etater og tjenesteytere som ofte har behov for tolketjenester av høy kvalitet. Eksempler på slike virksomheter er Utlendingsdirektoratet (UDI) og Tolkesentralen som er tilknyttet Oslo universitetssykehus (OUS).

1.6 Problemstillinger

Behovet for statsautoriserte tolker er økende i Norge (NOU 2014:8; Kunnskapsdepartementet 2019). Samtidig er det relativt få tolker som blir statsautoriserte hvert år. Autorisasjonsordningen for tolker ble evaluert i 2012 av Universitetet i Oslo. En sentral anbefaling derfra var å *ikke* senke kravene til autorisasjonsprøven med det formål å få flere autoriserte tolker (Universitetet i Oslo 2012). De mente at dette ville svekke kvaliteten på tolkene og gå utover brukerne av tolketjenester. I denne evalueringen forsøker vi derfor å finne andre løsninger på utfordringen med å få flere autoriserte tolker.

Prosjektets problemstillinger er knyttet til IMDIs behov for kunnskap om hvordan autorisasjonsordningen fungerer og hvordan den kan utvikles og forbedres for å fylle samfunnets behov for statsautorisert tolk. Evalueringen søker å besvare to hovedproblemstillinger, og vi har prøvd å besvare dem gjennom et sett med evalueringsspørsmål:

1. *Oppnår autorisasjonsordningen for tolker sitt formål i tråd med samfunnets behov?*
 - a. Hvilke forventninger og behov har følgende målgrupper til autorisasjonsordningen for tolker og til statsautoriserte tolker:

- Tolkebrukere
 - Tolker
 - Ulike fagmiljøer
 - Myndighetene
- b. Hvordan oppfatter målgruppene tilgjengelig informasjon om ordningen?
 - c. Hvordan påvirker tilgjengelig informasjon rekruttering av kandidater?
 - d. I hvilken grad ivaretar ordningen et landsdekkende tilbud?
 - e. I hvilken grad måler prøven ferdigheter og egenskaper som kreves av en profesjonell tolk?
 - f. Hvordan kan kvalitetskravene ivaretas på tvers av språk?
 - g. Hvordan kan man ivareta kvalitetskravene i arbeidet med sensur?
2. *Hvilke konkrete tiltak kan føre til forbedringer for å øke kapasiteten i ordningen og øke muligheten for flere autoriserte tolker?*
- a. Hvilke løsninger kan sikre en effektiv og god organisering av prøvene som samtidig ivaretar prøvens krav til kvalitet?
 - b. Hvilke løsninger kan gi et forutsigbart tilbud til kandidater som samtidig ivaretar prøvens krav til kvalitet?
 - c. Hvilke forutsetninger, ressurser og verktøy trengs for å dekke samfunnets behov for flere statsautoriserte tolker?
 - d. Hvordan bør IMDi prioritere i styringsdialogen når det gjelder forholdet med tilsagnet og resultatmål?

1.7 Innhold i evalueringsrapporten

I *kapittel 2* redegjør vi for den metodiske tilnærmingen for evalueringen, der vi går gjennom de ulike metodene vi har brukt for å innhente og analysere dataene som ligger til grunn for våre vurderinger og anbefalinger.

I *kapittel 3* beskriver vi forventninger og behov som ulike målgrupper har til ordningen for statsautorisasjon og statsautoriserte tolker. Målgruppene vi referer til her er tolkebrukere, ulike fagmiljøer og myndigheter, som vi her forstår som offentlige aktører som bruker tolk, og formidlere av tolketjenester. Videre ser vi på forventninger og behov hos tolker i Nasjonalt tolkeregister.

Kapittel 4 inneholder en beskrivelse av hvilken informasjon tolker har om autorisasjonsordningen, herunder informasjon om mulighetene til å gå opp til autorisasjonsprøve i deres språk, kjennskap til vurderingskriterier som ligger til grunn for å bestå prøven, samt forberedelsesmulighetene. Vi vil også redegjøre for hvilke kanaler tolkene får informasjonen om autorisasjonsprøven gjennom, samt hvor tilgjengelig og nyttig de oppfatter at informasjonen er.

I *kapittel 5* ser vi på sammenhengen mellom kvalifisering av tolker, tolkeutdanning og statsautorisasjon. Videre beskriver vi hvordan disse inngår i Nasjonalt tolkeregisters kvalifiseringskategorier. Vi ser på hvordan ordningen med statsautorisasjon er organisert og vurderer hvorvidt det er behov for opptakskrav for å kunne melde seg opp til prøven.

I *kapittel 6* spør vi hva den skriftlige silingsprøven måler av ferdigheter og kunnskaper. Kapittelet presenterer synspunkter fra tolker i Nasjonalt tolkeregister på den skriftlige prøven. Videre diskuterer vi ulike alternativer for endringer av den skriftlige silingsprøven.

I *Kapittel 7* analyserer vi hva den muntlige prøven *bør* måle, og hva den faktisk måler. Videre vurderer vi hvorvidt den måler ferdigheter og egenskaper som kreves av en profesjonell tolk. De ulike elementene i den muntlige prøven blir sett opp mot anbefalinger fra EU. Vi diskuterer hvorvidt nye tolkemoder eller -former bør innlemmes i prøven. Sensurering av muntlig prøve blir også analysert her.

Kapittel 8 omhandler valg av språk til autorisasjonsprøvene. Vi diskuterer blant annet konsekvensene av lovforslaget til tolkeloven som går ut på at uteksaminerte bachelorstudenter skal få ta autorisasjonsprøven i sitt språk innen tre år etter endt studie, og vi diskuterer behovet for andre språk i tillegg. Videre skisserer vi hvordan det kan utarbeides en langsiktig språkplan for å bidra til å gi et forutsigbart tilbud til potensielle kandidater.

I *kapittel 9* omtaler vi samiske språk spesielt og ser på hvilke forutsetninger, ressurser og verktøy som trengs for å dekke samfunnets behov for tolker i samiske språk.

I *kapittel 10* gir vi en kort gjennomgang av prosessen med bevilling som statsautorisert tolk. Vi diskuterer hvorvidt det burde opprettes en ekstern klageordning og om statsautorisasjonen bør fornyes etter et visst antall år.

2 Metodisk tilnærming

I dette kapitlet redegjør vi for den metodiske tilnærmingen vi har brukt i denne evalueringen. For å besvare problemstillingene i evalueringen har vi benyttet oss av flere ulike metoder for datainnsamling. Vi vurderte at problemstillingene som ønskes besvart i stor grad kunne belyses gjennom ulike aktørers erfaringer og vurderinger. Dette har vært styrende for våre metodevalg til prosjektet. Vi har i stor grad basert oss på kvalitative metoder som er særlig egnet til å få frem ulike aktørers behov, vurderinger og erfaringer.

Vi har gjennomført en dokumentgjennomgang og en omfattende intervjuundersøkelse blant tolker, formidlere av tolketjenester, utdanningsinstitusjoner, tolkemyndigheter og ulike grupper tolkebrukere. I tillegg har vi inkludert en spørreundersøkelse for å få frem bredden i *tolkenes* erfaringer. Vi vurderte også en spørreundersøkelse til tolkebrukere, men fant det lite hensiktsmessig å gjennomføre ettersom det ville være vanskelig og svært tidkrevende å finne frem til relevante respondenter. Vi har også gjennomført en kvantitativ analyse basert på tall fra Nasjonalt tolkeregister for å få en oversikt over antall tolker med og uten statsautorisasjon, hvor i landet tolkene bor, mv.

2.1 Dokumentgjennomgang

Vi har gått gjennom en rekke relevante dokumenter om autorisasjonsordningen eller andre tema som kan være relevante. Dokumentene kan deles i tre kategorier:

Den første kategorien omfatter dokumenter om *bakgrunnen for og forvaltning av ordningen*, som forslag til tolkeloven og høringsuttalelsene til denne, gjeldende forskrift, samt NOU-er og stortingsmeldinger. Vi har også gått gjennom tilsagnsbrev fra IMDi til autorisasjonsordningen for tolker ved OsloMet, rapporteringer fra OsloMet til IMDi, IMDi-rapporter om behov for tolk og andre dokumenter som belyser styringsdialogen i tillegg til evalueringen av ordningen fra 2012.

Den andre kategorien har vært dokumenter som beskriver *innholdet i autorisasjonsordningen*, slik som autorisasjonsprøver, sensorveiledninger og dokumenter som inneholder kvalitetskriterier for prøvene, samt ulike utredninger og andre relevante dokumenter som belyser hvordan ordningen fungerer. I tillegg har vi gått gjennom noe faglitteratur om testing av tolkeferdigheter.

Den tredje kategorien har vært dokumenter som kan bidra med ideer til tiltak som kan føre til *forbedringer i autorisasjonsordningen og kapasitetsøkning blant autoriserte tolker*. Her har vi blant annet sett på erfaringer med fornyelse av autorisasjonsordningen for tolker i Sverige, da de har en ordning som er sammenlignbar med den norske.

Dokumentgjennomgangen har bidratt til å gi oss et godt faglig grunnlag og har vært svært nyttig i utarbeidelsen av intervjuguider og spørreundersøkelse.

2.2 Intervjuundersøkelse

For å få et bredt datagrunnlag for å evaluere autorisasjonsordningen, har vi gjennomført en omfattende intervjuundersøkelse med over 80 informanter. Vi har intervjuet aktører som har ulike erfaringer med og perspektiver på autorisasjonsordningen og statsautoriserte tolker. Vi har intervjuet et utvalg tolkebrukere, tolker, formidlere av tolketjenester og representanter for utdanningsinstitusjoner og tolkemyndigheter. Vi har lagt vekt på å innhente informasjon fra aktører med ulike ståsteder.

Intervjuene har vært semistrukturerte. Slike intervjuer innebærer at spørsmålene til en viss grad er forhåndsbestemte og at de samme spørsmålene blir stilt til samtlige informanter, i noenlunde samme rekkefølge. Vi har stilt oppfølgingsspørsmål som spontant

har blitt utformet ut fra hva informanten forteller åpent, og ikke nødvendigvis ut fra det vi på forhånd hadde definert. Intervjuene har i hovedsak blitt gjennomført ved hjelp av telefon og video. Aktørene har dermed fått mulighet til å formulere egne erfaringer og synspunkter om tolkerollen, utdanning, formidlingstjenester og autorisasjonsordningen.

2.2.1 Intervjuer av tolker

Vi har intervjuet en rekke tolker med ulike kvalifikasjoner, både med og uten statsautorisasjon. Ved å intervju autoriserte tolker har vi fått deres erfaringer med forberedelser til og gjennomføring av prøven, og refleksjoner rundt hvordan ordningen fungerer i dag, både når det gjelder faglig innhold og praktisk tilrettelegging. Vi har også intervjuet et utvalg ikke autoriserte tolker for å få innsikt i deres kjennskap til prøven, hva som er grunnen til at de ikke har avlagt prøven og eventuelt hva de mener er årsaken til at de ikke besto prøven.

Tolkene har blitt rekruttert via Nasjonalt tolkeregister, og vi har kontaktet dem via kontaktinformasjon som finnes i registeret. Noen tolker har også meldt sin interesse for å være med i undersøkelsen etter at de har fått kjennskap til at det utføres en evaluering. Vi har intervjuet tolker fra samtlige kvalifikasjonskategorier i Nasjonalt tolkeregister, det omfatter både statsautoriserte tolker og andre kvalifiserte tolker. Informantene har vært tolker i 29 ulike språk og vært bosatt i forskjellige deler av landet.

Tolkene har fått ulike spørsmål avhengig av om de har statsautorisasjon eller ikke. Statsautoriserte tolker har blant annet fått spørsmål om selve prøven, informasjonen i forkant og forventninger om hva de trodde en statsautorisasjon ville føre til og hvordan dette har blitt i praksis. Vi har også spurt om prøvens relevans for tolkepraksis. Tolkere som *ikke* er autoriserte, har for eksempel fått spørsmål om de har forsøkt å ta autorisasjonsprøven, om de ønsker å bli statsautorisert tolk eller eventuelt hvorfor ikke. Ikke autoriserte tolker som har avlagt deler av prøven, har fått spørsmål om prøven.

I tillegg har vi intervjuet representanter for Norsk tolkeforening og Akademikerforbundet.¹ Intervjuene med de to organisasjonene hadde som formål å bidra til å gi oss et helhetlig overblikk over tolkefeltet og autorisasjonsordningen, hvilke utfordringer som eksisterer og hva som kan bidra til en videreutvikling av tolkefeltet.

Til sammen har vi intervjuet 23 informanter som er tolker eller representerer en interesse- eller fagforening.

2.2.2 Formidlere av tolketjenester

Vi har intervjuet et utvalg private og kommunale tolkeformidlere, samt noen offentlige virksomheter med egen formidlerløsning. Disse har kunnet belyse både hvordan leverandørene opplever behovet for, etterspørsel etter og rekruttering av autoriserte tolker. Vi har for eksempel intervjuet dem om hvorvidt de formidler tolketjenester av autoriserte tolker i sine porteføljer. Videre har vi bedt dem uttale seg om på hvilke fagområder det særlig er etterspørsel etter autoriserte tolker, om tilgjengelighet av tolker og hvordan den geografiske fordelingen av tolker er.

Til sammen har vi intervjuet 13 informanter fra 11 formidlingstjenester.

¹ Norsk tolkeforening er en fag- og interesseorganisasjon for tolker. Tolkere i Akademikerforbundet er en fagorganisasjon. Organisasjonen het tidligere Tolkeforbundet og har tradisjonelt vært en interesseforening for tolker for døve, døvblinde og døvblitte, som har tolket til og fra norsk tegnspråk, har vært tolk/ledsager for døvblinde, tolket tegn som støtte til munnavlesning samt skriveolker. Etter at de har gått over til å være en fagforening, har en større andel av medlemsmassen vært tolker som tolker talespråk.

2.2.3 Tolkebrukere

Tolkebrukere er både enkeltpersoner som trenger tolking til og fra norsk, og instanser som trenger tolk i sitt arbeid med personer med svake norskkunnskaper. Vi vurderte at det i evalueringen ikke var formålstjenlig å intervjuere innvandrere og flyktninger som trenger tolking fra eget språk til norsk, da de ikke ville ha innsikt i de ulike kvalifikasjonsnivåene til tolker og i selve autorisasjonsordningen. Vi avgrenset derfor intervjuer med tolkebrukere til å omfatte *statlige* og *kommunale* instanser.

Mange offentlige tjenester benytter tolk. I høringsnotatet til ny tolkelov, identifiseres åtte offentlige brukergrupper av tolketjenester (Kunnskapsdepartementet 2019):

- Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV)
- Politiet
- Utlendingsforvaltningen
- Kriminalomsorgen
- Integrering og bosetting
- Barnehage og grunnopplæring
- Helsetjenesten
- Barnevern og familievern

Imidlertid er det ikke like mange som benytter *statsautoriserte* tolker. Vår erfaring fra prosjektet *Barrierer for bruk av kvalifisert tolk i introduksjonsprogrammet* var at flyktningtjenester og voksenopplæring, til tross for hyppig bruk av tolker, erfarte at de sjelden eller aldri fikk tildelt statsautoriserte tolker (Proba 2019). Flere respondenter fortalte også at de bestilte tolker med lavere kvalifikasjoner på grunn av kostnadene ved å bruke høyt kvalifiserte tolker. Kjennskap til bruk av tolk gjennom andre prosjekter Proba har gjennomført, tilsier at hverken NAV, barnehage og grunnopplæring eller barne- og familievern bruker statsautoriserte tolker i stor utstrekning. Vi vurderte at det derfor var lite hensiktsmessig å intervjuere disse instansene, selv om de ofte bruker tolk.

Vi har intervjuet instanser som i særlig grad bruker statsautoriserte tolker. Vi har intervjuet følgende grupper av tolkebrukere:

- Domstoler i form av dommere, sorenskrivere og administrativt ansatte i Lagmannsrett, Tingrett og Fylkesnemnder for barnevern og sosiale saker.
- Ansatte i ulike instanser i politiet
- Fagpersoner i utlendingsforvaltningen
- Representanter for spesialisthelsetjenesten

Intervjuer med brukerne av tolketjenester har belyst deres behov for og erfaring med tilgjengeligheten av autoriserte tolker, deres forventninger til hva en autorisert tolk skal ha av kompetanse og ferdigheter sammenlignet med andre tolker samt deres erfaring med autoriserte tolker – og hvorvidt de har levert kvalitet som forventet eller ikke.

Til sammen har vi intervjuet 24 personer fra disse gruppene med tolkebrukere.

2.2.4 Utdanningsinstitusjoner

Aktører fra ulike utdanningsinstitusjoner har vært sentrale informanter når det gjelder innhold i autorisasjonsprøven, utvelgelse av språk, gjennomføring av prøven, sensurering og ulike måter å tolke på.

Representanter fra fagmiljøet ved OsloMet har vært nyttige informanter, ettersom det er de som arrangerer autorisasjonsprøvene, utfører Tospråkstesten og tilbyr både grunnemne og bachelorutdanning i tolking i offentlig sektor som en del av sitt studietilbud. Vi har intervjuet personer ved autorisasjonsordningen, Tospråkstesten og bachelorutdanningen. Målet med intervjuene var å få innsikt i erfaringer med de ulike oppgavene som inngår i forvaltningen av autorisasjonsordningen; både faglig utforming

og sensurering på ulike språk, samt å få forståelse av ressursbruk og hvordan digitale hjelpemidler brukes eller kan brukes ved gjennomføring av prøvene. For å få innblikk i hvordan sensorene ved autorisasjonsprøvene jobber og hvordan de vurderer kandidatene har vi også intervjuet tolkefaglige og språkfaglige sensorer.

I tillegg har vi intervjuet fagpersoner ved Høgskulen på Vestlandet som tilbyr grunnemne i tolking i offentlig sektor, Universitetet i Bergen og fagekspertise ved Norges Handelshøyskole (NHH) som har ansvar for statsautorisasjon av translatører. Hensikten med disse intervjuene var å innhente erfaringer fra aktører på lignende fagfelt som informantene fra OsloMet, og som dermed står ovenfor noen av de samme utfordringene. Vi har også fått skriftlige innspill fra Samisk høyskole.

For å få innspill til mulige alternative måter å avholde autorisasjonsprøvene på, har vi også intervjuet ansatte i Kammarkollegiet som er ansvarlige for statsautorisering av tolker i Sverige.

Til sammen har vi intervjuet 19 fagpersoner fra relevante utdanningsinstitusjoner.

2.2.5 Myndigheter

For å få kunnskap om hvilke forventninger og erfaringer myndighetene har til autorisasjonsordningen og autoriserte tolker, hvordan ordningen fungerer i praksis og følgene av ny tolkelov, har vi intervjuet relevante fagpersoner i KD og IMDi. I tillegg har vi også intervjuet fagpersoner fra Sametingets språkfaglige utvalg.

Fem personer har blitt intervjuet fra myndighetene.

2.3 Spørreundersøkelse blant tolker

For å få et bredere grunnlag for våre vurderinger fra de som har vært, eller potensielt vil være i brukergruppen for autorisasjonsordningen, utførte vi en spørreundersøkelse til alle tolker som står oppført i Nasjonalt tolkeregister. Dette ga oss mulighet til å undersøke om erfaringene til de tolkene vi intervjuet var representative.

Spørsmålene omhandlet blant annet tilgjengelig informasjon om autorisasjonsordningen og tolkenes forventninger til det å bli statsautorisert tolk. De som har gjennomført prøven ble spurt om sine synspunkter på innholdet i prøven. Spørsmålene var tilpasset hvilken kvalifikasjonskategori tolkene har, det vil si om de har statsautorisasjon, har tatt muntlig og/eller skriftlig prøve, hvorvidt de har bestått prøven, osv. Spørreundersøkelsen ble sendt til IMDi for innspill og ble videre pilotert av to tolker.

IMDi tilrettela en e-postliste som ble generert fra kontaktinformasjon til tolker i Nasjonalt tolkeregister. Spørreundersøkelsen ble sendt på e-post til tolkene på bokmål og nynorsk. Den var tilgjengelig i om lag to uker og det ble purret to ganger.

Det var oppført 1 322 tolker i e-postlisten fra IMDi, hvorav 5 manglet e-postadresse. Undersøkelsen ble sendt ut til 1 317 e-postadresser, hvorav 11 var feil. 712 personer besvarte hele (629 personer) eller deler (83 personer) av undersøkelsen, noe som gir en svarprosent på 55 prosent.

Kvalifiserte tolker er tolker som oppfylder kravene til oppføring i Nasjonalt tolkeregister (se avsnitt 5.1). Da tolk ikke er en beskyttet tittel, er det mange andre som jobber som tolk i Norge enn det som er oppført i registeret. Disse er ikke omfattet av intervjuer eller spørreundersøkelsen i evalueringen.

2.3.1 Frafallsanalyse

Undersøkelsen ble som nevnt over sendt til 1 306 personer, hvorav 712 (55 prosent) svarte på hele eller deler av undersøkelsen. For å utelukke at datamaterialet fra spørreundersøkelsen ikke er representativt, det vil si at de som besvarte undersøkelsen skiller seg systematisk fra populasjonen (alle tolker i Nasjonalt tolkeregister), har vi gjennomført en enkel frafallsanalyse. Formålet med denne analysen er å undersøke om enkelte grupper blant tolkene er over- eller underrepresentert sammenlignet med populasjonen. Vi har analysert frafallet basert på følgende variabler:

- Kjønn
- Geografi: bostedsfylke
- Tolkespråk
- Kvalifiseringskategori

Kjønn

I populasjonen utgjør kvinner 58 prosent, og menn 42 prosent. Blant de som svarte på undersøkelsen utgjør kvinner 60 prosent, og menn 40 prosent. Det er dermed en svak tendens til at kvinner i større grad enn menn besvarte spørreundersøkelsen. Denne forskjellen er imidlertid ikke stor.

Geografi

Flertallet av tolkene i Nasjonalt tolkeregister er bosatt i det sentrale østlandsområdet, det vil si Oslo og Viken. Tabellen nedenfor viser at den geografiske fordelingen blant tolkene som besvarte undersøkelsen er omtrent lik fordelingen i populasjonen. Det er relativt flere tolker i Innlandet som har svart, og relativt færre i Oslo og Møre og Romsdal. Samlet sett er det en svak tendens til at tolker utenfor det sentrale østlandsområdet i noe større grad har svart på undersøkelsen, med svarprosent på 56 prosent sammenlignet med 54 blant tolkene i Oslo og Viken.

Tabell 2.1: Tolker i fordelt etter fylke, prosent

	I Nasjonalt tolkeregister	Blant de som har besvart undersøkelsen
Agder	3 %	3 %
Innlandet	2 %	3 %
Møre og Romsdal	2 %	1 %
Nordland	1 %	1 %
Oslo	39 %	38 %
Rogaland	4 %	4 %
Troms og Finnmark	2 %	2 %
Trøndelag	5 %	5 %
Vestfold og Telemark	5 %	5 %
Vestland	9 %	9 %
Viken	27 %	27 %
Annet/ukjent	1 %	1 %
N	1 322	712

Kilde: Nasjonalt tolkeregister og spørreundersøkelse blant tolker i Nasjonalt tolkeregister

Tolkespråk

Tolkene i Nasjonalt tolkeregister er oppført i til sammen 72 språk, og en del tolker er oppført i mer enn ett språk. Vi har delt inn språkene i «store», «mellomstore», og «små»

språk etter antall tolker som er oppført i de aktuelle språkene i Nasjonalt tolkeregister. Store språk har vi definert som språk med mer enn 50 tolker, mellomstore språk er språk med mellom 20 og 50 tolker, og små språk er språk med færre enn 20 tolker.

I Nasjonalt tolkeregister er 47 prosent av tolkene oppført i «store» språk, 28 prosent i «mellomstore» språk, og 25 prosent er oppført i «små» språk. Blant de som svarte på undersøkelsen er tilsvarende andeler henholdsvis, 55, 29 og 17 prosent. Det er altså en klar tendens til at tolker i de «større» språkene i større grad enn tolker i mindre språk besvarte undersøkelsen.

Kvalifikasjonskategori

I populasjonen er 18 prosent av tolkene statsautoriserte tolker, det vil si at de er oppført i kategori A, B eller C, mens 82 prosent av tolkene er ikke autoriserte, det vil si at de er oppført i kategori D eller E.² Blant de som svarte på undersøkelsen er andelen autoriserte tolker 21 prosent, mens andelen ikke autoriserte tolker er 79 prosent. Svarprosenten er spesielt høy blant tolkene i kategori B og C (henholdsvis 67 og 69 prosent). Svarprosenten blant ikke autoriserte tolker er 52 prosent. Det er altså en liten overrepresentasjon av autoriserte tolker blant tolkene som har svart på undersøkelsen.

Samlet sett indikerer frafallanalysen god representativitet når det gjelder kjønn og geografi, men respondentutvalget skiller seg i noen grad fra populasjonen ved å ha en høyere andel autoriserte tolker, og tolker i de vanligste/største språkene.

2.4 Kvantitativ analyse

For å få en oversikt over tolkene i Nasjonalt tolkeregister, hvor mange det er som tolker ulike språk, hvilke kvalifikasjonskategorier de tilhører og geografisk spredning, gjennomførte vi en kvantitativ analyse av de opplysningene som ligger i registeret. IMDi tilrettela disse dataene for oss, basert på allerede offentlig tilgjengelig informasjon som ligger i Nasjonalt tolkeregister. Basert på disse tallene har vi utarbeidet deskriptiv statistikk, som ble beskrevet i innledningen.

2.5 Avgrensninger

I intervjuundersøkelsen har vi etterstrebet å oppnå bredde i utvalget vårt. Vi har henvendt oss til informanter i hele Norge for å oppnå god geografisk spredning. Imidlertid er de fleste offentlige instanser som har takket ja til intervju, lokalisert på Østlandet. Tall fra Nasjonalt tolkeregister viser at det er her det bor flest statsautoriserte tolker. Vi antar imidlertid at tilgangen på autoriserte tolker i det sentrale østlandsområdet, kan være med å påvirke svarene fra tolkebrukerne.

Vi har henvendt oss til offentlige aktører innen ulike felt for å dekke brukere av tolketjenester. Imidlertid har vi i størst grad lyktes med å rekruttere tolkebrukere innen rettsvesenet – som er en gruppe tolkebrukere som ofte benytter statsautoriserte tolker.

Tegnspråktolker er per i dag, ikke innlemmet i autorisasjonsordningen eller Nasjonalt tolkeregister. Det finnes ingen statsautorisasjon for tegnspråktolker. De får sin godkjenning fra et treårig utdanningsløp ved høyskole/universitet. Noen aktører ser det

² Per november 2020, da vi utførte spørreundersøkelsen, bestod kategori B kun av tolker med statsautorisasjon og grunnemne. Ingen har bachelorgrad. De få som hadde bachelor fra tidligere fikk statsautorisasjonen gjennom utdanningen og er i kategori A. I desember 2020 ble det første kullet uteksaminert fra bachelorutdanningen på OsloMet, og kategori B vil nå bestå både av tolker med bachelorgrad eller statsautorisasjon og grunnemne.

imidlertid som ønskelig at tegnspråk skal komme inn under autorisasjonsordningen og Nasjonalt tolkeregister. I høringsuttalelser til tolkeloven påpekte det daværende Tolkeforbundet, nå Tolkene i Akademikerforbundet, at OsloMet er en av institusjonene hvor tegnspråktolker utdannes. Ettersom samme institusjon tilbyr autorisasjonsordningen, har forbundet sett det som naturlig at tegnspråktolker innlemmes i autorisasjonsordningen. OsloMet ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier har i sin høringsuttalelse til ny tolkelov uttrykt at tegnspråktolker med bachelor i tegnspråk bør innlemmes i Nasjonalt tolkeregister, samt uttrykt at det arbeides med å utvikle en autorisasjonsprøve også for tegnspråktolker. Tegnspråktolkning var ikke en del av mandatet i NOU 2014:8 og ble heller ikke innlemmet i forslag til ny tolkelov. Vi har derfor heller ikke innlemmet tegnspråktolkning i denne evalueringen.

Tolkefeltet i Norge er relativt lite. Mange aktører på feltet kjenner hverandre, og særlig innenfor små tolkespråk kan tolkene være lett gjenkjennelige. For å ivareta anonymiteten til samtlige informanter som har deltatt i undersøkelsen, vil vi i rapporten kun unntaksvis bruke sitater eller spesifisere hvilke aktører som framholder ulike meninger. Vi vil i all hovedsak kun nevne informantgruppene; myndigheter, representanter fra utdanningsinstitusjoner, tolkebrukere/offentlige aktører, tolkeformidlere (i visse tilfeller skille mellom private tolkeformidlere og kommunale tolketjenester), samt tolker (herunder skille mellom autoriserte- og ikke autoriserte tolker). Vi vil hovedsakelig ikke nevne tolkespråkene til tolkene.

3 Forventninger og behov

Kapittelet inneholder en beskrivelse av forventninger og behov som ulike målgrupper har til ordningen med statsautorisasjon og til statsautoriserte tolker. Målgruppene vi referer til er offentlige aktører med behov for tolk (tolkebrukere), formidlere av tolketjenester og tolker i Nasjonalt tolkeregister.

I kapittelet redegjør vi for hvilken etterspørsel det er etter statsautoriserte tolker og hvilke forventninger tolkebrukere og formidlere av tolketjenester har til deres kompetanse. Vi redegjør også for hvordan tolkebrukere i ulike deler av offentlig sektor benytter høyt kvalifiserte tolker, samt tolkeformidlers erfaring med bruk av autoriserte tolker. Videre ser vi på hvilke forventninger tolkene har til det å være statsautorisert. Vi belyser etterspørselen etter, og bruken av, statsautoriserte tolker. Her undersøker vi blant annet i hvilken grad statsautoriserte tolker selv opplever at de blir prioritert, om autorisasjonen medfører bedre betalte og flere oppdrag og om den gir større valgfrihet.

3.1 Offentlige aktørers behov for høyt kvalifiserte tolker

De offentlige aktørene vi har intervjuet oppgir at de bruker høyt kvalifiserte tolker i relativt stor grad. Svært mange oppgir dessuten at behovet for kvalifiserte tolker er økende. Aktørene presiserer at tolkene har en svært viktig funksjon, og at ivaretagelsen av fremmedspråklige personers rettssikkerhet avhenger av godt kvalifiserte tolker.

Slik vi omtalte i kapittel 2, har vi intervjuet medarbeidere i sektorer som vi er kjent med at bruker høyt kvalifiserte tolker; domstoler, politiet, utlendingsforvaltningen og spesialisthelsetjenesten.

Overordnet er inntrykket vårt at de færreste tolkebrukerne har et bevisst forhold til *statsautoriserte* tolker. De fleste av våre informanter omtalte tolkene som «høyt kvalifiserte». Mange oppga at de begynte å rekruttere fra de høyeste kategoriene i Nasjonalt tolkeregister, for deretter å gå nedover i kvalifikasjonskategori dersom de ikke fikk tak i tolker i de høyeste kategoriene. De færreste tolkebrukerne var ikke bevisste på om tolkene de benyttet seg av var statsautoriserte eller andre høyt kvalifiserte tolker. Vi vil derfor i dette delkapittelet ofte benytte begrepet «høyt kvalifiserte tolker». Det er imidlertid grunn til å merke seg at *enkelte* tolkebrukere har et svært bevisst forhold til statsautorisasjon, og hva man kan forvente av autoriserte tolker.

3.1.1 Tolkebrukeres prioritering

I intervjuene kommer det frem at de ulike sektorene har ulike retningslinjer for bestilling og bruk av tolk. Noen tolkebrukere har egne «tolketjenester», registre eller bestillingssystemer der de bestiller tolk. Noen bestiller tolker direkte gjennom kontaktinformasjon de henter fra Nasjonalt tolkeregister, mens andre bestiller tolker gjennom kommunale eller private formidlere av tolketjenester. Andre igjen benytter seg av en kombinasjon av disse.

Tolkebrukerne vi har intervjuet vektlegger tolkenes kvalifikasjoner i noe ulik grad, selv om de fleste vi har intervjuet oppgir at de bestiller de høyest kvalifiserte tolkene. Flere av instansene har retningslinjer som tilsier at de skal bestille tolker fra de øverste kategoriene i Nasjonalt tolkeregister, altså høyest kvalifisert tolk. Vi finner at dette særlig gjelder for rettsinstanser.

Tolkebrukere som har avtale med private formidlere av tolketjenester, må benytte tolkene som byråene tilbyr dem. Flere tolkebrukere forteller at de ønsker tolker med høyest mulig kvalifikasjon og at de forventer at tolkebyråene sender de best kvalifiserte

tolkene. Særlig i alvorlige saker presiserer informantene at de ønsker tolker i høyest mulig kategori. Samtidig forteller tolkebrukerne at det er sjelden de spesifikt etterspør *statsautoriserte* tolker.

Ofte er det slik at de *faktiske* tolkebrukerne – de som interagerer med tolkene – ikke har kjennskap til hvilke kvalifikasjonskategori tolkene står oppført i og hvorvidt de er statsautoriserte eller ikke. Dette har sammenheng med at det ofte er andre ansatte som bestiller tolk, eller at de bestiller tolk gjennom private tolkeformidlere. Noen tolkebrukere får dessuten tolkene bestilt av andre instanser og er dermed prisgitt instansenes bestillerpraksis. For eksempel har flere rettsinstanser administrativt ansatte som bestiller tolker. I saker som kommer opp i Fylkesnemndene er det imidlertid ofte den lokale barnevernstjenesten som bestiller tolk. Tolken blir da bestilt etter de retningslinjene som den kommunale barnevernstjenesten har for bruk av tolk. Dette innebærer at de faktiske tolkebrukerne i varierende grad har mulighet til å påvirke bestillingen av tolker, herunder å sette krav til kvalifikasjoner.

Vi finner at pris vektlegges noe ulikt hos forskjellige grupper av tolkebrukere i offentlig sektor, men i all hovedsak ser ikke pris ut til å være av særlig betydning blant tolkebrukerne vi har intervjuet. Brukerne oppgir at de i liten grad tar økonomiske hensyn, det er kvalifikasjonene til tolkene og praktiske forhold som er av betydning. I rettsvesenet opereres det med salærsetser, og pris blir dermed et lite relevant tema. Her er det først og fremst i tilfeller hvor tolker på likt nivå har ulik reisetid, at pris blir relevant.

Tabell 3.1 *Former for tolking*

Tolkeformer
<p>Frammøtetolking</p> <p>Frammøtetolking er ofte den foretrukne formen for tolking. Tolk og tolkebrukere er til stede i samme rom, og tolkeformen gir tilgang til både verbal- og non-verbal kommunikasjon. Det er lettere å styre turtaking ved frammøtetolking. Frammøtetolking stiller ingen krav til teknisk utstyr.</p>
<p>Telefontolking (fjerntolking)</p> <p>Tolking som finner sted over telefon, kalles telefontolking. Tolken og tolkebrukeren befinner seg ikke på samme sted. Telefontolking medfører noen tolketekniske, sikkerhetsmessige og teknologiske utfordringer. Det kan være utfordrende å sikre at deltakerne hører hva som blir sagt, og tolkene må sitte skjermet uten støy i bakgrunnen samt bruke gode telefoner. Turtaking kan være utfordrende ved telefontolking grunnet mangel på blikk- og håndbevegelser.</p>
<p>Skjermtolking (fjerntolking)</p> <p>Skjermtolking er tolking som foregår over PC/skjerm. Ved skjermtolking har tolken tilgang til lyd- og bildekommunikasjon med tolkebrukerne, til tross for fysisk distanse. Også skjermtolking kan medføre noen utfordringer, og stiller krav til teknisk utstyr og kompetanse blant tolkene og tolkebrukerne.</p>

3.1.2 *Bruk av høyt kvalifiserte tolker*

Avhengig av hvilke sektorer tolkebrukerne tilhører, benyttes tolkene noe ulikt. I noen instanser, slik som rettsinstanser, benyttes tolkene både til konsekutiv tolking og simultantolking. Blant andre instanser, som for eksempel utlendingsforvaltningen, må tolkene ofte utføre prima vista tolking (tekst til tale). For nærmere omtale av ulike tolkemotoder, se tabell 3.2. Flere tolkebrukere presiserer at tolkene ikke skal fungere som translatører, og at egne translatører leies inn når det er behov.

De fleste tolkebrukerne i utvalget vårt foretrekker frammøtetolking. Det er kun i noen tilfeller at fjerntolking benyttes, og dette ser ut til å være ansett som en reserveløsning. Flere tolkebrukere oppgir at de grunnet koronaepidemien har sett seg nødt til å benytte skjermtolking i større grad. Noen oppgir også at de benytter fjerntolking når de best kvalifiserte tolkene ikke kan møte opp fysisk. I slike tilfeller vurderes det som mer hensiktsmessig at den best kvalifiserte tolken tolker over skjerm, enn at de får en frammøtetolk med lavere kvalifikasjoner. Noen benytter skjermtolking dersom de ikke får tak i frammøtetolk, har glemt å kalle inn tolk, eller dersom de behøver tolk kun til kortere møter. For lengre møter mener de fleste at frammøtetolk er å foretrekke. Vi erfarer at fjerntolking benyttes noe mer blant tolkebrukerne som holder til utenfor det sentrale østlandsområdet.

Det er delte meninger blant tolkebrukerne vi har intervjuet om hvor godt fjerntolking fungerer. Noen tolkebrukere opplever telefon-/skjermtolking som utfordrende grunnet dårlig lyd og gammelt utstyr, noe som kan ha konsekvenser for kvaliteten på tolkingen. Noen erfarer at skjermtolking er utfordrende ettersom tolken ikke har tilgang til nonverbal kommunikasjon. Andre tolkebrukere opplever at skjermtolking fungerer relativt greit. Flere nevner at koronaepidemien har bidratt til at de har fått økte digitale ferdigheter og at det har gjort at fjerntolking fungerer bedre. Noen tolkebrukere presiserer at fjerntolking via telefon kan være fordelaktig i saker hvor det stilles særlige krav til habilitet. Da kan brukerne benytte tolker som bor andre steder i landet, og har mindre sannsynlighet for å kjenne vedkommende det blir tolket for.

Tabell 3.2 Metoder for tolking

Tolkemetoder
<p>Konsekutiv tolking</p> <p>Ved konsekutiv tolking blir replikker/sekvenser tolket når vedkommende som snakker, pauser. Det varierer hvor lange sekvenser som oversettes av gangen. Dersom taleren snakker lenge, må tolkene notere underveis. Konsekutiv tolking er den tolkemetoden som er mest brukt i offentlig sektor. Ettersom innholdet må sies to ganger, må det beregnes god tid ved konsekutiv tolking.</p> <p>Simultantolking</p> <p>Simultantolking er en form for tolking hvor tolken oversetter samtidig (simultant) som taleren snakker. Denne tolkemetoden er vanlig på konferanser og i rettsaker. Tolken kan enten sitte ved siden av tolkebrukeren og oversette med lav stemme (hvisketolking), eller tolke gjennom lydisolert kabin med teknisk utstyr. I simultantolking er det kun noen sekunders tidsforskyvning. Simultantolking er en svært krevende tolkemetode og krever teknisk tilrettelegging, gode lytteforhold og særlige ferdigheter hos tolken.</p> <p>Prima vista tolking</p> <p>Ved prima vista tolking oversettes det fra skrift til tale. Tolken får skriftlig materiale på ett språk som skal oversettes muntlig til et annet språk, setning for setning. Tolkeformen kan ses på som en blanding mellom tolking og oversetting, men utgjør en tolkeform ettersom innholdet gjengis muntlig. Tolkeformen anvendes ofte i rettsinstanser og avhør.</p>

3.1.3 Tilgang til høyt kvalifiserte tolker

De aller fleste tolkebrukerne vi har intervjuet, forteller at de stort sett får høyt kvalifiserte tolker når de har behov for det. Dette kan imidlertid skyldes vårt utvalg, hvor vi i stor grad har intervjuet tolkebrukere innen rettsvesenet – som prioriterer høyt kvalifiserte tolker –

og tolkebrukere som er i det sentrale østlandsområdet hvor majoriteten av de statsautoriserte tolkene bor.

Særlig rettsinstanser ser ut til å få tildelt statsautorisert tolk ved behov. Det kan ha sammenheng med at statsautoriserte tolker prioriterer slike oppdrag. Honorar etter salærinstruksen, samt at oppdragene ofte er langvarige, kan virke som insentiv for å prioritere oppdragene. Dessuten bestiller ofte rettsinstanser tolker lang tid i forveien, som også bidrar til at de som regel får dekket tolkebehovene sine.

Brukere av tolketjenester i offentlige instanser utenfor det sentrale østlandsområdet forteller at de gjerne ønsker å benytte seg av høyt kvalifiserte tolker – også statsautoriserte. De kan imidlertid oppleve at det blir stilt spørsmål til denne prioriteringen dersom de har hentet inn tolker med lang reisevei. Tolkebrukere i mindre sentrale områder presiserer at det er viktig å sikre at det finnes god nok tilgang til høyt kvalifiserte tolker også utenfor de store byene. Noen tolkebrukere i distriktene benytter i større grad telefontolk ettersom det er begrenset tilgang til høyt kvalifiserte tolker.

I noen situasjoner opplever tolkebrukere at det er utfordrende å få statsautorisert tolk. For det første finnes det ikke statsautoriserte tolker i alle språk ettersom det kun har blitt avholdt autorisasjonsprøve i et utvalg av språk. I andre språk finnes det få statsautoriserte tolker, noe som medfører at tolkebrukerne må bruke mindre kvalifiserte tolker.

For noen instanser er det svært viktig at tolkene har plettfri vandel og at de er habile. Det vil si at de ikke har kriminelle handlinger på rullebladet, at de ikke er innblandet i saken det skal tolkes i eller kjenner til aktørene i saken. Noen brukere av tolketjenester opplever at det kan være utfordrende å få tak i tolker som innfrir både kravene til kvalitet, vandel og habilitet.

3.1.4 Offentlige aktørers forventninger til høyt kvalifiserte tolker

De fleste offentlige aktører som bruker tolk i vårt utvalg kjenner til tittelen «statsautorisert tolk» og antar dermed at statsautoriserte tolker er de høyest rangerte tolkene. Mange av tolkebrukerne vet imidlertid lite om selve autorisasjonsordningen – hva prøven består av, eller hva statsautoriserte tolker konkret har blitt testet i. Noen tolkebrukere oppfatter at statsautoriserte tolker har *både* autorisasjon og utdanning, eller at statsautorisasjonen innebærer at tolkene har utdanning. Flere snakker derfor om «opplæringen» som statsautoriserte tolker har vært gjennom, heller enn autorisasjonsprøven. Blant noen tolkebrukere er det mindre bevissthet rundt selve autorisasjonstittelen, men mer et fokus på at de skal benytte seg av de best kvalifiserte tolkene, som tidligere påpekt. Enkelte tolkebrukere har imidlertid god kunnskap om hva statsautorisasjonsordningen er, og hva den innebærer.

Tolkebrukerne uttrykker noen klare forventninger til hvilke egenskaper høyt kvalifiserte tolker bør ha. Selv om forventningene gjelder for høyt kvalifiserte tolker generelt, knyttes de særlig til statsautoriserte tolker. Nær samtlige tolkebrukere som vi har intervjuet, har en grunnleggende forventning om at tolkene skal beherske begge språkene godt. Flere av tolkebrukerne understreker betydningen av at tolkene har gode norskerferdigheter. Noen påpeker dessuten betydningen av at tolkene har gode kunnskaper om norske samfunnsforhold, fordi det gir bedre forståelse for oppdragene de skal tolke i.

Flere informanter forventer presisjon i tolkingen – at tolkene oversetter riktig og presist, og at de ikke legger til eller tar ut mening og innhold gjennom tolkingen. Det innebærer også at tolkene inkluderer nyanser og nøyaktighet i tolkingen. Presisjon i tolkingen er særlig viktig for rettsinstanser, der nyanser er svært viktige.

Flere brukere av tolketjenester oppfatter det som svært viktig at tolkene kan tolke hurtig, slik at de ikke senker tempoet i samtalen. Særlig rettsinstanser presiserer at hurtighet er viktig, og at de forventer at statsautoriserte tolker kan tolke i et raskt tempo. Noen rettsinstanser ønsker tolker som kan simultantolke. Noen tolkebrukere forventer dessuten at tolkene kan benytte teknisk tolkeutstyr, som blant annet innebærer bruk av teknisk utstyr i tolkeboks.

Videre har tolkebrukere forventninger knyttet til tolkenes profesjonalitet og at tolkene forstår og er bevisste sin egen rolle. Tolkene skal ikke ta for stor plass, de skal være nøytrale og skal ikke fungere som mellomledd. Noen tolkebrukere presiserer at tolkene kun skal oversette, og ikke *fortolke* innholdet. Videre oppfatter flere tolkebrukere det som viktig at tolkene har god situasjonsforståelse, og at tolkenes framtoning er viktig. Tolkene er ofte involvert i utfordrende saker hvor enkeltindivider er i sårbare og stressende situasjoner. I slike saker er det viktig at tolkene har en framtoning som ikke bidrar til å forverre situasjonen ytterligere. Flere tolkebrukere oppfatter det dessuten som viktig at tolkene er trygge nok til å si ifra dersom det er ting de er usikre på, eller om noe går for fort og må gjentas. Tolkere får ofte tilgang til sensitive opplysninger, særlig i saker hvor de mottar saksdokumenter på forhånd for å lese seg opp på saken og dens terminologi. Mange tolkebrukere opplever det derfor som viktig at tolkene ivaretar taushetsplikten og behandler informasjonen konfidensielt. Videre har de en forventning om at de behersker relevant fagterminologi.

Opplever tolkebrukere forskjeller mellom tolker med og uten statsautorisasjon?

Vi finner at tolkebrukere i hovedsak opplever at kvaliteten på tolkingen er bedre når de har statsautoriserte tolker enn når de har andre tolker. Noen opplever imidlertid at forskjellen mellom statsautoriserte tolker og øvrige tolker ikke er så stor, og påpeker at kvaliteten på tolkene kan variere til tross for oppnådd kvalifikasjonsnivå. Enkelte informanter har erfart at statsautoriserte tolker kan ta *for* stor plass – noe som kan gjøre dem vanskeligere å samarbeide med.

Tross enkelte tolkebrukere med blandet erfaring, er det overordnede inntrykket at autoriserte tolker leverer svært gode tolketjenester. Flere tolkebrukere oppfatter at statsautoriserte tolker har bedre kjennskap til terminologi, oppfører seg mer profesjonelt og utviser bedre rolleforståelse enn mindre kvalifiserte tolker. Flere brukere av tolketjenester påpeker også at autoriserte tolker utviser mer faglig autoritet; de presiserer viktige poeng, oppklarer uklarheter, framstår sikrere og har større yrkesstolthet. Tolkebrukere oppfatter statsautoriserte tolker som mer nøyaktig og presise, og bedre på simultantolking. Vi finner dessuten at tolkebrukere føler seg tryggere når de bruker autoriserte tolker fordi disse har et kvalitetsstempel gjennom statsautorisasjonen.

3.2 Tolkeformidlernes behov for statsautoriserte tolker

I arbeidet med evalueringen har vi, slik vi omtalte i kapittel 2 om metodisk tilnærming, intervjuet tre ulike grupper av tolkeformidlere: private formidlere av tolketjenester, kommunale tolketjenester, samt noen offentlige virksomheter med egen formidlerløsning.

3.2.1 Autoriserte tolkers tilknytning til tolkeformidlere

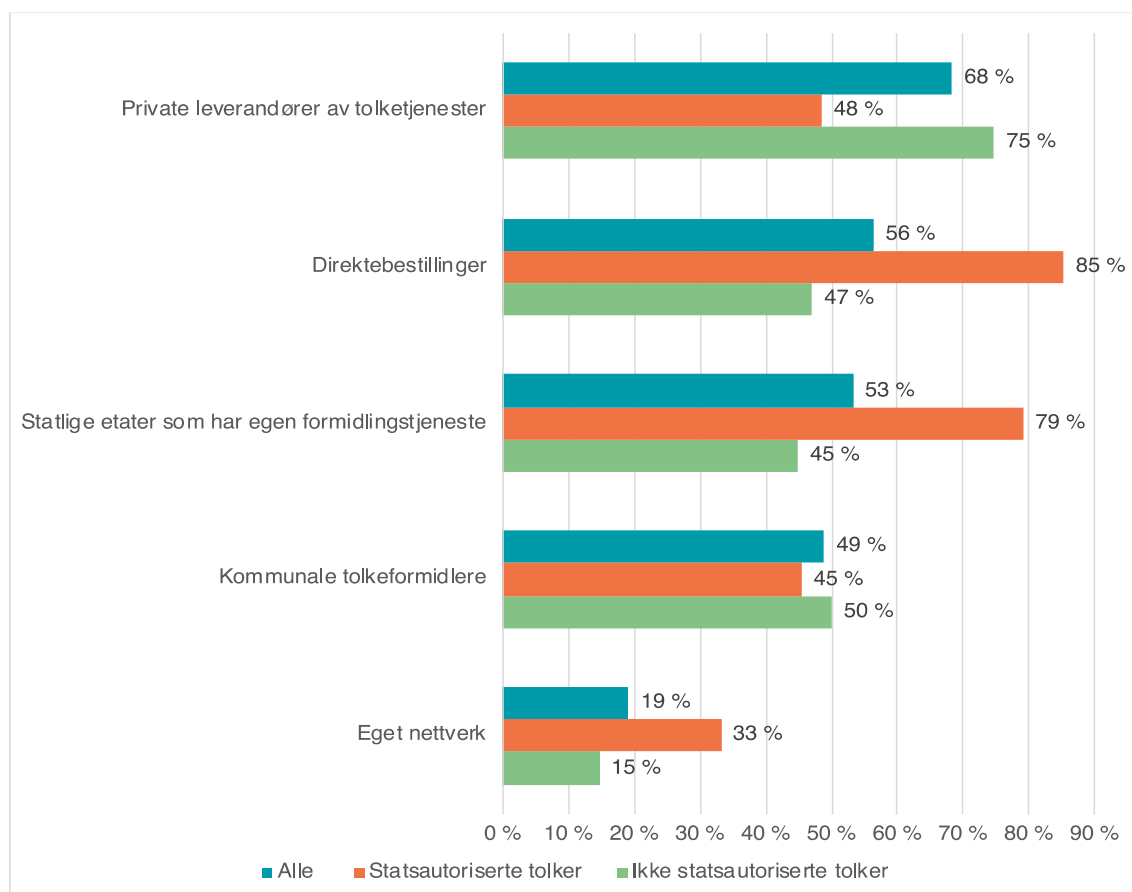
Vi finner at de fleste formidlere av tolketjenester vi har intervjuet, både private og offentlige, har en relativt liten andel statsautoriserte tolker i sin portefølje. Fokuset blant tolkeformidlere ser heller ut til å være på å kunne tilby *kvalifiserte* tolker for alle oppdrag, enn på skillet mellom statsautoriserte og ikke statsautoriserte tolker. Noen tolkeformidlere oppgir at de må benytte ukvalifiserte tolker for ulike oppdrag, særlig i små språk der det hverken har blitt avholdt utdanning, tester eller autorisasjonsprøve.

Enkelte private tolkeformidlere har nå begynt å tilpasse seg endringene i feltet når tolkeloven trer i kraft. Noen har eksempelvis innført direkte oppslag mot Nasjonalt tolkeregister, innført nye funksjoner for å innmelde avvik, samt innfører skjerm/videoløsninger for fjerntolking. Vi antar at dette er en trend som kommer til å fortsette for å kunne tilpasse seg innføringen av tolkeloven.

Flere private tolkeformidlere vi har intervjuet opplever at det kan være utfordrende å rekruttere statsautoriserte tolker til porteføljen sin. De opplever at statsautoriserte tolker ikke ønsker å være tilknyttet private formidlere av tolketjenester, ettersom de ønsker å operere selvstendig og få direktebestillinger fra ulike instanser.

I spørreundersøkelsen til tolker i Nasjonalt tolkeregister spurte vi tolkene om hvordan de får tolkeoppdrag (se figur 3.1).³ Direktebestillinger er den kanalen flest statsautoriserte tolker får oppdrag gjennom (85 prosent). Det er langt vanligere enn for tolker uten statsautorisasjon (47 prosent). Svært mange autoriserte tolker får oppdrag gjennom statlige etater som har egen formidlingstjeneste (79 prosent), som igjen er langt vanligere enn for tolker uten autorisasjon (45 prosent). Under halvparten av de autoriserte tolkene oppgir å få oppdrag gjennom private tolkeformidlere (48 prosent) og kommunale tolketjenester (45 prosent).

Figur 3.1: På hvilke måter får du tolkeoppdrag? (N=669)

³ Vi har også undersøkt hvordan svarene varierer langs andre kjennetegn ved tolkene. Vi finner at tolker i østlandsområdet i langt større grad får tolkeoppdrag gjennom statlige etater, enn tolker i andre regioner, henholdsvis 67 og 26 prosent. Tolker i østlandsområdet får også i større grad oppdrag gjennom direktebestillinger (62 prosent), enn tolker i andre regioner (45 prosent). Tolker utenfor østlandsområdet får i større grad oppdrag gjennom kommunale tolkeformidlere (53 prosent) enn tolker i østlandsområdet (47 prosent).

3.2.2 Etterspørsel etter autoriserte tolker

Flere tolkeformidlere erfarer at det er svært varierende bestillerkompetanse blant offentlige brukere av tolketjenester. De forteller at bestillerne som regel ikke har kjennskap til kvalifikasjonskategoriene i Nasjonalt tolkeregister. Flere opplever at det ikke er høy bevissthet hverken om statsautoriserte tolker, eller bevissthet knyttet til tolkenes kvalifikasjoner generelt. Noen erfarer at de får bestillinger på tolker med de laveste kvalifikasjonsnivåene dersom det ikke er et viktig møte. Det er viktig å merke seg at private og kommunale tolkeformidlere betjener en noe annen brukergruppe av tolketjenester enn vi har intervjuet. Informantene vi har intervjuet for denne evalueringen – domstoler, Fylkesnemnder, utlendingsforvaltningen og spesialisthelsetjenester – er offentlige instanser som er erfarne og bevisste tolkebrukere og der tolketjenestene har betydning for rettssikkerhet og helse. Private og kommunale tolkeformidlere betjener i større grad tolkebrukere som mer sporadisk bruker tolk og dermed ikke har så god kjennskap til feltet. Videre har en del offentlige tolkebrukere relativt sterke økonomiske begrensninger på tolkeutgifter, noe som fører til at de ofte bestiller tolker med lave kvalifikasjoner av økonomiske hensyn (Proba 2019).

Vi finner at tolkeformidlere, både private tolkebyråer og kommunale tolketjenester, opplever varierende interesse blant tolkene i sine porteføljer for å gå opp til autorisasjonsprøven. De erfarer at noen tolker har stor interesse for å bli autorisert. Dette knyttes til forventninger om bedre lønnsbetingelser og flere oppdrag, samt at det er status å ha statsautorisasjon. For å tolke i språk med stor konkurranse, kan det dessuten være behov for å kvalifisere seg for å være konkurransedyktig. Tolkeformidlere opplever at yngre tolker oftere enn eldre går inn i yrket med et ønske om å ta utdanning og/eller autorisasjon. Flere påpeker dessuten at den nye tolkeloven vil stille krav til kvalifikasjoner.

Andre tolkeformidlere, både private og offentlige formidlere, opplever imidlertid at tolker i liten grad er interessert i å ta autorisasjonsprøven. De erfarer at noen tolker gir opp å ta autorisasjonsprøven ettersom det ikke har blitt tilbudt prøve i deres språk. Andre tolker gir opp grunnet prøvens vanskelighetsgrad. Kostnadene knyttet til å ta prøven – oppmeldingsavgift, utgifter til reise og opphold i Oslo samt tapt arbeidsfortjeneste – pekes også på som en faktor som gjør at tolker ikke ønsker å ta prøven.

Flere tolkeformidlere presiserer at det for noen tolker ikke vil være verdt investeringen både i tid og penger å gå opp til prøven. For eksempel gjelder det tolker som nærmer seg pensjonsalder eller tolker som tolker deltid eller sporadisk. I noen språk hvor det ikke finnes statsautoriserte tolker eller tolker med høyere kvalifikasjonsnivåer, vil tolker på lavt nivå likevel kunne få oppdrag. En del ukvalifiserte tolker får tilstrekkelig med oppdrag og ser ikke grunn til å kvalifisere seg.

3.2.3 Rutiner for prioritering av autoriserte tolker

Det varierer hvilke rutiner tolkeformidlerne har når det gjelder å tilby eller å prioritere statsautoriserte tolker. Noen tolkeformidlere kontakter tolkene i de øverste kategoriene før de eventuelt henvender seg til tolker på lavere nivåer, uansett hvilket kvalifikasjonsnivå som er ønsket. Andre tolkeformidlere spør autoriserte tolker kun der de er spesifikt etterspurt i bestillingen, eller til oppdrag hvor det er sannsynlig at statsautoriserte tolker vil takke ja. Flere begrunner dette med at å henvende seg til statsautoriserte tolker for alle oppdrag kan oppfattes som «støy» for de autoriserte tolkene.

Flere informanter forteller at de gjerne prioriterer statsautoriserte tolker til oppdrag i retten og fylkesnemnder. Noen opplever at disse tolkene bookes lang tid i forveien, noe som gjør det utfordrende å kunne tilby statsautoriserte tolker til oppdrag samme dag.

Andre tolkeformidlere har innrettet det slik at de ikke har fokus på at de skal sende statsautorisert tolk. Her ønsker tolkeformidlerne å velge ut tolkene som er best egnet til det spesifikke oppdraget, noe som også kan inkludere lavere kvalifiserte tolker.

3.2.4 Situasjoner og språk der det er vanskelig å tilby statsautorisert tolk

For noen møter anses det som mindre realistisk å stille krav om statsautorisert tolk, som for eksempel kortere møter og i møter som må fjerntolkes. Ifølge flere formidlere framstår slike avtaler som lite interessante blant autoriserte tolker. Videre er det ifølge tolkeformidlere vanskelig å få autoriserte tolker til avtaler samme dag eller i akuttsaker, ettersom de gjerne er booket lang tid i forveien.

Tilgangen på statsautoriserte tolker kommer dessuten an på behovet for tolker ellers i markedet. Dersom det pågår større rettssaker, kan dette legge beslag på flere statsautoriserte tolker i enkelte språk.

Noen erfarer at det kan være vanskelig å tilby statsautoriserte tolker andre steder i landet enn til det sentrale østlandsområdet, eksempelvis i Nord-Norge. Noen informanter påpeker imidlertid at statsautoriserte tolker ikke nødvendigvis motsetter seg slike oppdrag. For tolkene kan det lønne seg, ettersom de får betalt både for oppdraget og reisen. Det handler mer om tolkebrukernes betalingsvillighet, og i hvilken grad de er villige til å dekke slike oppdrag. Særlig kan det være vanskelig å få tolker til mindre sentrale strøk på kort varsel. Resultatet kan ifølge flere av våre informanter være at tolkebrukerne benytter tolker som ikke er autoriserte, eventuelt at de fjerntolker samtalen. Flere tolkeformidlere erfarer også at statsautoriserte tolker i distriktene i større grad er vant til fjerntolking.

Det framstår dessuten som vanskelig å tilby statsautoriserte tolker i noen språk, ettersom det i noen språk er ingen eller få autoriserte tolker.

3.2.5 Tolkeformidlernes forventninger til statsautoriserte tolker

Tolkeformidlere deler i stor grad forventningene som tolkebrukerne har. De presiserer at tolkene må være gode i begge språk, oversette nøyaktig og persist og være profesjonelle. Tolkeformidlerne – både offentlige og private – vektlegger imidlertid tolkeetikk i større grad enn tolkebrukerne vi har intervjuet. De understreker at tolkene ikke må gi etter når det gjelder hvilke oppgaver de utfører, og at tolkene ikke må la seg overstyre av tolkebrukere som ønsker eller forventer at de skal gjøre mer enn de egentlig skal. Dette gjelder både i forhold til bestillingen, men også i forhold til deres rolle og oppgaver som tolk.

Blant både de offentlige og private tolkeformidlerne som vi har intervjuet finner vi noe ulike oppfatninger om hvorvidt forventningene de har til statsautoriserte tolker skiller seg fra forventningene de har til tolker uten autorisasjon. Noen presiserer at de har samme forventninger til alle tolker uavhengig av kvalifikasjonsnivå, andre har særlige forventninger til statsautoriserte tolker. Vi finner at særlig tolkeformidlere som selv har vært gjennom autorisasjonsprøven har større forventninger til statsautoriserte tolker enn til andre tolker.

3.3 Tolkenes forventninger og erfaringer

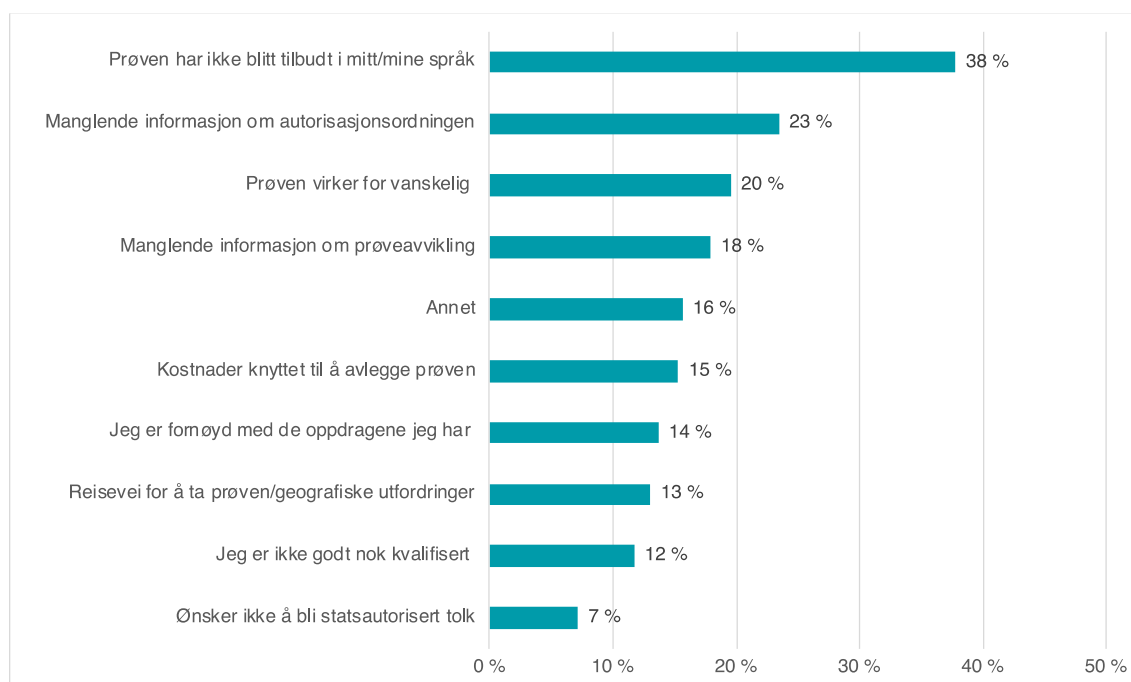
Vi har intervjuet en rekke tolker, både med og uten statsautorisasjon, i tillegg til spørreundersøkelsen til tolker i Nasjonalt tolkeregister. For nærmere omtale, se kapittel 2 om metodisk tilnærming.

3.3.1 Avleggelse av prøvene

I spørreundersøkelsen spurte vi tolkene om de hadde avlagt prøven eller forsøkt å avlegge prøven, antall forsøk før eventuelt bestått prøve, og ventetid på å få avlegge prøve. Blant tolkene *uten* autorisasjon svarte 62 prosent at de ikke har forsøkt å ta prøven, 19 prosent svarte at de hadde tatt prøven, men kun bestått skriftlig silingsprøve, mens de resterende 19 prosent hadde strøket på muntlig del. De som svarte at de ikke hadde prøvd å ta autorisasjonsprøven, fikk et oppfølgingsspørsmål om hvorfor de ikke hadde forsøkt det. Svarfordelingen på dette spørsmålet er vist i figur 3.2. For nærmere informasjon om autorisasjonsprøvene, se kapittel 6 og 7.

Den vanligste årsaken respondentene oppgir er at prøven ikke har blitt tilbudt i deres språk, 38 prosent svarer dette. Andre årsaker som oppgis er manglende informasjon om autorisasjonsordningen, og at prøven virker for vanskelig. Det er få (7 prosent) som oppgir at de ikke ønsker å bli statsautorisert tolk.

Figur 3.2: Hvorfor har du ikke forsøkt å ta prøven? (N=307)

Vi har undersøkt hvordan svarfordelingen på dette spørsmålet varierer med hensyn til geografi, språk, erfaring som tolk, kvalifiseringskategori og arbeidstid (heltid/deltid). Når det gjelder geografi finner vi, ikke overraskende, at den største forskjellen gjelder andelen som oppgir reisevei som årsak til at de ikke har tatt prøven. 3 prosent av tolkene i det sentrale østlandsområdet oppga dette som årsak sammenlignet med 26 prosent blant tolker i andre regioner.

Når det gjelder språk er det langt vanligere blant tolker i små språk å oppgi fravær av prøveavvikling i sine språk som årsak til at de ikke har tatt prøven, 56 prosent sammenlignet med gjennomsnittet på 38 prosent. Dette er heller ikke et overraskende funn da autorisasjonsprøven tilbys sjeldnere i små språk enn i store språk.

Tolker med relativt kort erfaring som tolk svarer i større grad at de ikke har tatt prøven fordi de ikke er kvalifisert nok, 17 prosent sammenlignet med 7 prosent blant de med relativt lang erfaring.

Antall forsøk

Både statsautoriserte og ikke autoriserte tolker fikk spørsmål om hvor mange forsøk de hadde gjort på å gjennomføre autorisasjonsprøven. Blant respondentene uten autorisasjon som hadde forsøkt å ta prøven svarte 82 prosent at de hadde gjort ett forsøk, 14 prosent svarte at de hadde gjort to forsøk, mens 4 prosent hadde forsøkt tre ganger uten å bestå.

Statsautoriserte tolker har per definisjon avlagt og bestått autorisasjonsprøven. Vi spurte derfor om hvor mange ganger de hadde forsøkt å ta autorisasjonsprøven før de besto. 68 prosent svarte at de besto prøven på første forsøk, 24 prosent at de besto på andre forsøk og 7 prosent på tredje forsøk.

3.3.2 Tolkenes forventninger til å bli statsautorisert

I spørreundersøkelsen spurte vi tolkene med autorisasjon og tolkene som hadde forsøkt å ta prøven om hvilke forventninger de har/hadde til et yrke som autorisert tolk. Det vanligste svaret er at tolkene har/hadde forventninger om å bli prioritert framfor mindre kvalifiserte tolker. Dette svarer henholdsvis 83 og 75 prosent av de statsautoriserte og ikke autoriserte tolkene. Videre følger «større oppdragsmengde» og «høyere betaling/timepris». Svarfordelingen på førstnevnte er lik for statsautoriserte og ikke autoriserte, mens sistnevnte, det vil si høyere betaling/timepris, er vanligere blant ikke autoriserte tolker, 67 prosent mot 54 prosent blant statsautoriserte tolker.

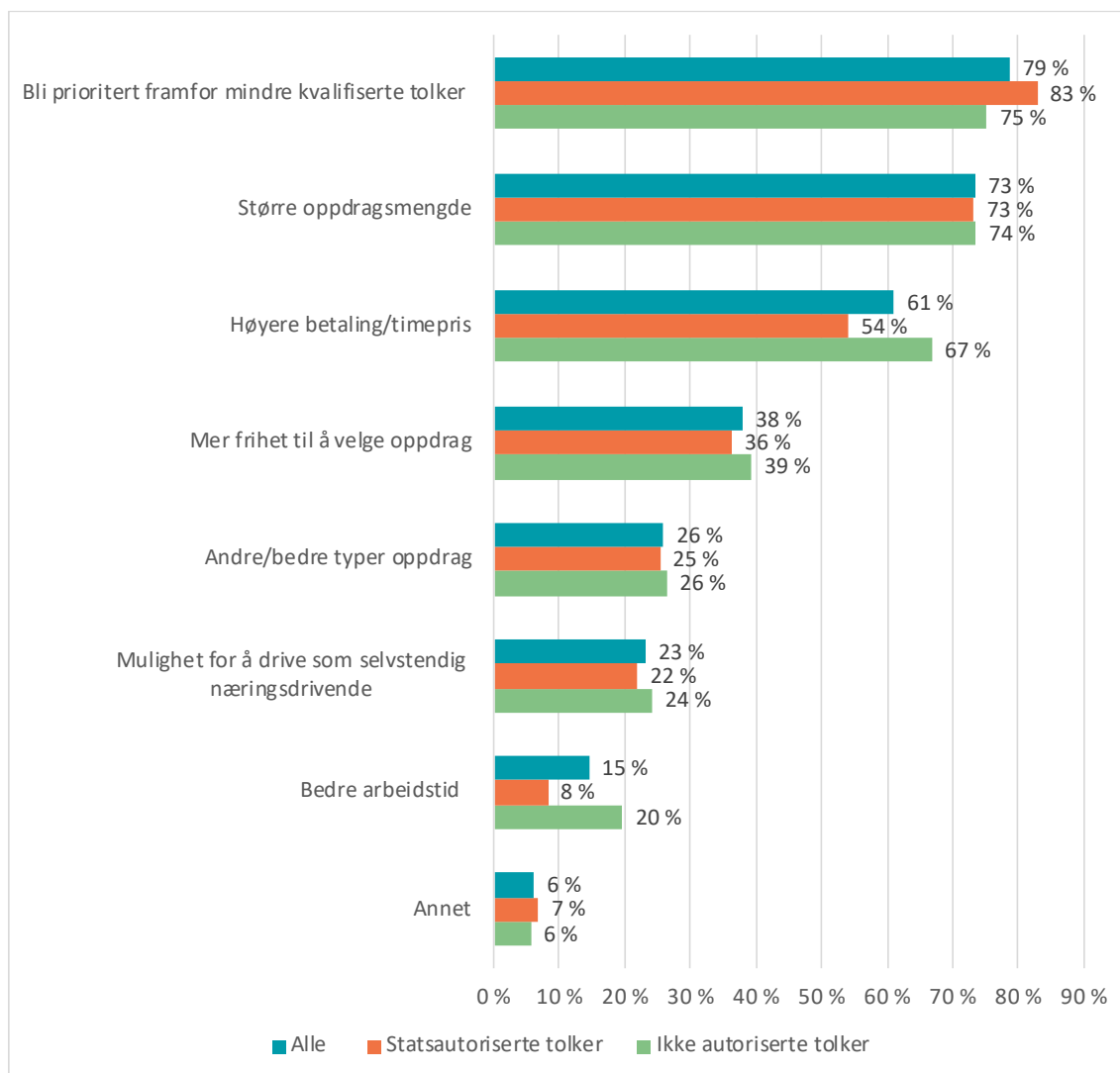
Det er også relativt små forskjeller mellom statsautoriserte og ikke autoriserte når det gjelder andelen som oppgir at de har/hadde forventninger om mer frihet til å velge oppdrag (36 og 39 prosent), andre eller bedre typer oppdrag (25 og 26 prosent), og mulighet til å drive som selvstendig næringsdrivende (22 og 24 prosent). Det respondentene hadde minst forventninger til er bedre arbeidstid, 8 prosent blant statsautoriserte tolker og 20 prosent blant ikke autoriserte.

Funnene fra spørreundersøkelsen bekreftes av intervjuundersøkelsen. Noe som går igjen hos flere av tolkene, er at de ser på det å være statsautorisert tolk som et kvalitetsstempel. Mange har forventninger om at statsautorisasjonen vil kunne gi dem mer anseelse og respekt. Flere av tolkene har også hatt forventninger om at statsautorisasjonen vil gi dem mer selvsikkerhet og faglig trygghet, slik at de for eksempel kan stille strengere krav eller sette rammer for tolkeoppdragene.

En forventning som går igjen, er at statsautorisasjonen vil medføre flere og mer interessante eller krevende oppdrag. Tolkene nevner for eksempel at de ønsker oppdrag for instanser som rettsvesenet, politi, UDI og Utlendingsnemnda (UNE).

Enkelte tolker vi har intervjuet tror imidlertid ikke at statsautorisasjon vil medføre noen endring for dem. Dette kan skyldes at tolkene har nok oppdrag i dag og at de er etablerte på feltet.

Figur 3.3: Forventninger til yrket som statsautorisert tolk, (N=324)

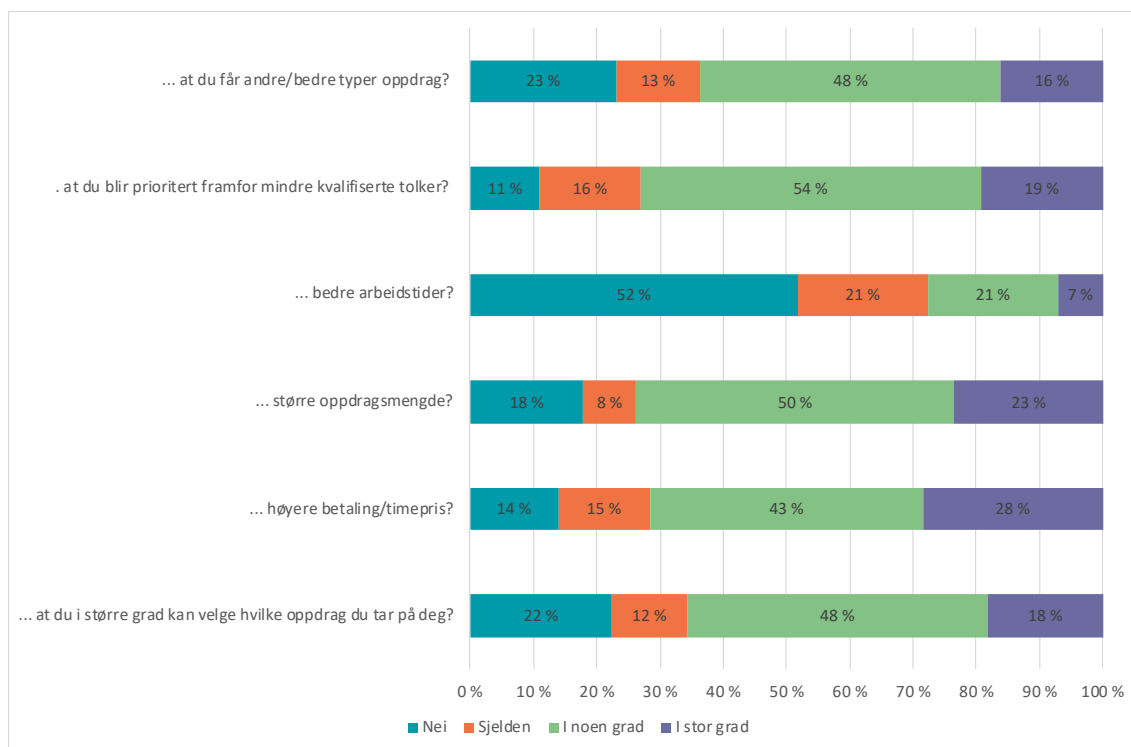

3.3.3 Statsautoriserte tolkers erfaringer

Vi har også undersøkt om tolkenes forventninger til statsautorisasjonen har blitt innfridd, og på hvilke måter autorisasjonen har medført endringer i tolkenes arbeidshverdag. Figur 3.4 viser svarene til de statsautoriserte tolkene fra spørreundersøkelsen, om hva statsautoriseringen har medført. De vanligste «utfallene» er større oppdragsmengde, prioritering framfor mindre kvalifiserte tolker og høyere betaling. Andelen som oppgir at statsautoriseringen i noen eller stor grad har medført dette er henholdsvis 74, 73 og 72 prosent. Det er imidlertid en relativt høyere andel som har svart «i stor grad» når det gjelder høyere betaling, enn på de to andre punktene.

Hvis vi sammenligner disse «utfallene» med hva tolkene oppga som forventninger tyder det på at tolkenes forventninger i stor grad har blitt innfridd. Funn fra intervjuundersøkelsen bekrefter resultatene i spørreundersøkelsen, noe som blir utdypet under.

Figur 3.4: Har statsautoriseringen medført ... (N=145)

Større oppdragsmengde og forutsigbarhet

Mange av de statsautoriserte tolkene vi har intervjuet, opplever at de får flere oppdrag nå som de er statsautoriserte og at de har bedre forutsetninger for å få visse oppdrag. Flere tolker opplever at tolkebrukere som rettsinstanser stiller strenge krav til tolkene de benytter og at de ikke ville fått like mange oppdrag uten statsautorisasjon. Noen statsautoriserte tolker opplever økt oppdragsmengde som følge av at de får direktebestillinger fra tolkebrukere og at autorisasjonen har gitt dem større nettverk – som igjen medfører flere oppdrag.

Imidlertid er enkelte autoriserte tolker mer ambivalente til om statsautorisasjonen faktisk har medført flere oppdrag. De opplever at en del tolkebrukere ikke er opptatt av kvalifikasjonskategoriene, og at noen eksplisitt ønsker mindre kvalifiserte tolker som gjerne tar en lavere timesats.

Flere påpeker dessuten at oppdragsmengden ikke kun har sammenheng med statsautorisasjonen, men også hvilke språk de tolker på. Både andelen oppdrag i ulike språk og antall tolker på et språk spiller inn på tolkenes oppdragsmengde.

Noen statsautoriserte tolker som vi har intervjuet opplever at statsautorisasjonen har medført større forutsigbarhet, og gjort det mulig å jobbe fulltid. Statsautorisasjonen har ført til flere oppdrag, samtidig som oppdragene er bedre betalt. Særlig knyttes dette til rettsvesenet, som prioriterer statsautoriserte/høyt kvalifiserte tolker. At slike oppdrag ofte bookes i lang tid i forveien, kan også bidra til mer forutsigbarhet for tolkene.

Flere tolker forteller imidlertid at mange tolker jobber som tolk på fulltid uten hverken autorisasjon eller andre kvalifikasjoner. I små språk hvor det er få tolker og ingen kvalifiserte tolker, kan det for eksempel være mulig å tolke på fulltid uten kvalifikasjoner – også hos instanser som normalt sett prioriterer statsautoriserte tolker. På denne måten er ikke autorisasjonen i seg selv hverken en garanti eller nødvendighet for å kunne tolke på heltid.

Valgfrihet

De statsautoriserte tolkene vi har intervjuet har ulike erfaringer når det gjelder hvorvidt statsautorisasjonen medfører større valgfrihet i hvilke oppdrag de tar på seg. Flere presiserer at dersom man har sagt ja til et oppdrag, må man gjennomføre dette. Noen statsautoriserte tolker opplever at de er sårbare, og at selv om de har statsautorisasjon, må de konkurrere mot tolker med mange års erfaring. Stor konkurranse innen noen språk, samt relativt få oppdrag på enkelte språk, fører til at mange ikke opplever at de har noen særlig valgfrihet når det gjelder hvilke oppdrag de kan ta. Stor konkurranse og få oppdrag kan for øvrig også bidra til at statsautoriserte tolker ikke ønsker flere tolker med statsautorisasjon i sitt/sine språk.

Andre statsautoriserte tolker forteller at de i større grad kan velge å si nei til oppdrag, blant annet dårlig betalte oppdrag. De taper ikke penger på å avslå disse ettersom det kommer andre oppdrag. Noen statsautoriserte tolker kan la være å arbeide for visse oppdragsgivere.

Statsautoriserte tolker kan dessuten velge å ikke være tilknyttet private formidlere av tolketjenester. Vårt inntrykk er at det er misnøye med private formidlere blant en del statsautoriserte tolker. Tolkeformidlerne er, ifølge tolkene, preget av sterk kommersiell interesse og prioriterer tolker utfra andre kriterier enn kvalifikasjoner. Dette medfører at mange statsautoriserte tolker ikke blir prioritert av formidlingsbyråer. Flere opplever dessuten at tilknytning til formidlingsbyråer medfører mindre autonomi, ettersom de ikke kommer i direkte kontakt med tolkebrukerne og dermed ikke kan forberede seg like godt til oppdrag. Noen statsautoriserte tolker som vi har intervjuet, er likevel tilknyttet tolkebyråer eller kommunale tolketjenester, og får oppdrag fra disse i kombinasjon med direktebestillinger fra tolkebrukere. Noen opplever det som positivt å være tilknyttet en formidlingstjeneste ettersom de kan få oppdrag i flere deler av landet enn hva de ville klart å få på egenhånd.

3.4 Oppsummering og vurdering

Brukere av tolketjenester i offentlige instanser har varierende kjennskap til, og kunnskap om, selve autorisasjonsordningen. Få vet hva statsautorisasjon innebærer samt hva statsautoriserte tolker har blitt testet i. Tolkebrukere har imidlertid en forventning om at statsautoriserte tolker skal være blant de best kvalifiserte tolkene.

Vi finner at tolkebrukere ofte ikke selv vet hvilke kvalifikasjoner tolkene de benytter har og om de er statsautoriserte eller ikke. Det har sammenheng med at det er andre som gjennomfører selve bestillingen av tolk eller at de har bestilt tolk gjennom en formidlingstjeneste.

Noen av de statsautoriserte tolkene vi har intervjuet har påpekt at de får få oppdrag gjennom private tolkeformidlere. De mener at disse heller benytter seg av mindre kvalifiserte tolker grunnet kommersiell interesse. De fleste statsautoriserte tolkene oppgir å få direktebestilling fra tolkebrukerne, noen ganger i kombinasjon med andre kanaler.

Flere tolkeformidlere antar at det vil bli økt fokus på bruk av kvalifiserte tolker og ulike kvalifikasjonskategorier ved innføringen av tolkeloven. Dersom offentlige aktører får plikt til å benytte kvalifiserte tolker, vil formidlere av tolketjenester potensielt komme til å ta mer hensyn til tolkenes kvalifikasjoner.

Vi finner at mange statsautoriserte tolker opplever noe større valgfrihet når det gjelder type oppdrag og hvem de vil jobbe for enn de gjorde før de ble statsautoriserte. I og med at tolker i hovedsak jobber på oppdrag, vil imidlertid konkurransesituasjonen mellom tolker i samme språk innvirke på mengden og typen oppdrag som er tilgjengelig, også for statsautoriserte tolker.

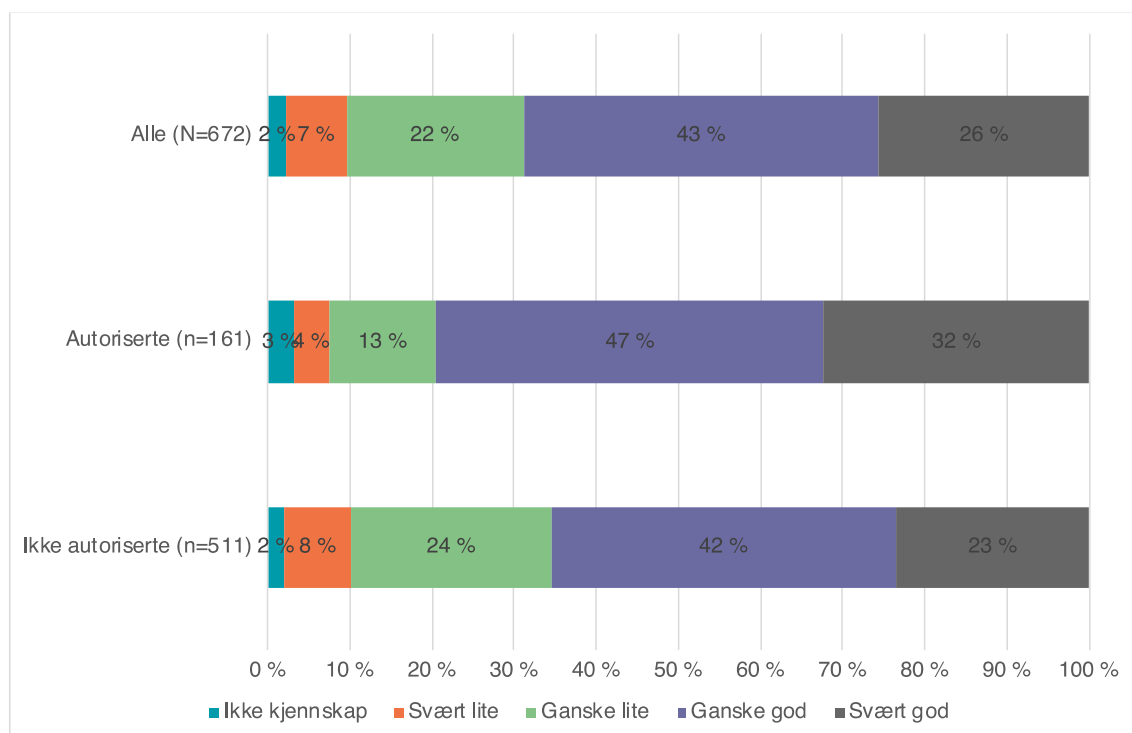
4 Informasjon om autorisasjonsordningen

I dette kapittelet vil vi redegjøre for hvilken informasjon tolker har om autorisasjonsordningen, herunder informasjon om mulighetene til å gå opp til autorisasjonsprøve i deres språk, kjennskap til vurderingskriteriene som ligger til grunn for å bestå prøven, samt forberedelsesmulighetene. Vi vil også redegjøre for gjennom hvilke kanaler tolkene får informasjonen om autorisasjonsprøven, samt hvor tilgjengelig og nyttig de oppfatter at informasjonen er. Kapittelet svarer på problemstillingene om hvordan målgruppene oppfatter tilgjengelig informasjon om ordningen og hvordan det påvirker rekruttering av kandidater. Gjennomgangen er basert på svarene fra spørreundersøkelsen som ble sendt ut til tolkene i Nasjonalt tolkeregister, og data fra intervjuundersøkelsen med ulike informantgrupper.

4.1 Tilgjengelig informasjon

I spørreundersøkelsen spurte vi tolkene om deres kjennskap til statsautorisasjonsordningen. Spørsmålet ble stilt i en litt ulik ordlyd avhengig av om respondenten var en statsautorisert tolk eller ikke. Statsautoriserte tolker ble spurt om hvilken kjennskap de *hadde* til ordningen før de ble autorisert, mens ikke autoriserte ble spurt om hvilken kjennskap de *har* til ordningen. Svarene er presentert i figuren nedenfor. De fleste (69 prosent) av respondentene oppgir at de har/hadde ganske eller svært god kjennskap til autorisasjonsordningen. Denne andelen er betydelig høyere blant de statsautoriserte tolkene (80 prosent) enn ikke autoriserte tolker (66 prosent).

Figur 4.1: Hvor god kjennskap har (hadde) du til statsautorisasjonsordningen (før du ble autorisert tolk)? (N=672)

Videre oppgir 29 prosent at de har/hadde ganske eller svært lite kjennskap til ordningen, 17 prosent blant statsautoriserte tolker og 32 prosent blant ikke autoriserte tolker. Det er veldig få som oppgir at de ikke har/hadde kjennskap til ordningen i det hele tatt. Tolker med lite kjennskap til ordningen kjennetegnes av at de tolker i «små» språk, har relativt

kort tolkeerfaring, jobber sjeldnere (deltid/sporadisk), og i større grad jobber som selvstendig næringsdrivende. Vi finner ingen variasjon når det gjelder geografi.

4.1.1 Informasjon om prøveavvikling i ulike språk

Vi spurte også tolkene om deres kjennskap til muligheten til å ta autorisasjonsprøven. Dette spørsmålet ble formulert litt ulikt avhengig av om respondenten var en statsautorisert tolk eller ikke. Statsautoriserte ble stilt følgende spørsmål: *Hvor godt kjente du til mulighetene for å bli autorisert i ditt/dine språk før du tok prøven (om prøvedato, gjennomføring av prøven, kostnader, etc.)?* Tolker uten statsautorisasjon fikk følgende variant av spørsmålet: *Holder du deg orientert/oppdert om når du vil ha mulighet til å ta autorisasjonsprøven i ditt/dine språk?*

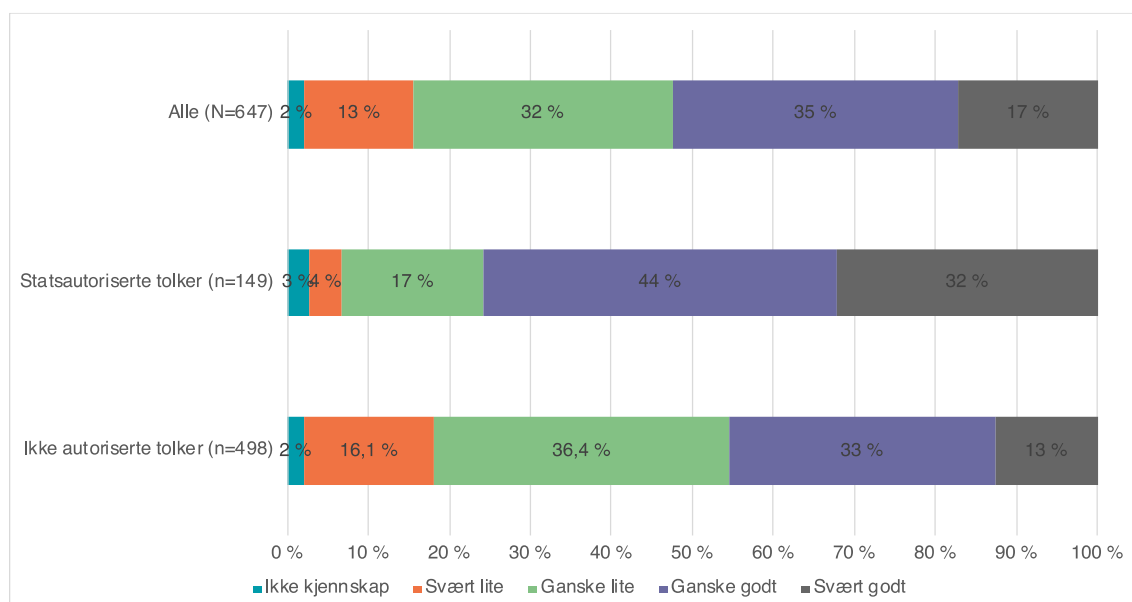
Blant tolker med statsautorisasjon svarer 76 prosent at de hadde ganske god eller svært god kjennskap til mulighetene til å ta autorisasjonsprøven, mens 22 prosent har oppgitt at de hadde ganske eller svært liten kjennskap. Kun 3 prosent har oppgitt at de ikke hadde noe kjennskap.

Blant tolkene uten statsautorisasjon svarte 64 prosent at de holder seg oppdatert/orientert om når de vil ha mulighet til å ta prøven, mens 36 prosent har svart at de ikke gjør det.

4.1.2 Kjennskap til vurderingskriterier

En betydelig høyere andel tolker med autorisasjon svarer at de hadde ganske eller svært god kjennskap til vurderingskriteriene som ligger til grunn for å bestå autorisasjonsprøven (76 prosent), sammenlignet med tolker uten autorisasjon (46 prosent). Dette er ikke veldig overraskende gitt at respondentene med autorisasjon har tatt prøven og bestått den. Sammenlagt utgjør andelen 52 prosent av alle respondentene.

Figur 4.2: Kjennskap til kriteriene som lå til grunn for å bestå autorisasjonsprøven, (N=647)

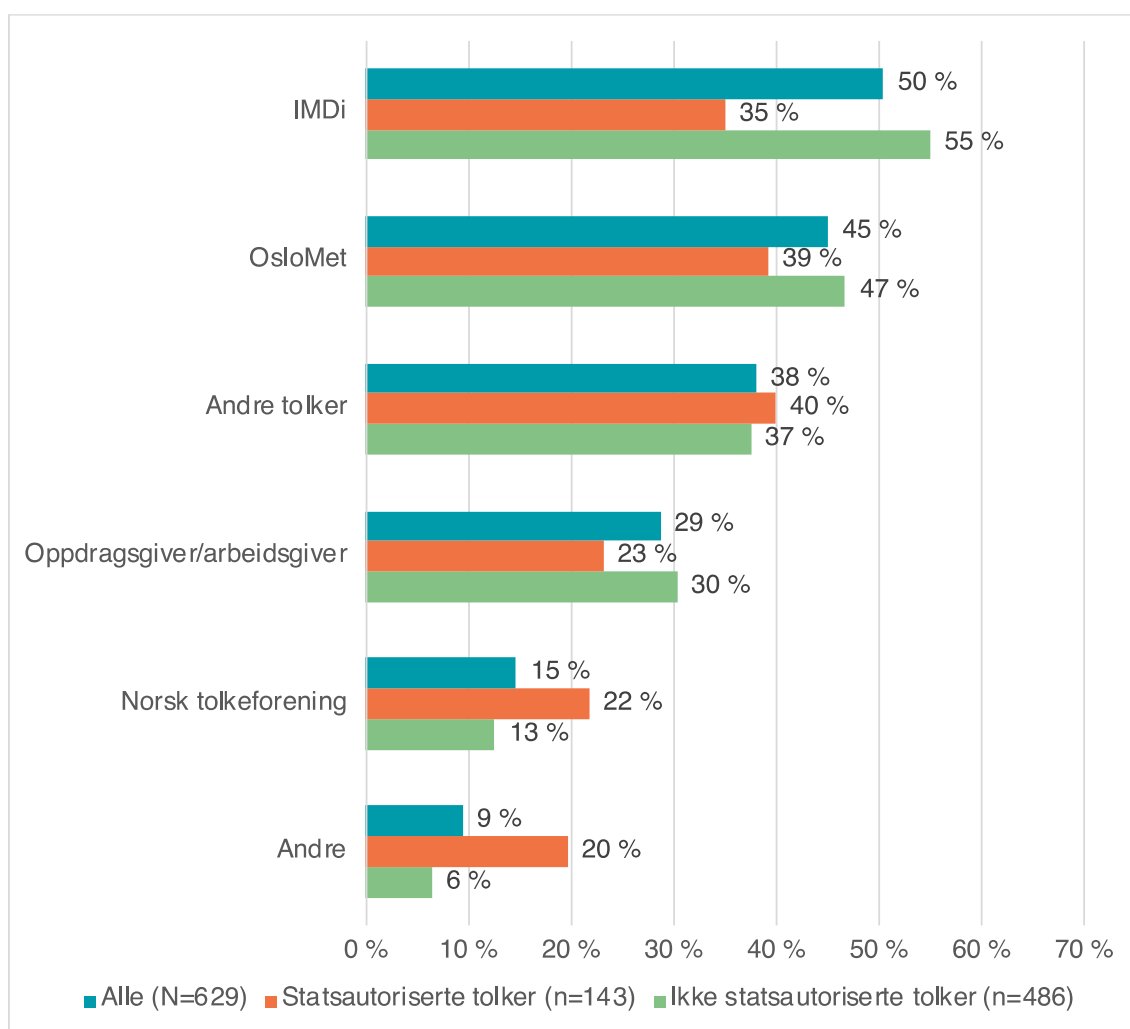
I den andre enden av skalaen svarer over halvparten (52 prosent) av tolkene uten statsautorisasjon at de har ganske eller svært liten kjennskap til kriteriene som ligger til grunn for å bestå autorisasjonsprøven. Tilsvarende andel blant de med autorisasjon er

21 prosent. Det er imidlertid veldig få som har svart at de ikke har/hadde noe kjennskap til kriteriene, og denne andelen er omtrent lik for begge gruppene.

4.2 Informasjonskanaler

I spørreundersøkelsen spurte vi tolkene om hvordan de har fått informasjon om statsautorisasjonsordningen. Svarfordelingen er vist i figuren under (figur 4.3). Den vanligste informasjonskanalen er IMDi (50 prosent), etterfulgt av OsloMet (45 prosent). Videre har 38 prosent svart at de har fått informasjon om autorisasjonsordningen gjennom andre tolker, 29 prosent har fått informasjon gjennom oppdragsgivere eller arbeidsgiver, og 15 prosent har fått informasjon om ordningen gjennom Norsk tolkeforening.

Figur 4.3: Gjennom hvilke kanaler har du fått informasjon om autorisasjonsordningen? (N=629)

Slik vi kan se av figuren er både IMDi, OsloMet og «oppdragsgiver/arbeidsgiver» vanligere informasjonskanaler blant tolker uten statsautorisasjon, mens «andre tolker» og «Norsk tolkeforening» er relativt vanligere blant tolker med autorisasjon. Det er også relativt flere blant respondentene med autorisasjon som har svart «andre» (20 prosent) enn de uten autorisasjon (6 prosent). Under «andre» har noen respondenter utdypet at de har søkt etter informasjon om ordningen på internett.

Fra intervjuene går det frem at tolkeleverandører mener autorisasjonsordningen er kjent for tolkene, i det minste blant tolker med tolkeutdanning. Når det gjelder informasjon om prøver i ulike språk oppgir leverandørene at de sender ut varsler til tolkene enten på sine nettsider, via epost eller på samlinger, samt informasjon om når det skal avholdes nye prøver. I tillegg formidler de informasjon om utdanning og språktester som Tospråktesten. Leverandørene forteller at de ønsker å motivere og oppfordre tolkene til å heve sine kvalifikasjoner, blant annet ved å gi informasjon om at de som blir autorisert vil få flere oppdrag og bli bedre betalt.

Tolkene forteller at de som er registrert i Nasjonalt tolkeregister får e-poster om ordningen, i tillegg til at de får informasjon gjennom andre informasjonskanaler som Facebook, Tolkeforeningen, tolkebyråer, UNE og UDI, samt IMDis og OsloMets nettsider.

4.2.1 Informasjon på nettsiden

På nettsidene til OsloMet som omhandler autorisasjonsprøven, ligger det informasjon om hvilke språk det er planlagt prøver i inneværende halvår. Det gis informasjon om hva prøven er, hvem den er for, hvordan den foregår og hva den består av.

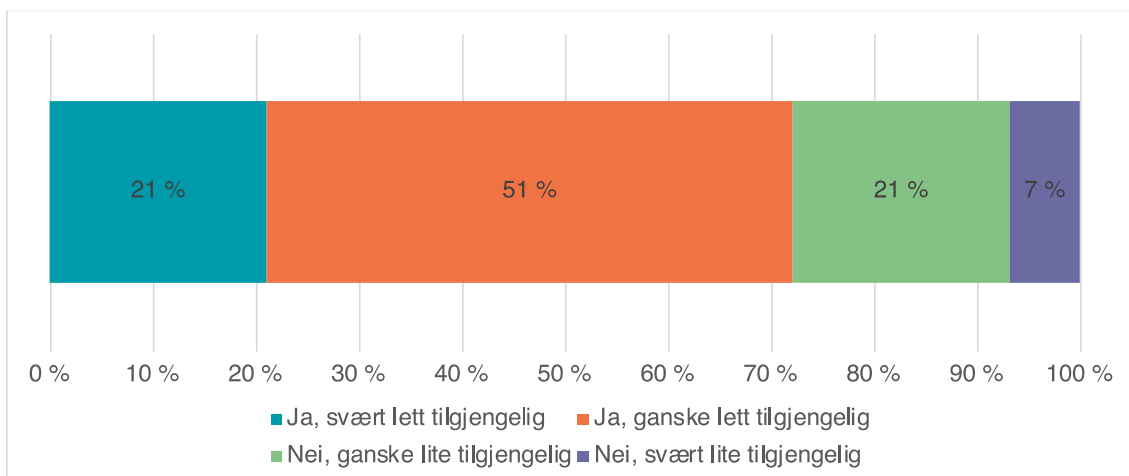
Videre gis det informasjon om hvordan tolker kan forberede seg. Det er lagt ut en eksempelsamling på en skriftlig og muntlig prøve og informasjon om at man kan kontakte OsloMet for å få tilsendt tidligere prøver på norsk og tolkespråket. Det er også lagt ut sensorveiledninger til muntlig og skriftlig prøve, forskriften, statistikk og informasjon om klagemuligheter.

Nettsidene inneholder informasjon om at prøver blir holdt i tre til seks språk i året og at disse annonseres to ganger i året. Språkvalg blir gjort ut fra samfunnets behov. Det gis ikke informasjon om når det kommer prøver i andre språk utover språkene som det skal avholdes prøver i inneværende år.

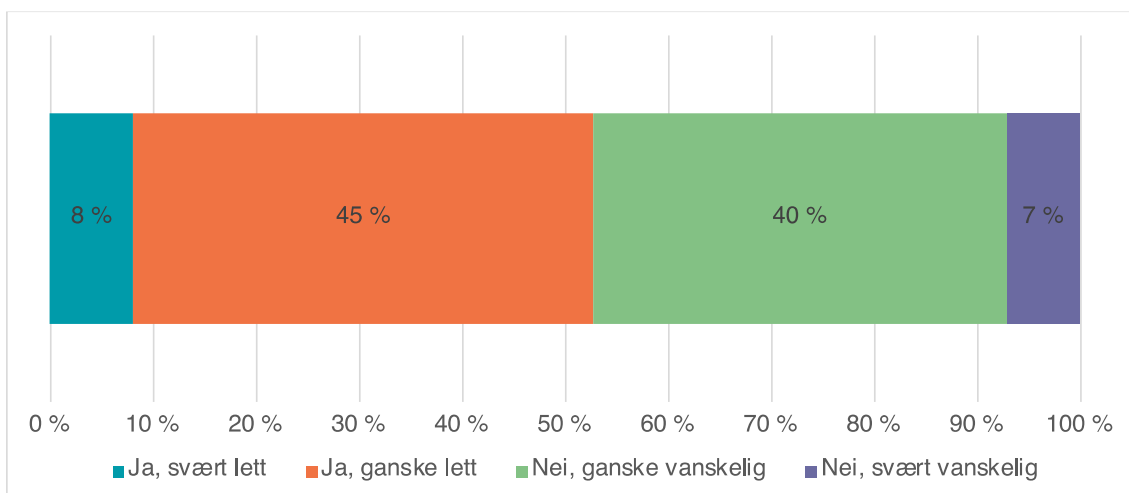
4.3 Oppfatninger om informasjonens tilgjengelighet og nytte

Spørreundersøkelsen blant tolker kartla tolkenes oppfatninger om tilgjengeligheten av informasjon om autorisasjonsprøven. Svarene på spørsmål om tilgjengelighet er presentert i figur 4.4 og 4.5, for henholdsvis statsautoriserte tolker og ikke autoriserte tolker.

Figur 4.4: Synes du informasjonen om autorisasjonsordningen var lett tilgjengelig?
Statsautoriserte tolker (N=147)

Figur 4.5: Synes du det er lett å finne informasjon om autorisasjonsordningen? Ikke statsautoriserte tolker (N=491)

Flertallet av tolkene med statsautorisasjon (72 prosent) svarer at de synes informasjonen var ganske eller svært lett tilgjengelig (figur 4.4). Til sammenligning (figur 4.5) har 53 prosent av tolkene uten autorisasjon svart at de synes det er ganske eller svært lett å finne informasjon om autorisasjonsordningen. Det er likevel en ganske stor andel som svarer at de synes informasjonen var ganske eller svært lite tilgjengelig, 28 prosent blant de med autorisasjon og 47 prosent blant tolker uten autorisasjon.

Blant tolkene som ble intervjuet er det litt ulike oppfatninger når det gjelder tilgjengelig informasjon om hva prøven inneholder. Noen mener det gis informasjon om hva som kreves og hva prøven består av. Andre mener det ikke gis tilstrekkelig informasjon for tolker med lite tolkeerfaring.

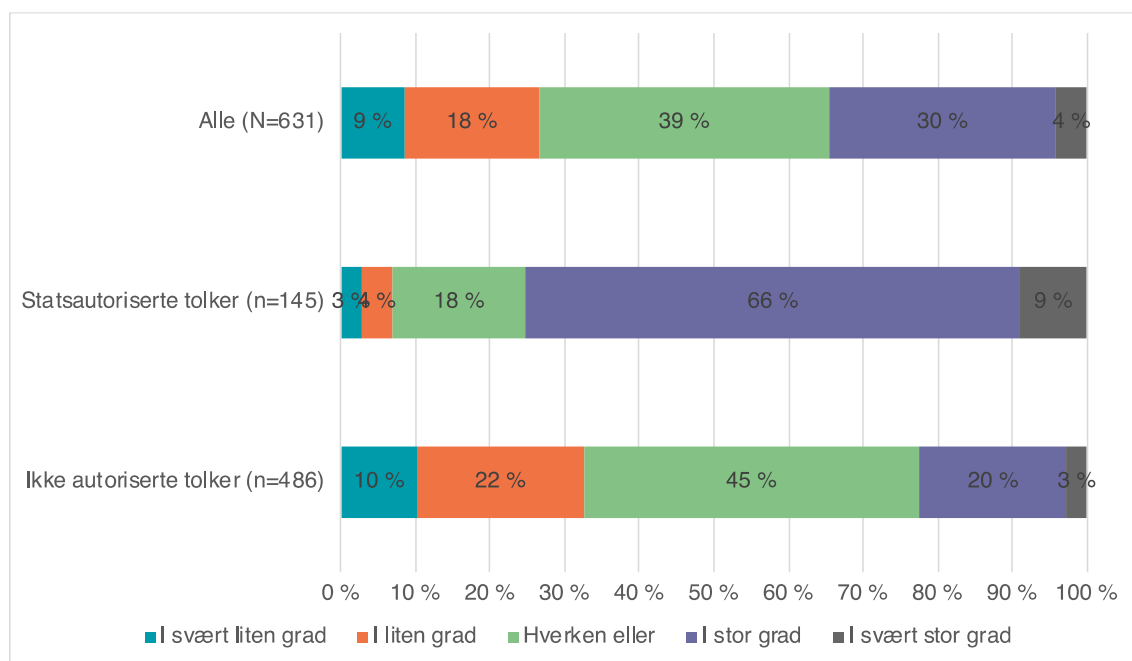
Vi har undersøkt hvordan disse svarene varierer med ulike kjennetegn ved tolkene. Vi finner at tolker i «store» språk og tolker med lang erfaring i større grad opplever informasjonen som lett tilgjengelig, enn tolker i «små» språk og tolker med relativt kort erfaring. Dette kan ha sammenheng med at autorisasjonsprøven tilbys relativt hyppigere i store språk enn i de små språkene. Kombinert med lang erfaring, betyr det at tolkene har vært mer eksponert for informasjon om autorisasjonen enn andre. Når det gjelder

geografisk variasjon finner vi en tendens til at tolker i det sentrale østlandsområdet i større grad opplever informasjonen som lett tilgjengelig, enn tolker i andre regioner.

Det er også en viss sammenheng mellom hvordan de har fått informasjonen og oppfatninger om tilgjengelighet. Tolkene som oppga at de har fått informasjon om ordningen gjennom IMDi, OsloMet og Norsk tolkeforening opplever i gjennomsnitt informasjonen som mer tilgjengelig, enn tolker som har fått informasjon om ordningen gjennom andre tolker eller oppdragsgiver/arbeidsgiver. IMDi som ansvarlig fagmyndighet for ordningen og OsloMet som ansvarlig for gjennomføringen av autorisasjonsordningen, er instansene som har ansvar for formidling av informasjon til tolkene.

Spørreundersøkelsen har også kartlagt i hvilken grad tolkene opplevde informasjonen som nyttig. Svarfordelingen på spørsmålene om tilfredshet eller opplevd nytte av informasjonen om ordningen er presentert i figur 4.6.

Figur 4.6: Tilfredshet med/opplevd nytte av informasjonen om autorisasjonsordningen, (N=631)

Statsautoriserte tolker ser ut til å være vesentlig mer fornøyd med informasjonen om autorisasjonsordningen enn ikke autoriserte tolker. 75 prosent av respondentene med statsautorisasjon har svart at de synes informasjonen i stor eller svært stor grad var nyttig/god, mens «kun» 23 prosent blant respondentene uten autorisasjon oppgir det samme. Respondentene uten autorisasjon skiller seg også ut ved at en veldig stor andel har svart «hverken eller», 45 prosent sammenlignet med 18 prosent blant respondenter med autorisasjon.

4.4 Forberedelse til prøven

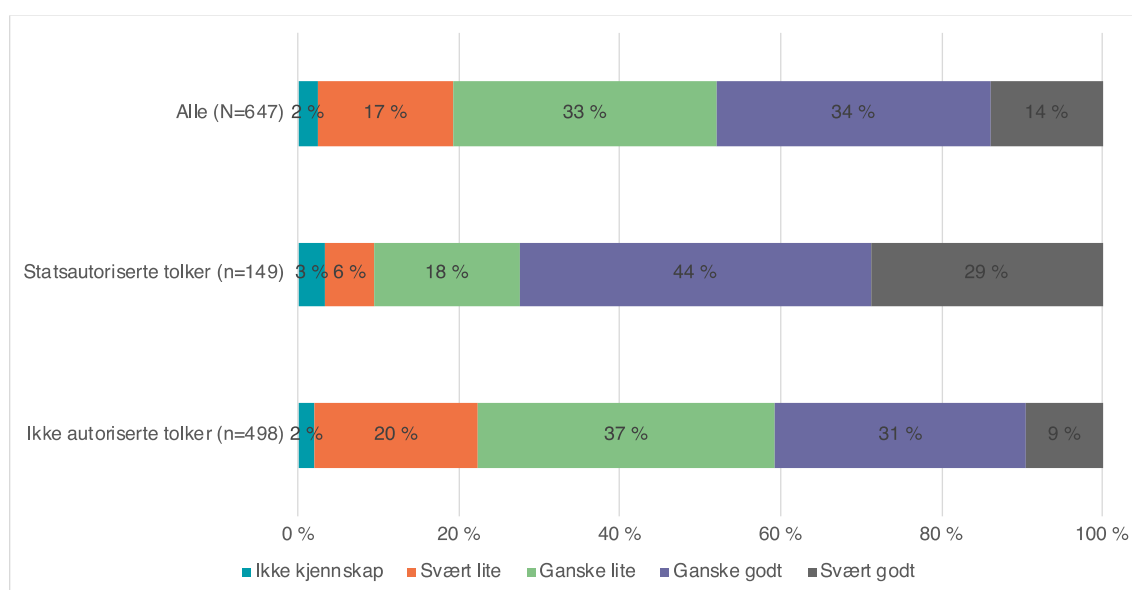
I forkant av de skriftlige prøvene holder OsloMet et informasjonsmøte om prøven. Møtet består av en gjennomgang av hva som skjer under den skriftlige og den muntlige prøven, og hva som er kravene for å bestå. Oppmøte på informasjonsmøtet er frivillig, og det blir også overført på nett.

Kandidater som består den skriftlige silingsprøven, kan delta på et todagers forberedelsesseminar til muntlig prøve. Seminaret har frivillig oppmøte. På seminaret

gjennomgås oppgaver. Deltakerne får oppgaver til monolog- og dialogtolking og informasjon om spørsmål fra tolkefaglig sensor. Tolkene kan stille spørsmål om prøven. Seminaret gir også tolkene mulighet til å øve og å få tilbakemeldinger fra andre tolker. Til vanlig jobber tolkene som regel alene og får sjelden mulighet til å få tilbakemelding på hvordan de utfører arbeidet sitt. Forberedelsesseminarene får god omtale av tolker som har deltatt på dem og de oppleves nyttige.

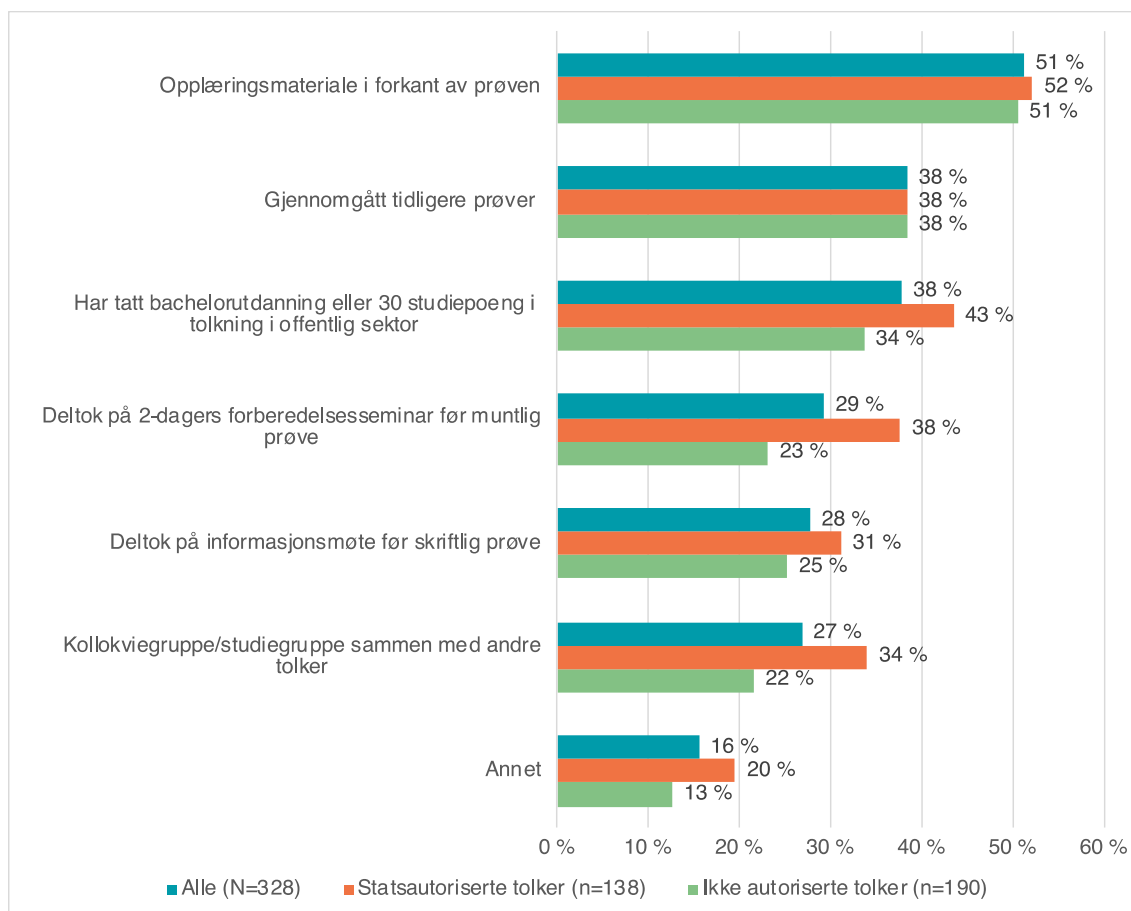
Omtrent halvparten (48 prosent) av respondentene i spørreundersøkelsen svarte at de har/hadde ganske god eller svært god kjennskap til mulighetene for å forberede seg til prøven (figur 4.7). Denne andelen er betydelig høyere blant tolker med statsautorisasjon enn tolker uten, henholdsvis 73 og 40 prosent. Tilsvarende er det en betydelig høyere andel blant tolker uten autorisasjon som svarer at de har ganske eller svært liten kjennskap til mulighetene for å forberede seg, 47 prosent sammenlignet med 34 prosent blant tolker med autorisasjon. Veldig få har oppgitt at de har/hadde ingen kjennskap.

Figur 4.7: Hvor god kjennskap har (hadde) du til mulighetene for å forberede deg til autorisasjonsprøven (før du tok prøven)? (N=647)

I intervjuene oppgir tolker og tolkeleverandører at de synes forberedelseskurset var nyttig. Flere mener kurset kunne vært lengre, spesielt for tolker som ikke har tatt tolkeutdanning. Et lengre kurs ville gitt tolkene mer tid til å øve seg. Det oppleves som positivt at deltakere kan få stilt spørsmål som de måtte ha om prøven. Svarene på spørreundersøkelsen tyder imidlertid på at det er relativt få tolker som har deltatt på dette seminaret som en del av forberedelsene til autorisasjonsprøven. Figur 4.8 viser hva tolkene har svart i spørreundersøkelsen om hvilke måter de har forberedt seg på til autorisasjonsprøven. Slik figuren viser er det vanligst å forberede seg gjennom opplæringsmateriale i forkant av prøven (51 prosent) og gjennomgang av tidligere prøver (38 prosent). På disse punktene er svarfordelingen omtrent lik for statsautoriserte og ikke autoriserte tolker.

Figur 4.8: Hvordan forberedte du deg til å gå opp til autorisasjonsprøven? (N=328)

Slik vi ser av figuren er de øvrige metodene vanligere blant autoriserte tolker enn ikke autoriserte tolker. Det er en høyere andel blant autoriserte tolker som har en bachelorgrad eller 30 studiepoeng i tolking i offentlig sektor, 43 prosent mot 34 prosent blant ikke autoriserte. Statsautoriserte tolker har også i større grad deltatt på forberedelsesseminar i forkant av prøven, 38 prosent mot 23 prosent blant ikke autoriserte. Dette har sannsynligvis sammenheng med at en stor andel av de statsautoriserte tolkene bor i det sentrale østlandsområdet og derfor har en kortere reisevei til utdanningsinstitusjonen. Sistnevnte kan muligens også forklare at en relativt høyere andel blant de statsautoriserte deltok på informasjonsmøte om den skriftlige prøven og i kollokviegrupper sammen med andre tolker, henholdsvis 31 og 34 prosent mot 25 og 22 prosent blant ikke autoriserte tolker. Vi kan også anta at det er en sammenheng mellom hvor godt forberedt man er, og resultatet på prøven. Dersom man har tolkeutdanning, er man mest sannsynlig bedre forberedt enn om man kun har deltatt på et 2-dagers forberedelsesseminar.

Fra intervjuene går det også frem at tolker tar i bruk ulike strategier for å forberede seg til prøven. Noen tolker forbereder seg på egenhånd ved å trene på monologer, teknikk, utarbeide terminologilister og gjennomgå tekster som omhandler offentlig sektor, yrkesbetegnelser og litteratur om tolkeetikk. Flere tar på seg tolkeoppdrag så ofte de kan, og gjerne innenfor sektorer de ikke tolker så ofte for å få innarbeidet ny terminologi. Å håndtere stress er imidlertid vanskeligere å øve på.

Enkelte savner tips om hvordan man kan øve til monologdelen, samt å få vite noe om hva slags terminologi de bør kunne på prøven. Flere tolker foreslår at det bør utarbeides opplæringsmateriale, nettbaserte kurs eller seminarer der ulike temaer kan gjennomgås.

4.5 Oppsummering og vurdering

Informasjon om autorisasjonsordningen, prøveavvikling og hvordan prøvene blir vurdert, er lett tilgjengelig og pedagogisk framstilt på OsloMet sine nettsider. Når det lyses ut nye språk til autorisasjonsprøven spres informasjonen gjennom flere kanaler, utover nettsiden til OsloMet. Tolkene oppgir at de får videresendt informasjon gjennom IMDi, tolkeleverandører, Norsk tolkeforening og på ulike sider på Facebook.

OsloMets nettsider har informasjon om hvordan man kan forberede seg og tidligere prøver er tilgjengelige. Ansatte ved autorisasjonsordningen arrangerer et informasjonsmøte i forkant av skriftlig silingsprøve og et forberedelsesseminar før muntlig prøve. Særlig seminaret får god tilbakemelding fra tolkene.

Vårt overordnede inntrykk er at informasjon om autorisasjonsordningen, prøver og forberedelsesmuligheter er godt ivaretatt. Mange tolker savner imidlertid informasjon og forutsigbarhet rundt kommende språk i autorisasjonsprøvene, noe som omtales i større omfang i kapittel 8.

5 Kvalifisering, utdanning og statsautorisasjon

Å øke antallet kvalifiserte tolker i Norge er en politisk målsetting (Kunnskapsdepartementet 2019). Fire elementer er sentrale i myndighetenes arbeid for å kvalifisere tolker: Nasjonalt tolkeregister, testing og kurs, tolkeutdanning og statsautorisasjon. I dette kapitlet vil vi beskrive hvordan disse fire elementene henger sammen, hva som er utfordringer samt å komme med vurderinger og anbefalinger om hvordan statsautorisasjonsordningen kan bli mer effektiv og bidra til at det blir flere statsautoriserte tolker i Norge.

I kapitlet skisserer vi løsninger som kan sikre en effektiv og god organisering av prøvene og gir et forutsigbart tilbud. Vi legger vekt på at prøvens krav til kvalitet skal ivaretas. Videre vil vi diskutere hvilke forutsetninger, ressurser og verktøy som trengs for å dekke samfunnets behov for flere statsautoriserte tolker. I tillegg vurderer vi i hvilken grad ordningen med statsautorisasjon ivaretar et landsdekkende tilbud og eventuelt om den skriftlige autorisasjonsprøven bør desentraliseres.

Tolkefeltet i Norge har utviklet seg mye de siste årene. Autorisasjonsordningen ble innført før utdanningen ble etablert. Kvalifisering, utdanning og autorisasjon hadde sannsynligvis hengt bedre sammen dersom disse elementene var blitt utviklet samtidig. Tolkeutvalget anbefalte at en samlet gjennomgang av autorisasjonsordningen og utdanningen burde vurderes (NOU 2014:8). Å vurdere tolkeutdanningen er ikke en del av oppdraget vårt i denne evalueringen. Likevel ser vi det som naturlig å se på autorisasjonsordningen i sammenheng med annen kvalifisering og utdanning.

Strykprosenten på autorisasjonsprøven er høy (NOU 2014:8). Blant informantene våre er det svært få som problematiserer dette. Det gjelder både fagpersoner ved utdanningsinstitusjonene og blant autoriserte tolker. Statsautorisasjon skal henge høyt. Kun de beste skal komme gjennom nåløyet. Tolkeutvalget la vekt på tiltak som skal bidra til økt kompetanse:

Utvalget vil ikke gå inn for å senke faglige krav til autorisasjonsprøven, men mener at det bør bygges opp tiltak som gjør at flere kandidater kan tilegne seg den kompetansen som kreves for å bestå. Emnene i bachelorplanen bør dekke dette behovet.

NOU 2014:8, s.113

Nivået på prøven bør altså ikke endres, men andre tiltak bør iverksettes for å få flere kvalifiserte tolker. Som tolkeutvalget påpekte, kan utdanning i forkant av autorisasjonsprøven bidra til at flere består.

Forslaget i forskriften til tolkeloven som gir en garanti til studenter ved bachelorutdanningen om at de skal få tilbud om å ta prøven på sitt tolkespråk innen 3 år etter oppnådd grad, knytter tolkeutdanningen og autorisasjonsordningen tettere sammen (Forslag til forskrift, §17).

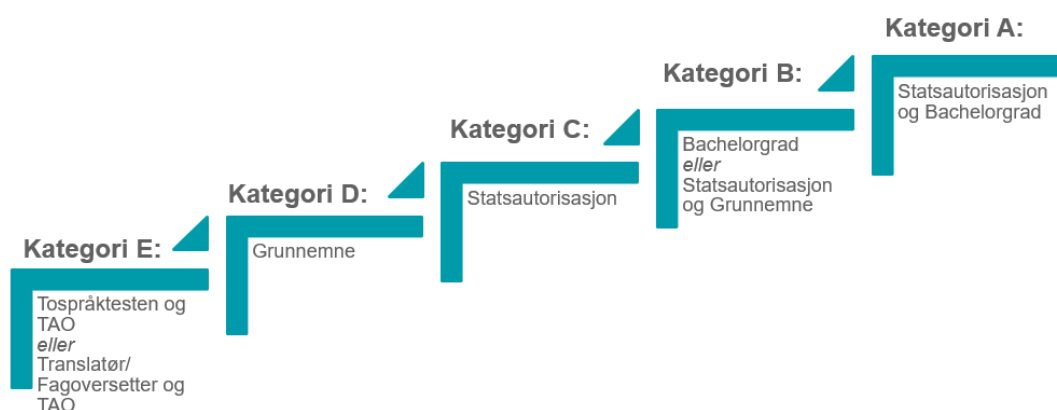
5.1 Nasjonalt tolkeregister

IMDi forvalter Nasjonalt tolkeregister, som er et landsdekkende innsynsregister over kvalifiserte tolker. Dette er tilgjengelig på tolkeregisteret.no. Registeret inneholder kontaktinformasjon, bostedsfylke og opplysninger om tolken som tolkespråk og kvalifikasjonskategori. Tolker som inngår i registeret blir av tolkemyndighetene regnet som kvalifiserte. Begrepet *kvalifisert tolk* innebærer tolker med statsautorisasjon i tolking, tolkeutdanning eller Tospråktesten og kurs i Tolkens ansvarsområde (TAO). Bestått

autorisasjonsprøve innebærer at tolken kan bli oppført i de høyeste kvalifikasjonskategoriene i Nasjonalt tolkeregister.

Tolkeutvalget anbefalte at registeret skulle tjene to formål: (1) å sikre at tolkene som er oppført i registeret har de kvalifikasjonene som kreves og (2) gi brukere av registeret innsyn i kvalifikasjonene (NOU 2014:8). Tolkeregisteret innførte nye kvalifikasjonskategorier i 2020 og inndeler tolkenes kvalifikasjoner i fem nivåer, som illustrert i figur 5.1. En intensjon med oppbyggingen av kvalifikasjonsnivåene i registeret er å bidra til å motivere tolker til å heve sin tolkefaglige kompetanse og klatre oppover i registeret (Kunnskapsdepartementet 2019, s.82).

Figur 5.1 Kvalifikasjonskategoriene i Nasjonalt tolkeregister

Den laveste kategorien, *kategori E*, er inngang til registeret og ble opprinnelig opprettet som en rekrutteringskategori. Her kreves det kun Tospråktesten og TAO. Eventuelt kan man være translatør eller fagoversetter og ha gjennomført kurs i tolkens ansvarsområde. Kravene i denne kategorien skal sikre at tolkene har et minimumsnivå i språk, og at de har fått en kort innføring i de viktigste elementene i tolkefaget gjennom TAO. Disse to elementene er en inngangsport til tolkeyrket, og utgjør et rekrutteringsgrunnlag for utdanning og autorisasjonsprøve.

For å oppnå en plassering i *kategori D*, må man ha bestått Grunnemne i tolking i offentlig sektor. I *kategori C* er det tolker med statsautorisasjon, uten tolkeutdanning.

For å bli en del av *kategori B*, må tolkene ha en bachelorgrad *eller* statsautorisasjon og grunnemne i tolking i offentlig sektor. Statsautorisasjon sammen med grunnutdanning blir altså vurdert likt som bachelorutdanning. Vi ser at bachelorgrad blir verdsatt over statsautorisasjon *uten* utdanning.

I den høyeste kategorien, *kategori A*, er det tolker med både statsautorisasjon og bachelorgrad. «Gullstandarden» innenfor tolking er altså å både ha bestått autorisasjonsprøven, og å ha bachelorgrad i tolking i offentlig sektor.

I tabell 5.1 har vi skjematisk framstilt innholdet i test, utdanning og autorisasjonsordning som inngår i tolkeregisteret.

Tabell 5.1

Sammenligning av test, utdanning og statsautorisasjon for tolker

	Tospråktesten	Grunnemne: Innføring i tolking i offentlig sektor	Bachelorstudium: Tolking i offentlig sektor	Statsautorisasjon
Innhold	Muntlig prøve i norsk og et tolkespråk. Vurderes: ordforråd, uttale, grammatikk og språkføring, uttrykksevne og evne til å forstå og gjengi fra ett språk til et annet.	Yrkesetikk og profesjonskunnskap, tolkens plass i kommunikasjon, tolkens verktøy og spesifikk kontekstkunnskap (OsloMet) / Profesjonskunnskap og yrkesetikk samt tolking i praksis Høgskulen på Vestlandet (HVL)	Yrkesetikk og profesjonskunnskap, konsekutiv tolking av dialog, tolke- og oversettelsesfagets historie, tolkens kommunikative kompetanse, tolking fra skrift til tale, kulturell og individuell variasjon i tolking, tolking av monologer med hukommelse- og notattekning, simultantolking og fjerntolking, tolking i komplekse møter. Bacheloroppgave.	Prøven består av to deler: 1. Skriftlig silingsprøve, 2. muntlig autorisasjonsprøve, består av dialoger, monologer og spørsmål om tolketeknikk og -etikk.
Målgruppe	Potensielle tolker	De som ønsker å bli tolk, eller de som allerede jobber som tolk, men som mangler formell kompetanse eller utdanning.	Personer som ønsker å bli tolk, eller de som allerede jobber som tolk, men som ønsker mer formell kompetanse eller utdanning.	Virksomme tolker som gjennom erfaring som tolk og evt. tolkeutdanning, har skaffet seg svært gode kunnskaper og ferdigheter i tolking fra og til norsk.
Omfang	Tre runder med testing i året.	Deltidsstudium: nett- og samlingsbasert.	Deltidsstudium: nett- og samlingsbasert.	To prøverunder i året.
Formål	Grunnlag for oppføring i Nasjonalt tolkeregister / Opptaksprøve til grunnemne/ bachelorstudiet.	Forberedelse for tolking av samtaler i offentlig sektor.	Bachelorgrad	Statsautorisasjon
Valg av språk	Bestemmes i samarbeid mellom IMDi og OsloMet.	Tolkeutdanningen ved OsloMet. Tolkeutdanningen ved HVL.	Tolkeutdanningen ved OsloMet.	Bestemmes i samarbeid mellom IMDi og OsloMet.
Opptaks-krav	Dokumenterte norskkunnskaper tilsvarende nivå B2.	Generell studiekompetanse samt godkjent Tospråktesten.	Generell studiekompetanse samt godkjent Tospråktesten.	Ingen.
Arrangør	OsloMet	OsloMet/HVL	OsloMet	OsloMet
Finansiering	IMDi finansierer Tospråktesten og TAO	OsloMet og HVL, som får bevilgninger fra KD	Studiet finansieres av OsloMet, som får bevilgninger fra KD	IMDi finansierer autorisasjonsprøvene
Geografisk plassering	OsloMet og 6 prøveverter	OsloMet og HVL	OsloMet	OsloMet
Lengde	1 + 2 dager	1 år, deltidsstudium	4 år, deltidsstudium	1+1 dag
Studiepoeng	Ingen	30 stp.	180 stp.	Ingen

De ulike formene for kvalifisering, tolkeutdanning og autorisasjon som inngår i kvalifikasjonsnivåene til Nasjonalt tolkeregister, har ulike oppdragsgivere og finansieringsordninger. IMDi finansierer og er oppdragsgiver for både Tospråktesten, TAO og autorisasjonsordningen. Tolkeutdanningene er del av utdanningssystemet og styres av OsloMet og Høgskulen på Vestlandet (HVL) som igjen er finansiert av KD.

Tilbudene er derfor styrt av ulike prioriteringer og resultatmål. Den ulike finansieringen er ikke nødvendigvis en ulempe, men kan føre til utfordringer når det gjelder for eksempel valg av språk som skal tilbys i kvalifisering, utdanning og autorisasjon. Valg av språk til Tospråktesten, tolkeutdanningene og autorisasjonsordningen forutsetter derfor tett og forpliktende samarbeid, slik vi vil komme tilbake til i kapittel 8.

5.2 Hvordan sikre en effektiv og god organisering av autorisasjonsprøven?

Per i dag er det to ansatte som arbeider med å forvalte autorisasjonsordningen. Deres arbeidsoppgaver er mange: de avgjør i samarbeid med IMDi hvilke språk det skal lyses ut autorisasjonsprøver i, de informerer om prøvene på OsloMet sine sider, avholder informasjonsmøte i forkant av prøvene og arrangerer forberedelsesseminar i forkant av muntlig prøve og de tar imot oppmeldinger til prøvene. I tillegg jobber de med å utarbeide den skriftlige prøven og rette deler av denne.⁴ De har også ansvaret for den praktiske organiseringen av den muntlige prøven, ved å rekruttere sensorer og rollespillere. Selv opererer de som prøveledere.

5.2.1 Bør autorisasjonsprøven ha opptakskrav?

I forvaltningen av autorisasjonsordningen brukes det relativt mye ressurser på oppmelding av kandidater, utarbeidelse, organisering og sensurering av skriftlig silingsprøve. Det er i dag ingen opptakskrav for melde seg opp til autorisasjonsprøven, og å ta prøven kan derfor framstå som en enkel måte å få en autorisering uten å gå gjennom utdanning først. Mange stryker på den skriftlige silingsprøven. En del kandidater har åpenbart et for dårlig språknivå for å kunne bestå den. Det er en relativt liten andel som kommer videre til muntlig prøve, den egentlige autoriseringen. Det er derfor relevant å vurdere om et opptakskrav vil føre til mer kostnadseffektiv drift av autorisasjonsordningen.

Slik vi har sett, har både Tospråktesten og tolkeutdanningene opptakskrav. For å kunne ta Tospråktesten er det et krav om B2 i norsk språknivå. For å komme inn på grunnemne trenger man generell studiekompetanse eller godkjent realkompetanse samt godkjent muntlig prøve (Tospråktesten). Det samme opptakskravet gjelder for bachelorutdanning. Utdanningskrav til å kunne melde seg til denne type prøver anbefales også av den internasjonale standardiseringsorganisasjonen International Organization for Standardization (ISO) (Hlavac 2015).

I forslaget til ny forskrift, er det foreslått et relativt beskjedent opptakskrav – at kandidaten må kunne dokumentere norskkunnskaper tilsvarende kravet for generell studiekompetanse for å kunne melde seg opp til prøven (Kap. 4. § 16 i forslag til ny forskrift, Kunnskapsdepartementet 2019). Det foreslåtte opptakskravet er altså *lavere* for å kunne gå opp til autorisasjonsprøve, enn det er for å komme inn på grunnemne eller bachelorutdanning. Det stilles ingen krav om generell studiekompetanse, som mange tolker og fagpersoner innenfor tolkeutdanningen mener er et minimumsnivå for å kunne

⁴ Den skriftlige prøven består av fem deler. To eksterne sensorer retter del 1-4, autorisasjonsordningen retter del 5. For mer om skriftlig prøve, se kapittel 6.

utføre faglig komplekse tolkeoppdrag for offentlig sektor. Det stilles heller ikke krav til språkkompetanse i tolkespråket, noe som da må testes i skriftlig silingsprøve.

Mange av våre informanter har kommentert nettopp dette – at det er et misforhold mellom uttalte forventninger til Tospråktesten og utdanning i forhold til autorisasjonsprøven. Flere autoriserte tolker påpeker viktigheten av å både ha et godt norsknivå, kunnskap om tolkefaget samt å ha god kjennskap til det norske samfunnet. De mener opptakskrav samsvarer med ideen om et kvalifikasjonsløp med stigende kvalifikasjoner slik nivåene i Nasjonalt tolkeregister er bygget opp.

Noen mulige alternativer for opptakskrav kan være:

- a) **Tospråktesten og generell studiekompetanse**, dette er samme opptakskrav som til grunnemne og bachelorutdanningen. Det ville skape like vilkår, men ville sannsynligvis i liten grad bidra til å utelukke kandidater.
- b) Krav om **norskspråklig nivå C1 og Tospråktesten**. Kompetanse Norge har utarbeidet norskprøven C1 – Høyere akademisk nivå, som er en prøve som måler norsk på et høyt språknivå. Å benytte C1 som opptakskrav vil kunne gi et mer realistisk nivå for hvilke norskerferdigheter som kreves, da det er dette språknivået OsloMet informerer om at tolkene bør ha. Prøven har to deler: Del 1 er i lytteforståelse og skriftlig framstilling, mens del 2 er i leseforståelse og muntlig kommunikasjon. Kandidater kan melde seg opp til én eller begge delprøver. Et alternativ kan være å ha delprøve 2 som inntakskrav, der det blir målt muntlige ferdigheter i norsk. Kompetanse Norge utarbeider også samfunnskunnskapsprøven og statsborgerprøven.⁵ De inneholder spørsmål om det å bo og leve i Norge, om landets historie, geografi og leveste, om demokrati og velferdssamfunn, om barn og familieliv, om helse, utdanning og arbeidsliv. En av disse prøvene kan vurderes som opptakskrav til autorisasjonsprøven for å teste kandidater i samfunnsrelaterte spørsmål. Det kan være aktuelt for kandidater som ikke har videregående opplæring fra Norge. Både norskprøven på nivå C1 (delprøve 2) og samfunnskunnskaps-/statsborgerskapsprøven er digitale og blir arrangert av voksenopplæringssettene rundt omkring i landet. De er derfor relativt lett tilgjengelig uavhengig av bosted. Tospråktesten kan sikre at kandidatene har et minimumsnivå på tolkespråket. Ulempen med dette opptakskravet er at kandidatene må ta flere ulike prøver, der ingen av dem er spesielt utviklet for autorisasjonsprøven.
- c) Innføre krav til **grunnemne i tolking i offentlig sektor**.⁶ Krav om grunnemne vil sikre at tolkene har fått noe opplæring i yrkesetikk og bevissthet rundt tolkespråket de praktiserer. Ettersom opptakskravet til grunnemne er bestått Tospråktesten og B2-nivå i norsk, vil det også sikre et minimumsnivå i språkkompetanse. Med dette opptakskravet ville man sikre at kandidatene har grunnleggende tolkefaglig utdanning. Grunnemne er gjennomført i om lag 60 språk, slik at tilgangen på kandidater i ulike språk burde være relativt god.

⁵ Prøvene er relativt like, men utarbeidet for et noe ulikt formål. Statsborgerprøven og samfunnskunnskapsprøven har samme pensum, som ligger på www.samfunnskunnskap.no. Statsborgerprøven har et litt lavere språknivå på norsk enn samfunnskunnskapsprøven på norsk. Norsknivået på Statsborgerprøven skal tilsvare nivå A2, mens norsknivået på samfunnskunnskapsprøven regnes som høyere enn A2. For mer informasjon: <https://www.kompetansenorge.no/prover/samfunnskunnskapsprove/meld-deg-pa-proven/>

⁶ Tolkeutdanningen ved OsloMet har bekreftet at de planlegger å fortsatt tilby grunnemne i tolking i offentlig sektor, selv om de nå også tilbyr bachelorprogram.

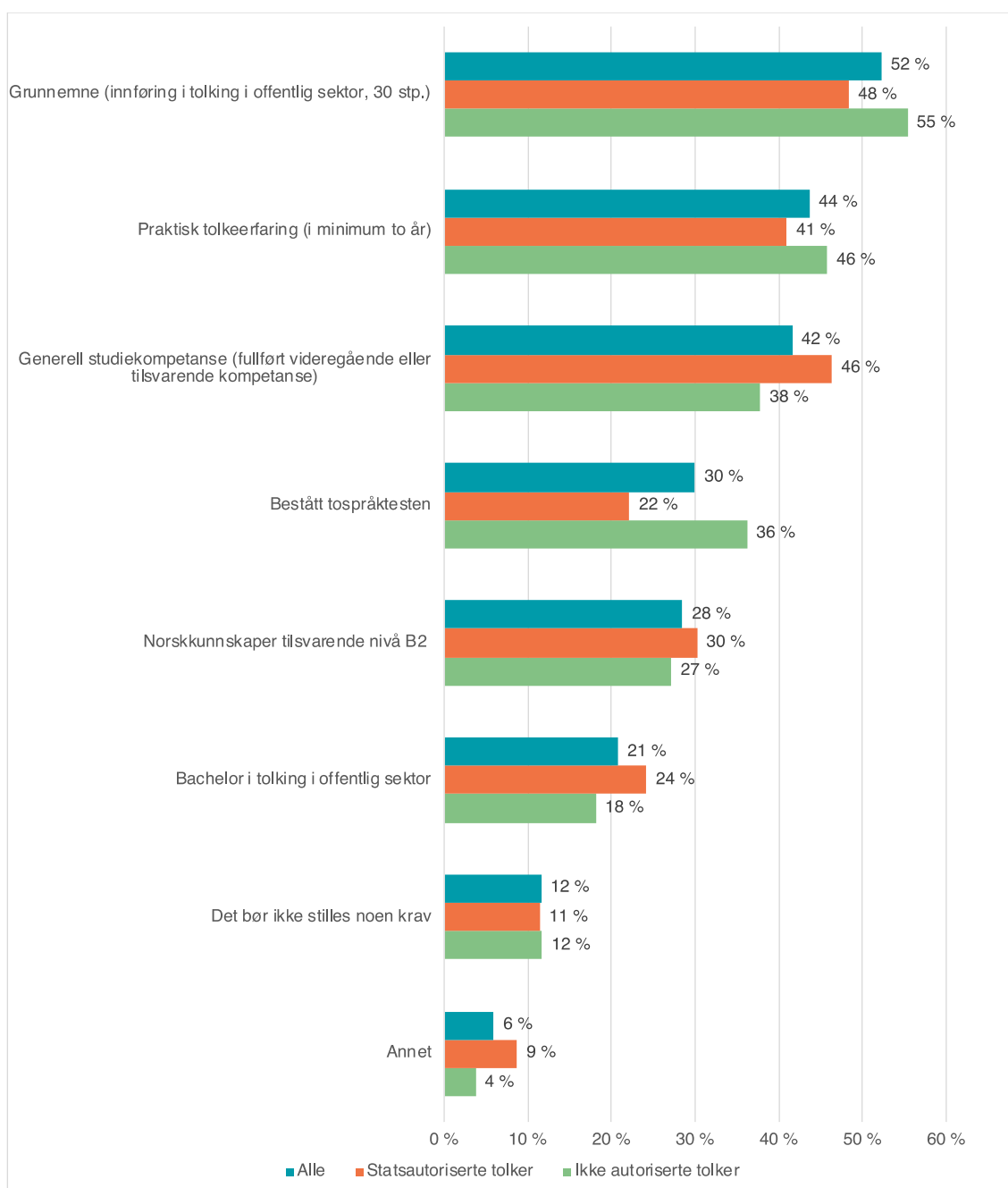
- d) Innføre **krav om fullført bachelorutdanning i tolking**. Som tidligere omtalt (avsnitt 1.2), foreslår ny forskrift til tolkeloven at studenter som har fullført bachelorutdanningen få tilbud om å melde seg opp til autorisasjonsprøven i sitt språk innen det har gått tre år etter at de har blitt uteksaminert. De trenger heller ikke å gjennomføre skriftlig silingsprøve. Kandidatene vil ha tilegnet seg relevant kunnskap om tolkepraksis, deriblant yrkesetikk og ulike tolketeknikker. En innvending til dette opptakskravet, er at det da kun vil være disse kandidatene som får ta autorisasjonsprøven. Kravet ville mest sannsynlig medført en svært effektiv autorisasjonsordning, med relativt lave kostnader per autoriserte kandidat. Det ville ikke ha vært behov for skriftlig silingsprøve og man kan anta at relativt mange ville ha bestått prøven. Det ville imidlertid medføre at svært få fikk mulighet til å gå opp til autorisasjonsprøven, og kun innenfor språkene OsloMet arrangerer bachelor i. Slik vi omtaler i avsnitt 8.3, vil det da i praksis være tolkeutdanningen ved OsloMet som avgjør i hvilke språk det skal autoriseres tolker.
- e) Innføre krav om **dokumentert arbeidserfaring som tolk**. Mange av informantene, både tolker og fagpersoner i utdanningssystemet, har framhevet viktigheten av å ha praktisk erfaring som tolk for å kunne bli god i yrket. Ved innføring av dette kravet hadde man sikret at tolkene hadde erfaringsbasert kompetanse som tolk før de ble statsautoriserte. Opptakskravet om arbeidserfaring kunne eventuelt kombineres med et av de andre foreslåtte opptakskravene til formell kompetanse. Et slikt opptakskrav ville imidlertid være relativt ressurskrevende, da denne dokumentasjonen måtte vurderes for hver enkelt kandidat. Det vil også være ressurskrevende for tolker og deres oppdragsgivere å dokumentere, særlig ettersom fleste tolker jobber som frilansere.

Tolkenes oppfatninger om opptakskrav

I spørreundersøkelsen som gikk til tolker i Nasjonalt tolkeregister, spurte vi om de mener det bør være kvalifikasjonskrav for å få gå opp til autorisasjonsprøven. Figur 5.2 oppsummerer hva tolkene mener bør stilles som krav. Det er kun 12 prosent som mener at det ikke bør stilles noe krav for å ta prøven, det vil si fortsette slik som i dag.

På spørsmål om hva som bør være opptakskrav er krav om «grunnemne i tolking i offentlig sektor» det vanligste svaret, 48 prosent av de statsautoriserte tolkene og 55 prosent av de ikke autoriserte tolkene mener dette bør være et opptakskrav. Videre svarer henholdsvis 41 og 46 prosent av de statsautoriserte og ikke autoriserte tolkene at det bør stilles krav om praktisk tolkeerfaring (minimum 2 år), mens 46 og 38 prosent av henholdsvis statsautoriserte og ikke autoriserte tolker mener det bør stilles krav om generell studiekompetanse.

Figur 5.2: Bør det være kvalifikasjonskrav for å gå opp til autorisasjonsprøven?
(N=337)

5.2.2 Desentralisering av prøvene

I dag må alle avlegge både skriftlig og muntlig prøve i Oslo. I Sverige, derimot, kan kandidater avlegge den skriftlige prøven ved 5-6 ulike prøvesteder etter avtale med Kammarkollegiet.

En lignende desentralisering av den skriftlige prøven burde være mulig å få til også i Norge. En mulighet er å inngå samarbeid med prøveverter ulike steder i Norge, slik de gjør på Tospråkstesten. Et annet alternativ for prøveverter er å samarbeide med voksenopplæringssettene for avholdelse av prøvene, slik Kompetanse Norge gjør med norsk-, samfunnskunnskaps-, og statsborgerprøvene. Ved å benytte prøveverter vil dette sikre at riktig kandidat avlegger prøven, ikke jukser og at det ikke blir tatt kopi av prøven.

Dersom prøven kan avlegges flere steder i Norge, vil det være ressursbesparende for kandidater som i dag må reise flere ganger til Oslo.

En eventuell desentralisering av den muntlige prøven, er imidlertid langt mer komplisert. Å avholde prøven fysisk på flere steder vil være svært kostnadsdrivende, da det er seks personer involvert i hver prøve (møteleder, to språkfaglige sensorer, en tolkefaglig sensor og to rollespillere). At alle disse skal reise til ulike destinasjoner for å avholde autorisasjonsprøve, er lite aktuelt.

I teorien kunne man sett for seg at en prøvevert tilrettela slik at prøven kunne gjennomføres via et videomøte. Teknisk sett er dette mulig. Vi ser imidlertid ikke dette som hensiktsmessig, da autorisasjonsprøven i praksis ville blitt en prøve i fjerntolking. Ved en desentralisering der noen kandidater fikk møte opp på OsloMet, mens andre fikk anledning til å ta prøven som videomøte, ville det dessuten være vanskeligere å tilby like prøveforhold til kandidatene.

5.2.3 Standardisering av arbeidsprosesser

Administrasjonen av autorisasjonsordningen består kun av to personer. De har opparbeidet seg mye erfaringsbasert kompetanse. Men ordningen er personavhengig og svært sårbar. Mange arbeidsprosesser blir gjennomført basert på skjønn hos de ansatte. Standardiserte prosesser vil kunne begrense sårbarheten ved at andre kan utføre oppgavene ved for eksempel fravær. Det vil også gjøre det lettere ved ansettelse av nye personer inn i seksjonen.

5.3 Vurderinger og anbefalinger

Vi vurderer at det er lite hensiktsmessig at det ikke er opptakskrav til kandidater som skal melde seg opp til autorisasjonsprøven. Et stort antall kandidater som går opp til skriftlig silingsprøve uten å ha forutsetninger for å bestå autorisasjonsprøven belaster administreringen av autorisasjonsordningen unødvendig. Statsautoriserte tolker skal utføre kompliserte tolkeoppdrag, ofte innenfor tjenesteområder som krever et høyt presisjonsnivå som for eksempel rettsvesen eller spesialisthelsetjeneste. Det er lite realistisk å forvente at personer uten generell studiekompetanse/godkjent realkompetanse eller uten tilstrekkelige språkkunnskaper skal kunne utføre slike oppdrag.

Et opptakskrav vil også gi realistiske forventninger til kandidater som ønsker å gå opp til prøven. For mange tolker er det ressurskrevende å komme til Oslo for å gjennomføre en skriftlig silingsprøve. Dersom de i utgangspunktet ikke egentlig har mulighet til å bestå prøven, bør de bli «silt» ut gjennom et realistisk opptakskrav.

Vi anbefaler derfor å innføre krav til grunnemne i tolking i offentlig sektor (alternativ c, i avsnitt 5.2.1) for kandidater som ikke har fullført bachelorutdanning. Ved å framsette dette kvalifikasjonskravet, vil tolkene også ha generell studiekompetanse/godkjent realkompetanse og bestått Tospråktesten, da dette er opptakskravene til grunnemne. Slik vi har sett, samsvarer denne anbefalingen med hva tolkene som har svart på spørreundersøkelsen til tolker i Nasjonalt tolkeregister mener om hva de mener bør være opptakskrav til autorisasjonsprøven, slik omtalt i avsnitt 5.2.1.

Dette opptakskravet vil sikre at tolkene som kan melde seg opp til autorisasjonsprøven har tilstrekkelig forståelse for offentlig sektor og at de har en grunnleggende tolkeutdanning. Vi antar at opptakskravet vil føre til at færre kandidater melder seg opp til autorisasjonsprøven og en høyere andel som består skriftlig silingsprøve. Samtidig vil det gi potensielle kandidater en mer realistisk oppfatning av nivået på autorisasjonsprøven.

Anbefalingen forutsetter en felles, koordinert språkplan for grunnetne og autorisasjonsordning, som vi vil omtale nærmere i kapittel 8. Ved særskilte tilfeller, i språk der det ikke er tilbudt grunnetne, og som IMDi vurderer at det er et stort behov for statsautoriserte tolker, vil opptakskravet kunne bli erstattet av Tospråkstesten og generell studiekompetanse (alternativ a, i avsnitt 5.2), som er samme opptakskrav som til grunnetne og bachelorutdanningen.

Per i dag kan man kun ta skriftlig og muntlig autorisasjonsprøve ved fysisk oppmøte på OsloMet. *Vi anbefaler at den skriftlige prøven desentraliseres og at autorisasjonsordningen knytter til seg prøveverter flere steder i Norge hvor kandidater kan avlegge prøven.* Den muntlige autorisasjonsprøven har i motsetning til den skriftlige prøven mange involverte aktører og er av en svært praktisk karakter. Vi anser den som lite egnet til å gjennomføres digitalt i form av videomøte. Ettersom det er mange involverte i gjennomføringen av den muntlige prøven, ser vi det som for ressurskrevende at den skal avholdes flere steder i landet. *Vi anbefaler derfor at den muntlige prøven fortsatt kun blir avholdt ved ett prøvested.* Et unntak fra denne anbefalingen er autorisering av tolker i samiske språk, noe vi vil komme tilbake til i kapittel 9.

Vi anbefaler en større grad av standardiserte prosesser, med nedskrevne kriterier, som opptak, valg av språk og innhold i prøvene. Standardiserte prosesser gir forutsigbarhet for kandidater, transparente beslutningsprosesser og sikrer like forhold for alle kandidater. Standardisering er avgjørende for en ekspansjon av autorisasjonsordningen.

6 Hva måler den skriftlige silingsprøven?

I dette kapitlet vil vi vurdere i hvilken grad den skriftlige autorisasjonsprøven måler ferdigheter og egenskaper som stilles til en profesjonell tolk. Videre vil vi vurdere hvordan kvalitetskravene kan ivaretas på tvers av språk og hvordan kvalitetskravene kan bli ivaretatt i arbeidet med sensur av skriftlig prøve. Videre vil vi også i dette kapitlet skissere løsninger som kan sikre en effektiv og god organisering av prøvene uten at det går på bekostning av prøvens krav til kvalitet.

6.1 Hva bør en skriftlig silingsprøve inneholde?

Tolking av god kvalitet krever mange ferdigheter, noe som skaper utfordringer for prøveadministratorer når de skal utforme gode prøver (Wadensjö 1998, omtalt i Skaaden og Wadensjö 2014:17). En av utfordringene består i å skape en prøve som både er reliabel (pålitelig) og valid (at den måler det den skal måle).

I etterkant av et omfattende forskningsprosjekt for EU, kalt *Qualitas*, ble det utarbeidet et knippe prinsipper for prøver (Giambruno red. 2014). Prinsippene ble i utgangspunktet utarbeidet for prøver for rettstolker, men kan likevel være aktuelle for andre tolkeprøver.

Prosjektet anbefalte skriftlige silingsprøver. Slike prøver bør inkludere en test av språkkunnskaper, relevant fagkunnskap⁷ og tolkeetikk. Deemter (2014) mener silingsprøver bør utarbeides på en måte som er lette å forberede og administrere slik at de er kostnadseffektive. Silingsprøver for å avdekke mangelfulle språkferdigheter og manglende kjennskap til rettssystem og tolkeetikk kan gjøres effektivt, for eksempel ved å ta i bruk *modulær siling*⁸ der kandidater med en anerkjent språkqualifikasjon, morsmålsbrukere eller personer med relevant utdanning kan unntas silingstesten.

Det er uenighet blant våre informanter om kvaliteten og relevansen av den skriftlige prøven. Noen mener prøven er god, og en velegnet måte å selektere ut kandidater som ikke har nødvendige kunnskaper for å mestre den muntlige prøven. Andre mener prøven har svakheter både når det gjelder språklige oppgaver og samfunnsspørsmål. Det er noe uenighet både om prøvens *autentisitet* (at den gjenspeiler den virkelige verden), *validitet* (at den tester det den skal og kun det) og *reliabilitet* (at den er konsistent uavhengig av språk, sensor eller versjon).

6.2 Hva består den skriftlige silingsprøven av?

Forskriftens §10 fastsetter at den skriftlige silingsprøven skal omfatte begge språk. For å bestå prøven, må kandidaten minst oppnå 80 prosent riktig. Å bestå den skriftlige prøven er en forutsetning for å komme videre til muntlig prøve. Den skriftlige prøven skal bestå av en *terminologidel*, som skal vise kandidatens kunnskaper i entydige termer på begge språk, fordelt på ulike samfunnsområder. Terminologidelen skal omfatte områdene helse/medisin, jus og rettshåndheving, sosialforvaltning, arbeidsliv/økonomi og andre sentrale samfunnsforhold. Prøven skal også inneholde en *allmennspråklig del* og en *realiadel*⁹, som skal vise kandidatens kunnskaper i sosiale og kulturelle forhold i begge språkområder. Det tillates ikke bruk av hjelpemidler under prøven.

⁷ I *Qualitas*-prosjektet ble dette omtalt som juridisk fagkompetanse

⁸ Oversettelse av det engelske begrepet *Modular screening* (Deemter 2014).

⁹ *Realia* betyr konkrete, virkelige, saklige ting, forhold (som gjenstand for forklaring, fremstilling, drøftelse). *NAOB*, det norske akademis ordbok. Hentet fra [realia - Det Norske Akademis ordbok \(naob.no\)](http://realia - Det Norske Akademis ordbok (naob.no))

Den skriftlige prøven har fem ulike komponenter. De fire første rettes av to eksterne språksensorer, mens den siste rettes av ansatte som administrerer prøven.

Tabell 6.1 Innhold i skriftlig prøve

	Delprøver, skriftlig silingsprøve	Innhold
Del 1	Allmennspråklig Del A	30 norske ord og uttrykk i sammenheng skal oversettes fra norsk til tolkespråket. Ordene og uttrykkene som skal oversettes står i en norsk tekst.
	Allmennspråklig Del B	Tekst på 250-300 ord skal oversettes til norsk.
DEL 2	Fagord og faguttrykk Del A	40 fagord og faguttrykk på norsk skal oversettes til tolkespråket.
	Fagord og faguttrykk Del B	40 fagord og faguttrykk på tolkespråket skal oversettes til norsk.
	Flervalgsspørsmål om norske samfunnsforhold Del C	20 flervalgsspørsmål og kortsvarsspørsmål om norske samfunnsforhold og offentlig forvaltning.

6.3 Allmennspråk, fagord og faguttrykk

Det er uenighet om hvorvidt begreper og ord i kontekst er relevante for det tolker møter i sin arbeidshverdag i offentlig sektor. Mens noen mener ord i kontekst på en god måte avdekker hvorvidt kandidaten forstår at ord har ulik betydning i ulike kontekster, mener andre det kan gi skjeve utslag mellom språk der det finnes og ikke finnes tilsvarende begreper.

Autoriserte tolker forventes å ha et høyt mestringsnivå i begge språk. Informantene er noe uenige om hvor terskelen bør ligge når det gjelder vanskelighetsnivå. Noen mener enkelte begreper man blir spurt om er ord man aldri møter i tolkehverdagen. Hvis faguttrykkene er for spesialiserte vil det være tilfeldigheter som avgjør hvorvidt tolken har fått kjennskap til begrepet. Andre argumenterer for at det er viktig å unngå at det autoriseres tolker som ikke mestrer begge språk godt nok til å ivareta tolkebrukernes sikkerhet. Nettopp en svært god språkforståelse er en komponent i kvalitetsstempelen som bør skille en autorisert tolk fra andre tolker.

En utfordring med å lage prøver på ulike språk er at ikke alle språk har samme standardisering og at andre samfunn ikke har tilsvarende samfunnsinstitusjoner eller ordninger (for eksempel den norske ordningen med *engangsstønad*). Når en norsk term ikke har et tilsvarende ord på tolkespråket må det erstattes med noe annet. Det er viktig at en skriftlig prøve er tilstrekkelig kvalitetssikret for å unngå tvetydigheter og alternative tolkninger.

6.4 Oversettelse av tekst fra tolkespråket til norsk

En av komponentene i dagens prøve er å oversette en tekst fra tolkespråket til norsk. Her argumenter noen med at dette viser kandidater med gode norskferdigheter. Andre

mener imidlertid at det å skulle oversette en skriftlig tekst ikke er relevant for en prøve som skal autorisere i muntlig tolking.

Noen mener også at teksten som skal oversettes ikke har tematisk relevans for ordforråd innenfor offentlig sektor. Eksempler på relevante ord som nevnes er *tiltalebeslutning*, *arbeidsavklaringspenger* og *politiforklaring*, ord som er krevende, men relevante i en arbeidshverdag i en rettsal.

En informant trakk frem at det er enkelt å sensurere oversatte tekster fra kandidater som er svært gode eller dårlige, men at det er mer utfordrende når kandidatene har nesten riktige svar. Vedkommende mener en slik øvelse derfor egner seg mer i undervisning enn på en silingsprøve.

Disse ulike oppfatningene gjør at det kan stilles spørsmålstegn ved om oversettelse av tekst tjener formålet ved silingsprøven, eller om den medfører risiko for stor variasjon mellom ulike språk og sensorer.

6.5 Realia

Informantene er også uenige om relevansen av flervalgsspørsmålene. Tolkene skal ha kjennskap til norsk offentlig forvaltning og må kjenne til begreper som benyttes i en forvaltningshverdag. Noen informanter mener imidlertid at spørsmålene tidvis er irrelevante og at det forventes kunnskaper som tolker ikke trenger, fordi de skal oversette og ikke forklare. Eksempler på spørsmål som trekkes frem er *hvor registreres all eiendom i Norge*, *hva er kriminell lavalder* eller *hva er aldersgrensen for prevensjon uten foreldrenes tillatelse*. Enkelte mener dette ikke er spørsmål tolkene må kunne, da de kun skal oversette hva som blir sagt. Flere informanter problematiserer også at noen av spørsmålene er åpne for fortolkning. Et eksempel, er spørsmålet *hva prosessen der et individ tilegner seg kunnskaper, ferdigheter, verdier og normer som gjelder i samfunnet kalles, der alternativene er assimilering, integrering eller sosialisering*.

6.6 Oversettelse av norske ord og uttrykk

De språkfaglige sensorene skal velge ut termer fra en eksisterende termbank. De blir også involvert i å finne tekster og oversette disse.

Fra intervjuene går det fram at dette er krevende oppgaver. Sensorene skal oversette 40 fagtermer som administrasjon foreslår. Valg av termer diskuteres på et sensormøte. Noen få termer kan eventuelt byttes til noen andre som passer bedre til det aktuelle språket. Flere informanter påpekte at det er viktig å velge tekster og begreper som det er mulig å oversette. Ord og setninger må ikke være tvetydige. I noen språk er det stor muntlig variasjon, noe som kan medføre at kandidatene ikke forstår ordet de skal oversette. Det er også utfordrende med termer som ikke har en ekvivalens på tolkespråket. Sensoren må da erstatte det med et tilsvarende ord, eller noe som ligner. Det kan igjen føre til misforståelser. Derfor er det viktig at sensorene sjekker ordene i flere kilder, både i utforming av prøver og ved retting.

I sensorveiledningen legges det vekt på at det er en prøve til *muntlig tolking*, og at informasjonsoverføring skal vektlegges. Dette innebærer blant annet at rettskriving ikke nødvendigvis skal medføre trekk, for eksempel ved lydrett gjengivelse av termen. Grammatikalske og ortografiske feil skal medføre trekk kun hvis betydningen blir uklar, endret eller feil som vil kunne medføre misforståelser.

6.7 Tolkenes erfaringer med den skriftlige prøven

I spørreundersøkelsen blant tolker i Nasjonalt tolkeregister stilte vi også spørsmål om innholdet i den skriftlige silingsprøven. Spørsmålet ble stilt til de som hadde tatt (autoriserte) eller forsøkt å ta (ikke autoriserte) prøven. Spørsmålsformuleringen var slik: *I hvilken grad vil du si at den skriftlige prøven (silingsprøven) er relevant for tolkepraksis når det gjelder*

- *Oversettelse fra tolkespråket av tekst*
- *Oversettelse til tolkespråket av begreper i kontekst*
- *Fagord og faguttrykk (for eksempel medisinske og juridiske begreper)*
- *Norske samfunnsforhold.*

Svarfordelingen er vist i figuren nedenfor. De fleste respondentene er stort sett «tilfreds» med relevansen av innholdet i den skriftlige prøven, men dette er tydeligere blant statsautoriserte tolker. Dette ser man for eksempel ved at en betydelig større andel blant de autoriserte tolkene vurderer prøvens innhold å være «svært» relevant på de ulike områdene. Både autoriserte og ikke autoriserte tolker opplever prøvens innhold som «mest» relevant med hensyn til fagord og faguttrykk, og «minst» relevant med hensyn til norske samfunnsforhold.

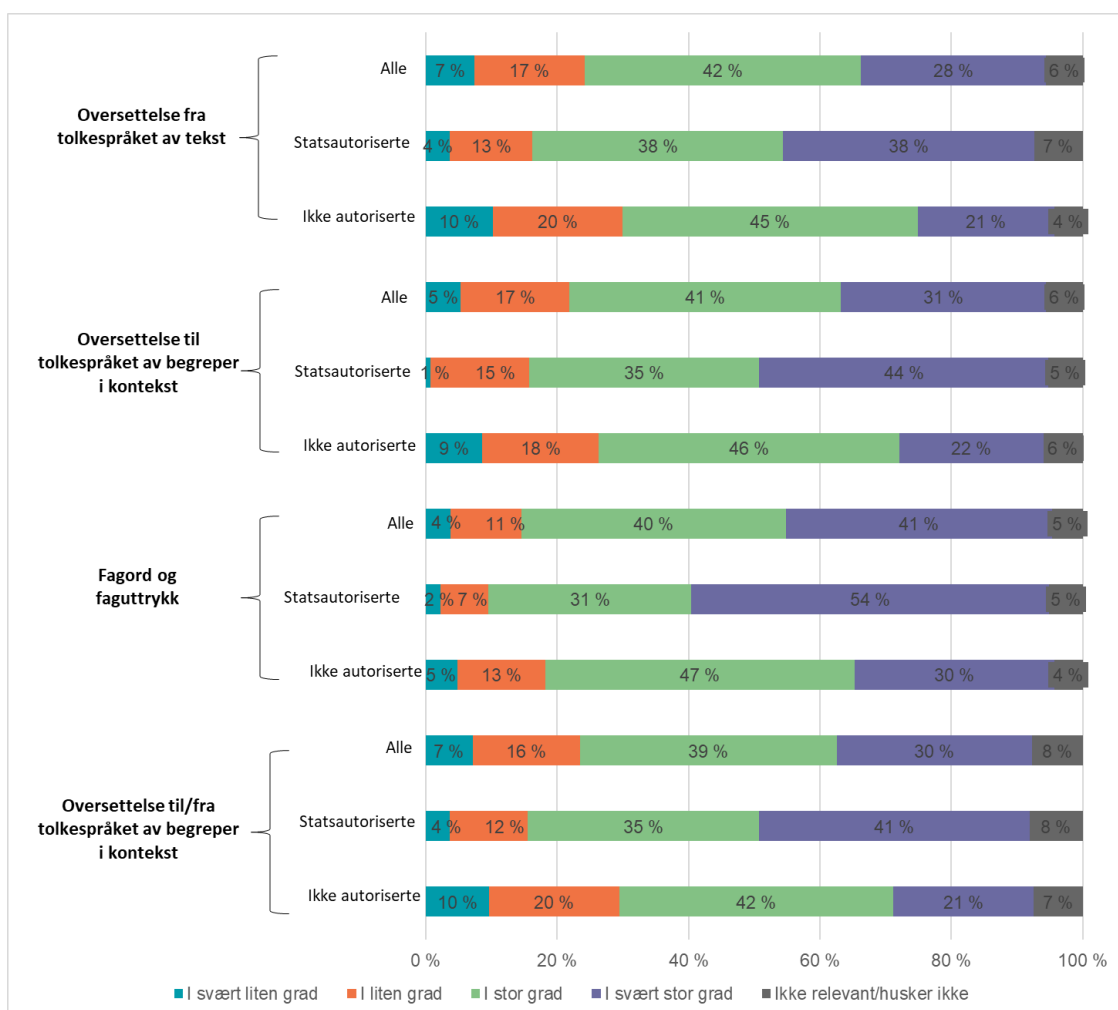
Når det gjelder prøvens relevans med hensyn til *oversette fra tolkespråket til norsk av tekst*, svarer 76 prosent av de statsautoriserte tolkene at de mener innholdet i prøven i stor eller svært stor grad er relevant, mot 66 prosent blant ikke autoriserte tolker. Det er noe høyere andel blant statsautoriserte som svarer «ikke relevant/husker ikke». Dette har sannsynligvis sammenheng med at mange av disse tok autorisasjonsprøven for mange år tilbake.

Svarfordelingen når det gjelder grad av relevans med hensyn til *oversettelse fra norsk til tolkespråk av begreper i kontekst* viser at 79 prosent av de statsautoriserte tolkene mener prøvens innhold i stor eller svært stor grad er relevant, mens tilsvarende andel blant ikke autoriserte tolker er 68 prosent.

Når det gjelder prøvens relevans med hensyn til fagord og faguttrykk ser vi at 85 prosent av de statsautoriserte tolkene og 78 prosent av de ikke autoriserte tolkene svarer at prøvens innhold i stor eller svært stor grad er relevant.

Nederst i figuren vises svarfordelingen når det gjelder prøvens relevans med hensyn til norske samfunnsforhold. Her svarer 76 og 63 prosent av henholdsvis statsautoriserte tolker og ikke autoriserte tolker at prøven i stor eller svært stor grad er relevant.

Figur 6.1: I hvilken grad vil du si at den skriftlige prøven er relevant for tolkepraksis når det gjelder ... (N=323)

6.8 Begrensninger og utfordringer ved sensurering

Skriftlige silingsprøver benyttes i flere land for å sørge for at kun kandidater med tilstrekkelige forutsetninger går videre til muntlig autorisasjonsprøve. En skriftlig prøve vil imidlertid ikke teste for andre nødvendige tolkeferdigheter, som forståelseshurtighet, minnekapasitet, stresstoleranse, uttale eller diksjon¹⁰ (Skaaden og Wadensjö 2014).

Andre begrensninger med skriftlige prøver innenfor tolkefeltet er at skriftlige konvensjoner ofte skiller seg fra muntlige. Skaaden og Wadensjö (2014) påpeker at mange språk mangler en enhetlig skriftspråkstandard, blant annet arabisk, spansk, engelsk og kinesisk. Enkelte språk er i en tidlig fase av standardisering, som kurdiske- og romanivarianter. I skriftlige prøver vil sensorer derfor kunne være uenige om hva som er akseptable oversettelser. Noen språk har flere varianter, som sorani, swahili, portugisisk, albansk og spansk. Kurdiske språk har vært spesielt utfordrende for testing (sorani, badini, kurmanji m.m.), ifølge autorisasjonsordningen.

¹⁰ Diksjon er en måte å fremsi eller foredra replikker, foredrag, sangtekst eller lignende på, særlig med tanke på tydelig og naturlig uttale. *Diksjon* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra <https://snl.no/diksjon>

Bestemte språk har også stor avstand mellom skriftlige og muntlige konvensjoner, som arabisk og urdu/punjabi. Å teste ferdigheter i tolking krever derfor en praktisk muntlig prøve.

En utfordring for sensorer kan være å forstå meningen bak ordene kandidaten har valgt når det gjelder ord i kontekst. Det er ulike oppfatninger om dette blant sensorer: En sensor mener det kunne være enklere å vurdere oversettelsen av en hel tekst. En annen mener derimot at termene gir en god indikasjon på hvorvidt kandidaten evner å oversette meningsbærende enheter fremfor ord for ord. På den måten kan vedkommende vise at ord kan ha ulik betydning i ulike sammenhenger. Noen av informantene mener den skriftlige prøven gir en god indikasjon på kandidatens kunnskap om terminologi og tekstforståelse.

En annen utfordring ved sensurering av skriftlig prøve, er ulike dialekter innenfor språkene. På noen språk er det knapt dialekter, som russisk. Arabisk, derimot, snakkes i mange ulike land som alle har egne statssystemer og terminologi for administrative enheter. Likedan kan helsefaglige begreper ha ulike muntlige betegnelser. Dette gjør at ordene vil være ulike for personer fra Syria og Marokko, selv om begge snakker arabisk. Sensorer kan også ha ulike forutinntatte meninger, om hvorvidt de bør godta ulike dialekter, som swahili fra Tanzania eller Kongo.

6.9 Alternativer for endringer av skriftlig prøve

Skriftlig silingsprøve er i dagens format tidkrevende å utarbeide, gjennomføre og sensurere. Flere personer er involvert i prosessen med utarbeiding og retting. Vi har derfor vurdert ulike alternativer for endringer av skriftlig prøve for å effektivisere prøven og samtidig imøtekomme utfordringene som er diskutert over. Ulike alternativer for den skriftlige prøven, kan være:

- a) Ett alternativ er å **erstatte en skriftlig prøve med en muntlig silingsprøve**, slik som det blir gjort på Tospråkestesten. Dette vil være mer i tråd med tanken om at tolking er en muntlig ferdighet. Forslaget til ny forskrift må i så fall endres. Ulempen er imidlertid at det er relativt ressurskrevende å arrangere en slik muntlig silingsprøve. For hver silingsprøve må man minst ha to sensorer, en på tolkespråket og en i norsk.
- b) Et annet alternativ er å **forenkle den skriftlige prøven uten oversettelse av tekst**. Alternativet innebærer å beholde en skriftlig prøve, men å ta ut teksten som skal oversettes. Prøven kan forenkles ved å inneholde spørsmål om allmennspråklige begreper på begge språk og kjennskap til norsk offentlig sektor med svaralternativer (flervalg). Det kan også stilles spørsmål med svaralternativer om yrkesetikk og tolketeknikk.

Fordelen er at prøvene kan utarbeides på forhånd og krever mindre ressurser ved retting. Ved flervalg kan de skannes slik at de kan rettes digitalt. Når det gjelder svaralternativene på tolkespråket bør det i forkant være kvalitetssikret slik at alle akseptable svaralternativer er tilgjengelige for sensor. Med denne løsningen minimeres risiko for å ekskludere kandidater som kunne bestått den muntlige prøven, men som blir rammet av skjevheter i utformingen av den skriftlige.

- c) Man kan også tenke seg et alternativ der **den skriftlige silingsprøven kun er på norsk**. En slik forenkling av prøven ville innebære å ta ut elementene som omhandler oversettelse av ord og tekst til og fra tolkespråket. Prøven kunne ha spørsmål om kjennskap til norske ord og begreper i kontekst, kjennskap til norske samfunnsforhold, og man kunne også legge til spørsmål om yrkesetikk og tolketeknikk. Da den kun tester norske ord, vil det ikke være ulike prøveforhold

avhengig av språkbakgrunn. En slik prøve ville være enkel å digitalisere. Videre ville den være lite ressurskrevende å utarbeide og å rette.

Med denne løsningen ville man få kandidater som kjenner til norsk og norske samfunnsforhold, men som kanskje ikke mestrer tolkespråket i tilstrekkelig grad. Språkferdighetene på tolkespråket vil dermed måtte testes mer utførlig i den muntlige prøven.

- d) **Fornye skriftlig silingsprøve etter mønster fra den svenske.** Et alternativ for den norske prøven kan være å involvere utdanningssektoren med kompetanse på språk og Tospråklighet, tolkeutdanningene om yrkesetikk, og instanser som representanter for NAV, politi, rettsvesen, utlendingsforvaltning, barnevern og helse for å uforme og kvalitetssikre en stor spørsmålsbank med sentrale ord og begreper. Man måtte da enes om hvor terskelen skal ligge for hvor spesialiserte spørsmålene bør være. En slik prosess vil kunne sikre spørsmålsrelevans og tilstrekkelig vanskelighetsgrad. Ulempen er at en slik prosess er svært ressurskrevende på kort sikt. Det vil innebære mye arbeid og mange involverte personer. Samtidig vil det være ressursbesparende på lengre sikt fordi prøven er ferdig utarbeidet, svarene er gitt og prøven vil være langt mindre tidkrevende å rette. Det vil også være nødvendig å holde ordbanken og begrepene oppdaterte. For informasjon om fornyelse av silingsprøven i Sverige, se tekstboks under.

6.9.1 Digitalisering av prøven slik den foreligger i dag

En svakhet ved den skriftlige silingsprøven slik den blir gjennomført i dag, er at den må besvares ved hjelp av penn og papir. Dersom skriftlig silingsprøve blir beholdt i dagens format, vil det være viktig å jobbe for å gjøre tilpasninger slik at den kan digitaliseres.

En vesentlig hindring for å kunne digitalisere prøven er at mange tolkespråk har et annet skriftspråk enn det norske. Å digitalisere prøven, forutsetter derfor tilgjengelig programvare som kan håndtere ulike alfabeter og språk. Siden prøven ikke tillater hjelpemidler, må programmet ikke ha retteprogram og man må forhindre kontakt med åpent nett. Ifølge de som administrerer autorisasjonsordningen har de ikke funnet noe tilgjengelig programvare som tilfredsstillende disse kravene.

Kammarkollegiet har heller ikke fullt implementert heldigitalisering av sin skriftlige prøve i Sverige. Kandidatene må avlegge prøven fysisk i et prøvelokale. Dette gjør de også ved den svenske translatørprøven. Prøvens oppgaver er sikkerhetsbelagt, så Kammarkollegiet må sikre at ingen får filmet eller fotografert prøveinnholdet. Prøven rettes optisk i Umeå, deretter sendes prøveheftene til innscanning og Kammarkollegiet får tilbake et skriv som leses inn, godkjennes eller underkjennes. Termene blir sendt til to sensorer som retter termene og bedømmer hver for seg, og deretter avgir et felles svar til Kammarkollegiet.

Fornylelse av skriftlig silingsprøve i Sverige

Som en del av prosjektet har vi undersøkt hvordan Kammarkollegiet i Sverige har lagt opp sin autorisasjonsprøve. De har hatt en gjennomgang av sin skriftlige silingsprøve og innført endringer. Dagens prøve inneholder følgende delprøver:

- Del 1 realia er en flervalgsprøve som stiller spørsmål om svenske samfunnsforhold, som kjennskap til arbeidsmarked, utdanning, pleie, omsorg, jus og migrasjon. I tillegg er det en bolk om tolkeetikk og tolketeknikk.
- Del 2 består av en svensk tekst med ord i kontekst. Én deloppgave er grammatikk og den andre er en tekst der man skal fylle inn manglende ord.
- Del 3 består av 20 ord og uttrykk i kontekst der kandidaten skal oversette begreper fra en svensk tekst til tolkespråket og 40 frittstående termer fra svensk til tolkespråket.

Kandidatene må ha 75% rett på del 1 og 2 for å få gå videre til en terminologiprøve der de oversetter 60 termer fra svensk til tolkespråket. På denne delen må de ha 80% riktig. Kandidatene får en time på hver delprøve.

For å revidere og kvalitetssikre prøvens vanskelighetsgrad og relevans involverte Kammarkollegiet profesjonelle prøvekonstruktører og en ekspertgruppe som besto av representanter for myndighetene, arbeidsformidlingen, politiet, helsesektoren, tolkebransjen, tolkeformidling og utdanningssektoren. De utarbeidet en spørsmålsbank med flere hundre spørsmål som det velges ut spørsmål fra ved hver prøve. Spørsmålene og svarene ble kvalitetssikret ved hvorvidt de var av riktig vanskelighetsgrad og hvorvidt de var relevante for tolkenes arbeidshverdag i offentlig sektor.

Kammarkollegiet hadde erfaringer med at mange tolker hadde store vanskeligheter med språket som ikke var deres morsmål, som oftest var dette svensk, og de ønsket å kvalitetssikre språkkompetansen. Samtidig ønsket de en prøve som de hadde full kontroll over og som ikke var underlagt eksterne sensorers evne til å konstruere gode prøver. De hadde erfart at det var vanskelig å opprettholde den samme vanskelighetsgraden på 50 språk når mange sensorer fra ulike språk valgte ut egne ord som skulle oversettes.

For å undersøke språkferdighetene involverte de fagpersoner med kompetanse på svensk, flerspråklighet og svensk som andrespråk for å utarbeide innhold som tester svenskferdigheter. Språkforståelse testes ved begrepsforståelse fra to tekster som skal besvares som flervalgsprøve. De skal også besvare 2 spørsmål med replikkskifter der det skal fylles inn ord som viser forståelse for elementer som grammatikk, kongruens og ideomatikk. Det er avklart hva som er riktige svar.

Noen av tilbakemeldingene Kammarkollegiet har fått er at prøven er blitt vanskeligere, andre mener prøven er god. Erfaringer med det nye prøveoppsettet fra 2014 er at antall klager har gått ned. Den skriftlige prøven fungerer tilsynelatende bedre som silingsmekanisme til den muntlige prøven. Til tross for økning i antall prøvedeltakere som går opp til skriftlig prøve, har antallet godkjente i den muntlige prøven vært mer eller mindre uforandret. Dette kan indikere at den nye skriftlige prøven fungerer godt for å få tolker med gode forutsetninger til å bestå den muntlige prøven videre. At færre kandidater får godkjent på den skriftlige prøven, minimerer antall deltakere i (ressurskrevende) muntlige prøver. Til tross for at færre deltakere går opp i muntlig prøve, er antallet autoriserte tolker stort sett uforandret. Det nye prøveformatet har dermed minsket kostnadene knyttet til gjennomføring av muntlige prøver som ikke leder til autorisasjon.

Kilde: Kammarkollegiet 2017; Kammarkollegiet 2019

6.10 Vurderinger og anbefalinger

Autorisasjonsprøvene er først og fremst en muntlig prøve i praktisk tolking. En skriftlig silingsprøve har hittil vært nødvendig for å kunne begrense antall kandidater til kun de som har en realistisk mulighet til å bestå den muntlige prøven.

En overordnet målsetting i forvaltningen av autorisasjonsordningen bør være at ressursene i hovedsak bør bli satt inn på den *muntlige prøven*, da dette er den egentlige autorisasjonsprøven. Mange kandidater til autorisasjonsprøven vil i de kommende årene ha bachelorutdanning og vil derfor ikke trenge å ta skriftlig silingsprøve. Slik vi har sett, anbefaler EUs Qualita prosjekt en skriftlig silingsprøve (se avsnitt 6.1). Dersom opptakskravet for resterende kandidater blir bestått grunnemne slik vi anbefaler i kapittel 5, vil det innebære at kandidatene har bestått både Tospråkstesten og har generell studiekompetanse. *Vi anbefaler at det gjøres en vurdering av hvorvidt det er et reelt behov for en skriftlig silingsprøve dersom opptakskravet innføres.* Hvis kandidater uten bachelorutdanning fortsatt må bestå skriftlig silingsprøve, bør imidlertid prøven endres noe.

Vi anbefaler å utarbeide den skriftlige prøven etter modell fra Sverige. Den tester språkferdigheter på begge språk, kjennskap til offentlig sektor og yrkesetikk. Den inneholder imidlertid ikke oversettelse av tekst.

Å innlemme en bolk med yrkesetikk gir et signal og stiller større kunnskapskrav på dette området, noe flere har savnet ved dagens prøve. Yrkesetikk er kunnskap tolkene kan tilegne seg også på egen hånd uavhengig av bachelorutdanningen. Vår vurdering er at oversettelse av tekst med dagens prøve kan gi uheldige skjevheter avhengig av språk og sensor og dermed svekke validitet og reliabilitet. En skriftlig silingsprøve tester ferdigheter i begge språk. Flervalg gjør at prøven delvis kan digitaliseres, noe som vil forenkle administrativ ressursbruk. En ytterligere forenkling vil være å kun teste ferdigheter i norsk. Prøven kunne da digitaliseres helt og være svært enkel å administrere, men for å avdekke språkferdighetene forutsetter det økt ressursbruk på den muntlige prøven.

Vi anbefaler at det avsettes ressurser til å utforme og kvalitetssikre en bank av ferdige spørsmål til den skriftlige prøven. Utforming av spørsmål bør være basert på et samarbeid med personer fra ulike fagfelt.

Vi mener denne løsningen vil være ressursbesparende på sikt. Administrasjonen trenger kun å velge spørsmål til hver prøve og slipper å utarbeide spørsmål eller tekst. Ved å inngå i et tverrfaglig samarbeid med tolkefaglige kollegaer, språkfaglige og fagpersoner fra ulike sektorer kan man sikre at spørsmålene, begrepene og oversettelsene er reliable, relevante, valide og autentiske, på tvers av språk, dialekter/varianter og uavhengig av sensorer med mer eller mindre sensorerfaring. Vi mener dette kan være en hensiktsmessig måte å sikre effektiv administrering av den skriftlige prøven. Det må da sikres at uvedkommende ikke får tatt kopier av spørsmålene og at spørsmålene er tilstrekkelig mange slik at det ikke er forutsigbart hvilke oppgaver som blir gitt. Et slikt utviklingsarbeid vil være ressurskrevende å få gjennomført på kort sikt.

7 Hva måler den muntlige prøven?

Tolking innebærer samhandling og forutsetter samhandlingsferdigheter. En av kjerneferdighetene innebærer å forstå hva som blir sagt på ett språk og umiddelbart oversette innholdet til et annet språk uten at man oversetter ord for ord. Dette forutsetter evne til raskt å forstå hva som blir sagt (Skaaden og Wadensjö 2014).

I dette kapittelet vil vi vurdere i hvilken grad den muntlige autorisasjonsprøven måler ferdigheter og egenskaper som stilles til en profesjonell tolk. Dette vil vi belyse gjennom tolkenes erfaringer og hvilke behov samfunnet har når det gjelder kompetanse hos autoriserte tolker. Vi vil videre se på hvordan den muntlige autorisasjonsprøven tester språkferdigheter, ferdigheter i konsekutiv tolking samt tolketeknikk og yrkesetikk.

Vi vil også vurdere hvorvidt det er behov for at den muntlige prøven tester andre tolkemetoder og -teknikker enn det dagens prøve tester. Videre vil vi vurdere hvordan kvalitetskravene kan ivaretas på tvers av språk og hvordan kvalitetskravene kan bli ivarettatt i arbeidet med sensur. Vi vil se de ulike elementene opp mot anbefalingene for autorisasjonsprøver fra EUs Qualitas prosjekt. Vi vil vurdere hvorvidt den norske autorisasjonsprøven er i tråd med disse anbefalingene, og eventuelt hva som gjør at den ikke er det. Videre vil vi også i dette kapittelet skissere løsninger som kan sikre en effektiv og god organisering av prøvene som uten å gå på bekostning av prøvens krav til kvalitet.

7.1 Hva bør en muntlig autorisasjonsprøve inneholde?

EUs Qualitas prosjekt (se avsnitt 6.1), anbefalte følgende for autorisasjonsprøver:

- Tolking forutsetter en kombinasjon av tospråklighet og samhandlingsferdigheter. Skaaden og Wadensjö (2014) påpeker at det er de *muntlige* ferdighetene som er viktigst å teste, noe som fordrer en praktisk prøve.
- En prøve i tolking bør minimum inneholde konsekutiv-, simultan- og prima vista tolking. Ytterligere ferdigheter som fjerntolking, skriftlig oversettelse, mv. kan eventuelt legges til.
- Prøven bør teste ferdigheter ved en praktisk prøve og rollespill. Da rollespill kun tester innenfor én begrenset kontekst, bør det testes for ulike kontekster.
- Oppgavene må så langt som mulig gjenspeile autentisitet, det vil si at de gjenspeiler autentiske situasjoner.
- Det bør utformes en standardisert beskrivelse av hva prøven skal inneholde. Det vil sikre like forhold uavhengig av prøveversjon. Beskrivelsen bør inkludere hva som skal vurderes, format, oppgaver og vurderingskriterier. Det anbefales at denne informasjonen er lett tilgjengelig for allmennheten, for eksempel på en åpen nettside.
- Man må sikre prøvens validitet, det vil si at prøven tester det den skal og kun det. Prøven må kunne vurdere hvordan kandidaten vil fungere som tolk utenfor en prøvekontekst.
- Prøven må være reliabel. Det vil si at den er må være konsistent uavhengig av språk, versjon, sted eller sensor.

7.2 Hva består den muntlige autorisasjonsprøven av?

Den muntlige autorisasjonsprøven blir avholdt på OsloMet og foregår i løpet av én dag. Prøven har tre deler: to monologer, to dialoger og noen spørsmål om tolketeknikk (se tabell 7.1).

I forskriftens §11 legges føringer for den muntlige prøven. Prøven skal vise kandidatens praktiske tolkeferdigheter, kjennskap til sentrale samfunnsforhold i begge språkområder og innsikt i god tolkeskikk. Paragrafen tydeliggjør at prøven skal vise kandidatens ferdigheter i konsekutiv tolking. Budskapet skal overføres så fullverdig at det ikke forekommer feil av betydning for språkforståelsen. Stilnivået skal bevares med et adekvat ordforråd. Kandidaten skal videre ha kjennskap til god tolkeskikk. Prøven skal inneholde dialoger og korte monologer på norsk og tolkespråket. Én av dialogene skal være fra helse/medisin eller jus/rettshåndheving.

For å bestå den muntlige prøven må kandidaten totalt sett oppnå 85 prosent riktig sammenlagt på fire delprøver. Den tospråkfaglige karakteren teller 2/3 og den tolkefaglige 1/3.

Til den muntlige prøven møter kandidaten én prøveleder fra OsloMet, to språksensorer (en til norsk og en til tolkespråket), en tolkefaglig sensor og to rollespillere. Målsettingen er å kunne benytte én språkfaglig sensor med *norsk* som morsmål og med god beherskelse av tolkespråket, og en annen språksensor som har *tolkespråket* som morsmål og god kjennskap til norsk. Den tolkefaglige sensoren er vanligvis en statsautorisert tolk eller en lærer på tolkeutdanningen som skal vurdere tolketeknikk. Det er også ønskelig at én av rollespillerne har tolkespråket som morsmål, dersom dette er praktisk mulig.

Tabell 7.1 Innhold i muntlig prøve

Ulike deler	Innhold
Del 1: Monolog	<p>Kandidaten skal tolke lengre sekvenser ved hjelp av notater fra norsk til tolkespråket og fra tolkespråket til norsk. Hver monolog består av en tekst på om lag 250 ord som tar fem til sju minutter, inkludert tolkingen. Hver monolog blir framført i tre deler. Kandidaten skal tolke de enkelte delene hver for seg.</p> <p>Monologene inneholder ikke fagterminologi, bare allmennspråk. Hensikten er å teste kandidatens evne til å tolke lengre sekvenser ved hjelp av notater</p> <p>Hvis kandidaten består monologen, går vedkommende videre til del 2 av muntlig prøve.</p>
Del 2: Dialoger	<p>Kandidatene tolker to dialoger. Dialogene tolkes vekselvis til begge språk. I dialogene testes kandidatene i terminologi fra fagområdene helse, juss og sosialforvaltning.</p> <p>Hver dialog tar ca.15 minutter, inkludert tolkingen.</p>
Del 3: Tolketeknikk og tolkeetikk	<p>Muntlig prøve avsluttes med at det stilles to spørsmål om tolketeknikk og tolkeetikk. Kandidater som ikke går videre til del 2, gjennomfører ikke denne delen.</p>

7.3 Språkferdigheter

Tolkens språkkunnskap og -kyndighet vil avhenge av den enkeltes erfaringer og vil kunne endre seg i et livsløp som en følge av migrasjon, eller endret helsesituasjon. Å tilegne seg et annet språk kan for noen innebære at deres egne morsmålsferdigheter forringes, spesielt for de som migrerte for mange år siden. For tolker med norsk som morsmål og et tillært tolkespråk, er det av stor betydning at de innehar god språkkompetanse i tolkespråket. Det er derfor et behov for å teste språkkunnskapene i begge språk. Flytende tospråklighet er viktig, men krevende å teste (Skaaden og Wadensjö 2014).

Vårt inntrykk fra intervjuene er at mange mener prøven i all hovedsak ivaretar krav om høy tospråklighet på en god måte.

7.4 Konsekutiv tolking

Forskriften som legger føringer for den norske autorisasjonsprøven legger til grunn at prøven skal teste ferdigheter i *konsekutiv* tolking, jf. forskriftens §11 andre ledd. Konsekutiv tolking er én av tre tolkemeter som anbefales av EUs Qualitas prosjekt at skal inngå i en tolkeprøve.

7.4.1 Dialoger

Autorisasjonsprøven skal autorisere tolker til å oversette for tolkebrukere i offentlig sektor. Relevante kontekster er derfor både rettsvesen, helsesektor, utlendingsforvaltning, barnevern, utdanningssektor og NAV. Vi har ikke empiri for å vurdere hvorvidt det er utformet dialoger som representerer *samtlige* relevante arenaer. Ut fra intervjuene er imidlertid vårt overordnede inntrykk at dialogene gjenspeiler tolkesituasjoner innenfor offentlig sektor.

Tolker som har tatt autorisasjonsprøven beskriver dialogene som relevante og praksisnære, som et møte hos en psykolog, lege, sykehusbesøk eller asylavhør. Tolkene får som i en ordinær tolkesituasjon oppgitt temaet noe tid i forveien, og dermed litt tid til å forberede seg. Måten rollespillerne fremfører dialogen på innvirker på tolkens muligheter til å tolke. Da dialogene er basert på manus med innøvde roller, innvender noen at det blir noe mindre realistisk når personer ikke snakker i munnen på hverandre slik det kan skje i virkeligheten. Flere har påpekt at dersom rollespillerne i stor grad leser opp teksten, blir det mindre realistisk enn hvis de klarer å levendegjøre den til muntlig tale. Å skape realistiske scenarier er selvsagt ønskelig for å skape relevans, men kan samtidig skape ulike prøveforhold mellom kandidatene, altså utfordringer med reliabilitet.

Prøvene tester kandidatens ferdigheter i å tolke på disse arenaene. Å lage realistiske, virkelighetsnære situasjoner med rollespill, er en av anbefalingene til EUs Qualitas prosjekt. Et rollespill kan – dersom det er utført på en god måte – skape autentiske situasjoner, slik prosjektet også anbefaler. Qualitas går inn for at det testes i ulike kontekster, da ett enkelt rollespill kun kan prøve kandidaten i én kontekst. I den muntlige autorisasjonsprøven er det altså to slike dialoger.

7.4.2 Monologer

Monologene er egentlig en prøve i tolking av lengre sekvenser ved hjelp av notater. Ikke sjelden må en tolk tolke 5-6 setninger om gangen, det vil si om lag ett minutt med tale. Det er vanskelig å huske en slik informasjonsmengde uten hjelp av notater. Tolkene opplever monologtolkingen som mest utfordrende, mens det er dialogtolkingen som er mest tidkrevende for sensorene å bedømme. Det har vært gjort forsøk med å bytte rekkefølgen på dialogene og monologen. Våre intervjuer viser at noen mener det er en

fordel for kandidatene å ha dialogene først, fordi de får starte med delen de er mest fortrolig med. Den kan da fungere som en form for «oppvarming» til den krevende monologdelen. Andre mener det motsatte, at man bør være minst mulig sliten før man skal avlegge monologdelen – den mest krevende delen av prøven.

Det er noe uenighet både blant tolker og fagpersoner når det gjelder relevansen av monologene og hvorvidt de bør inngå som del av prøven eller tas ut. En god del tolker mener monologen er noe de sjelden har bruk for i sin tolkehverdag og dermed bør tas ut. Flere argumenterer for at i situasjoner med lengre sekvenser som skal tolkes, benyttes det heller simultantolkning. De mener derfor at monologene ikke er relevant for dagens prøve i konsekutiv tolking. Som en tolk uttrykte det:

At en foredragsholder, leser opp eller forteller en halv side med tekst, som du skal gjengi, er noe som man ekstremt sjelden møter. Da er det konferansetolkning, og det vil du vanligvis tolke simultant.

Andre mener at nettopp monologen er en god måte å få vurdert kandidatens ferdigheter spesielt i notattekniikk. Som et eksempel nevnes sårbare tolkebrukere i situasjoner der de skal fortelle noe de ikke har våget å fortelle tidligere. Det å stoppe flyten for å oversette kan medføre at det stopper tolkebrukeren fra å fortsette å prate og fortelle videre. Noen ganger kan det være viktig å la tolkebrukere snakke fritt og uhindret. I slike situasjoner mener noen informanter at det kan være vesentlig at tolken mestrer lange sekvenser, monolog og notattekniikk. Det nevnes også at det ofte er lengre talesekvenser i rettssaler og noe mangelfull tilrettelegging for, og anerkjennelse av, at tolkene trenger tid for å oversette. Å ha en funksjonell notattekniikk er nødvendig, slik at tolken ikke må være avhengig av egen hukommelse.

Jeg tror ikke det er mulig å tolke kompliserte samtaler uten å ta notater.

Fagperson på tolkefeltet

De ansatte ved autorisasjonsordningen påpeker nettopp dette, at det er helt nødvendig at statsautoriserte tolker behersker notattekniikk: «Oppgavene i monologteknikk tvinger kandidatene til å lære seg dette.» Blant de som mener monolog er en viktig komponent, er det likevel noen som mener tekstene ikke er realistiske. En monolog bør være av muntlig karakter, ikke som en skriftlig tekst som en tale som en tolk ville tolke simultant. Muntlig monolog eksemplifiseres ved når en person skal forklare en serie med sekvenser, «først gjorde jeg ..., og så ...» Flere informanter mener at noen av monologene som benyttes ikke er egnede. Noen tar for eksempel utgangspunkt i en skrevet tekst og oppfattes som lite relevante for tolking i offentlig sektor.

Norsk *til* tolkespråk utøves gjerne fra profesjonelle aktører. Legen bruker mer kompliserte ord enn pasienten og en politimann bruker andre ord enn arrestanten. Flere informanter mener derfor at monolog *fra* tolkespråket gjerne presenterer et annet ordforråd enn motsatt vei. I arbeidshverdagen til tolkene, kommer det fram at tolking av monologer i hovedsak benyttes når tolkene ikke ønsker å avbryte en sårbar person. For eksempel når en klient er i samtale med en psykolog, eller ved at en flykting forteller om traumatiske hendelser i et asylintervju. Da går monologen fra tolkespråket til norsk. Tilfeller der tolkene må tolke lange sekvenser fra norsk til tolkespråket, forekommer imidlertid sjeldent. Vi anser derfor tolking av monologer som mer relevant fra tolkespråket til norsk, enn omvendt.

Sett i forhold til anbefalingene fra EU om utarbeidelse av tolkeprøver, kan man her diskutere om kandidater og samfunnet for øvrig oppfatter at monologene avdekker tolkeferdigheter på en god måte. Videre er det som vi har sett, delte meninger om sensorene gjennom å observere monologene kan vurdere hvorvidt kandidaten vil fungere som en god tolk også utover prøvekonteksten. Det er også motstridende oppfatninger om hvorvidt monologene gjenspeiler arbeidshverdagen til tolkene.

7.5 Tolketeknikk og yrkesetikk

Den muntlige prøven tester kandidaten i tolketekniske ferdigheter. Dette er blant annet notatteknikk, i noen grad turtaking, å stille oppklarende spørsmål, presentere tolkens rolle, hensiktsmessig bruk av hjelpemidler, taletempo og stemmebruk. Ikke minst tester prøven kandidatens evne til stressmestring. Den skriftlige silingsprøven inneholder ikke kunnskapsspørsmål om tolketeknikk eller yrkesetikk, dette blir kun gjort på den muntlige prøven.

I slutten av den muntlige prøven får kandidaten to spørsmål om tolketeknikk og tolkeetikk, basert på de yrkesetiske retningslinjene. Flere mener de tolkeetiske spørsmålene er relevante for tolkenes hverdag, mens andre innvender at prøven ikke tester rolleforståelse og kunnskap om yrkesetikk i tilstrekkelig grad. Flere mener bevissthet og refleksjon rundt etiske dilemmaer og utfordringer burde ha større fokus på prøven.

Informanter påpeker imidlertid at prøven ikke kan avdekke tolkens *egnethet*. Å være en egnet tolk handler blant annet om holdninger. Det kan være å komme i tide, ikke ta unødig oppmerksomhet og å utvise serviceinnstilling. For å kunne tolke på en god måte, kreves det videre at tolken må kunne si fra hvis det er noe i en situasjon som forhindrer tolken fra å kunne gjøre jobben sin.

7.6 Tolkenes erfaringer med den muntlige prøven

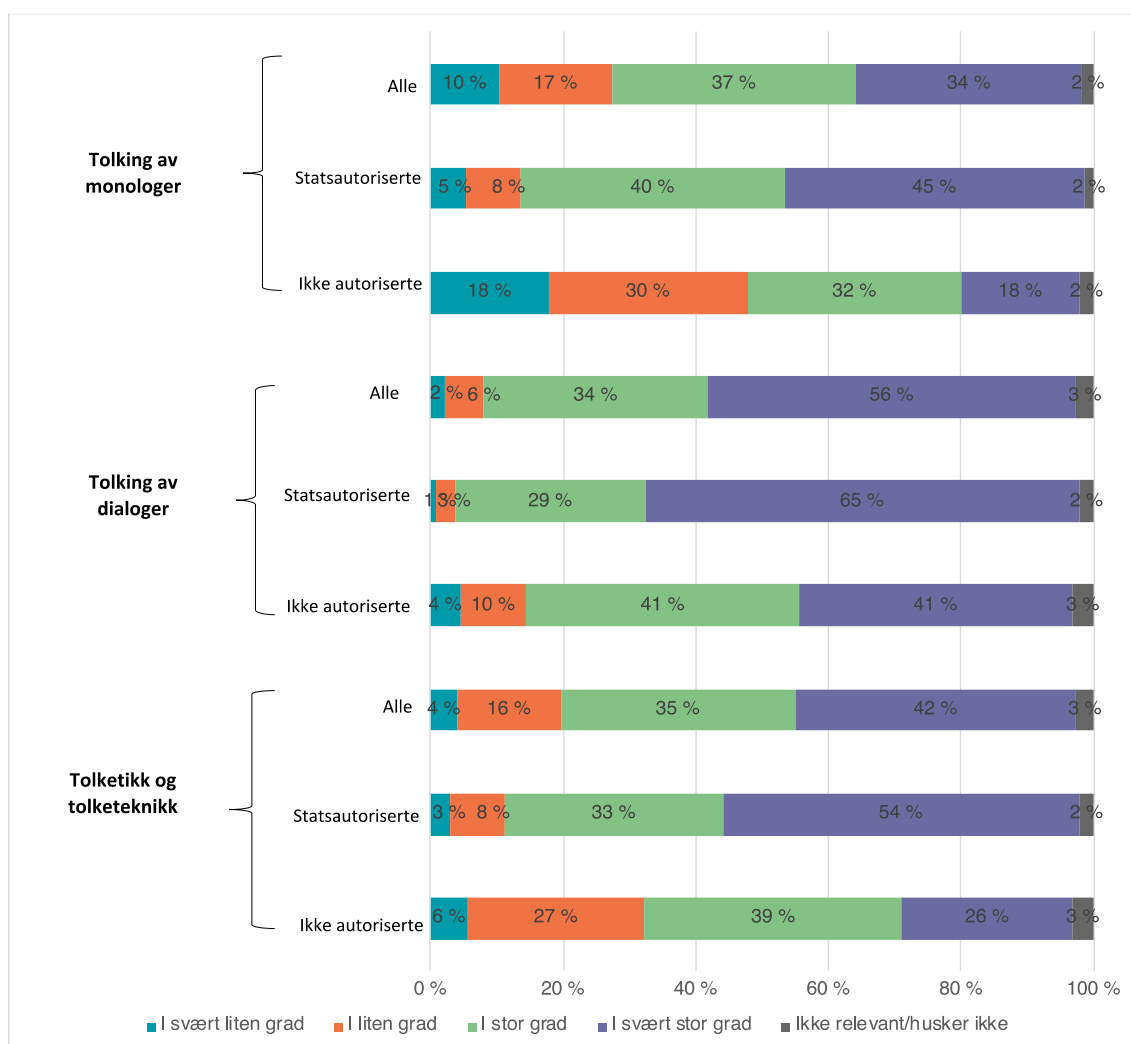
I spørreundersøkelsen som gikk til tolker i Nasjonalt tolkeregister, spurte vi i hvilken grad de opplevde at den muntlige prøven er relevant for tolkepraksis når det gjelder:

- *Tolking av monologer*
- *Tolking av dialoger*
- *Tolkeetikk og tolketeknikk*

Spørsmålet gikk til de statsautoriserte tolkene og de ikke autoriserte tolkene som hadde bestått den skriftlige prøven, men strøk på muntlig.

Svarfordelingen er vist i figur 7.1. Både autoriserte og ikke autoriserte tolker opplever prøvens innhold som «mest» relevant med hensyn til tolking av dialoger, og «minst» relevant med hensyn til tolking av monologer. På sistnevnte punkt er det også størst forskjell i svarfordelingen mellom autoriserte og ikke autoriserte tolker. Minst forskjell er det i svarene som gjelder prøvens relevans med hensyn til tolking av dialoger. Også her er det en tendens til at de statsautoriserte tolkene er mer «tilfredse» med prøvens relevans enn de ikke autoriserte.

Figur 7.1: I hvilken grad vil du si at den muntlige prøven er relevant for tolkepraksis når det gjelder ... (N=224)

Når det gjelder den muntlige prøvens relevans med hensyn til tolking av monologer svarer 85 prosent av de statsautoriserte tolkene og 50 prosent av de ikke autoriserte tolkene at de mener innholdet i prøven i stor eller svært stor grad er relevant.

På spørsmålet om prøvens relevans med hensyn til tolking av dialoger svarer 94 prosent av de autoriserte tolkene og 82 prosent av de ikke autoriserte tolkene at prøvens innhold i stor eller svært stor grad er relevant.

Når det gjelder den muntlige prøvens relevans med hensyn til tolkeetikk og tolketeknikk, svarer 87 og 65 prosent av henholdsvis autoriserte og ikke autoriserte tolker at prøven i stor eller svært stor grad er relevant.

Tallene viser med andre ord at tolkene som har tatt autorisasjonsprøven stort sett opplever at prøven er relevant i forhold til praksis på feltet. De autoriserte tolkene ser ut til å være mer fornøyde med prøven enn de som ikke bestod den. Dette kan tolkes på flere måter: De autoriserte tolkene kan ha erfart at som autorisert tolk, er elementene som prøven tester for relevant i sin tolkepraksis. Siden de er autoriserte, kan man imidlertid anta at de er relativt fornøyde med prøven som den er og dweler i liten grad ved utformingen av den. Tolkere som *ikke* har bestått muntlig prøve, kan derimot mene at for eksempel monologene, som de fleste stryker på, ikke er særlig relevant.

7.7 Bør den muntlige prøven teste andre tolkemetoder eller -teknikker?

Vi har nå vurdert relevans av elementene som den muntlige autorisasjonsprøven består av i dag. Et relevant spørsmål i evalueringen, er imidlertid om det er andre tolkemetoder eller teknikker prøven bør testes for. For å vurdere eventuelle nye elementer som bør innlemmes i prøven vil det være hensiktsmessig å ta stilling både til hva autorisasjonsprøven skal ta utgangspunkt i, hva den skal autorisere til, og hva som er målsettinger for ordningen.

Hvis prøven skal være en kvalitetssikring av tolker til for eksempel domstolene, vil dette innebære noen andre forventninger og krav enn tolking til andre sektorer. Tolking i domstoler innebærer hyppigere bruk av simultantolking enn andre sektorer. Ut fra intervjuene er inntrykket at tolker oftere må tolke lengre sekvenser i domstolene.

På samme måte vil tolkebrukerne ha ulike behov. Tolking på konferanser utøves mellom profesjonelle aktører. Tolker i sektorer som helse, rettsvesen, NAV og barnevern tolker mellom offentlig ansatte og mottakere eller brukere av offentlige tjenester. En slik tolkefunksjon skal understøtte lik tilgang til offentlige tjenester og sikre at deres rettigheter blir ivaretatt.

7.7.1 Simultantolking

Fra intervjuene går det frem at mange tolkebrukere, spesielt i domstolene, tar for gitt at statsautoriserte tolker behersker simultantolking. Mange autoriserte tolker beskriver at arbeidshverdagen innebærer simultantolking, spesielt innenfor domstoler, men også i Fylkesnemndene. Flere domstoler har installert tolkekabiner der det legges opp til simultantolking, mens det tidligere var større bruk av chuchotage¹¹ simultantolking. Mange tolker mener derfor at simultantolking bør inngå som et element i prøven. Flere foreslår å erstatte monologdelen med simultantolking.

En fordel med å innlemme simultantolking vil være at prøven i større grad vil harmonisere med forventningene fra domstolene og fylkesnemndene. Videre vil det reflektere hva tolkene vil møte i sin arbeidshverdag i domstoler og ved konferanser. Ved å innlemme simultantolking i autorisasjonsprøven, vil man i større grad kvalitetssikre at en autorisert tolk har tilstrekkelige ferdigheter i denne teknikken. Vi finner at domstolene i stor grad allerede tar for gitt at tolkene behersker simultantolking.

ISO (2014) har utarbeidet anbefalinger om tolkeferdigheter innenfor *community interpreting*. ISO definerer *community* som arenaer innenfor offentlige tjenester og administrasjon som inkluderer bolig, velferd, rådgivning, utdanning, helse, rettsvesen og trossamfunn. Ekskludert er tolking ved konferanser, forretningsliv, media og innenfor diplomatiet. *Community interpreting* kan dermed betraktes som en parallell til tolking i offentlig sektor.

ISOs anbefalinger, i tillegg til ferdigheter med tolking både av dialog- og monologsekvenser innenfor konsekutiv tolking, innlemmer også prima vista- og simultantolking. Hlavac (2015) beskriver imidlertid, i sin omtale av ISOs anbefalinger, at simultantolking er mindre utbredt i situasjoner innenfor *community interpreting*. Han mener en mulig årsak til at simultantolking er tatt inn av ISO er at anbefalingene både gjelder for muntlig tolking og tegnspråktolking. Sistnevnte benytter simultantolking i stor grad. Hlavac illustrerer forskjellen ved å vise til Australias løsning som har inkludert simultantolking i

¹¹ Chuchotage er fransk, og betyr «hvisking». Chuchotage er en form for tolking der tolken hvisketolker budskapet til én eller en liten gruppe tilhørere.

prøven for tegnspråktolking, men kun konsekutiv tolking til prøven i muntlig tolking (Hlavac 2015).¹²

Å innføre en komponent med simultantolking vil innebære flere ulemper. I enkelte andre land er utdanning som konferansetolk med bruk av simultantolking en lengre utdanning med strenge opptakskrav, hvor tolkene opparbeider mengdetrening i auditorom over flere år. I Norge er det kun på bachelorutdanningen at det gis noen form for opplæring i simultantolking. Prøven vil dermed legge opp til krav om en ferdighet som de færreste tolker har forutsetninger for å tilegne seg via det norske utdanningssystemet.

En annen ulempe er at kandidatene på en slik prøve forventes å mestre flere teknikker enn dagens prøve legger opp til. Dette gjør prøven mer komplisert og kan medvirke til at enda færre kandidater klarer å bestå testen enn i dag. Dette vil stå i strid med myndighetenes ønske om å øke omfanget av kvalifiserte og autoriserte tolker, og øke tilgangen på autoriserte tolker også for andre sektorer enn domstolene.

Ved å innføre et nytt element i prøven, vil det bli mindre tid til å teste ferdighetene av konsekutiv tolking. Det kan medføre at kandidater autoriseres med dårligere ferdigheter i konsekutiv tolking, som er tolkenes primære tolketeknikk på tvers av sektorer.

7.7.2 Prima vista tolking

En annen metode det ikke testes for i dag er prima vista (skrift til tale), der tolken skal lese fra en tekst og oversette dette til tolkespråket. Rettsvesenet og utlendingsforvaltningen bruker tidvis prima vista, for eksempel når tolken skal lese opp hva som er nedtegnet i referatet fra et asylintervju (Felberg 2015). Flere tolkebrukere vi har intervjuet innenfor rettsvesenet og politiet, gir tolkene i oppdrag å tolke fra skriftlige dokumenter.

Å innføre en øvelse i prima vista tolking, vil ha den fordel at kandidatene testes i en metode autoriserte tolker ofte forventes å beherske. Personer med behov for tolk kan i kontakt med det offentlige, bli presentert for ulike skriftlige dokumenter som vedtak, intervjureferater, samtykkeerklæringer, resepter, fakturaer, registrerings skjemaer, mv. At autoriserte tolker behersker denne tolkemethoden, vil i større grad kunne sikre rettighetene til brukere av offentlige tjenester med behov for tolk.

En ulempe ved å inkludere prima vista som en komponent er igjen at kandidater kun har tilgang til opplæring i prima vista tolking via bachelorutdanningen. Teknikken forutsetter svært gode leseferdigheter, noe flere informanter har beskrevet kan være utfordrende for tolker med annet morsmål enn norsk. Videre, er oversettelse av lengre tekster slitsomt, og vil kreve enda mer av kandidatene på en allerede krevende prøve. Å innføre dette som en komponent i prøven, vil dermed kunne medføre at færre kandidater består autorisasjonsprøven.

7.7.3 Fjerntolking

Fjerntolking består både av tolking via telefon og skjerm. Tolkeformen krever andre teknikker og bevissthet fra tolken, blant annet når det gjelder turtaking. Det er større grad av lytte- og forståelsesproblemer, der tolken blant annet i mindre grad kan benytte visuelle signaler. Avbrytelser oppleves mer forstyrrende og tolkene blir ofte mer slitne (Braun, Sandrelli, Townsley 2014, s.128).

I 2019 ble 57 prosent av tolkeoppdragene gjennomført ved frammøte, 42 prosent over telefon og kun 1 prosent ble utført over skjerm (IMDi 2020). Nær halvparten av tolkene i Nasjonalt tolkeregister oppga at de hadde fått flere telefonoppdrag under

¹² Hlavac 2015, fotnote 12 side 34.

koronaepidemien i 2020 (IMDi 2020). Hvis prøven skal gjenspeile arbeidshverdagen for de fleste tolkene, kunne det være et argument for å innføre telefontolking på prøven.

Mange informanter understreker imidlertid at telefontolking ikke tilfører samme kvalitet som oppmøtetolking. Teknikken har derimot sine fordeler ved at den øker geografisk tilgjengelighet til tolker og kan ivareta anonymiteten for vedkommende det tolkes for (Kunnskapsdepartementet 2019; Proba 2019). Informanter fra tolkefaglige miljøer mener imidlertid at telefontolking, til tross for utstrakt bruk i offentlig sektor, har såpass alvorlige og mangelfulle kvaliteter at det ikke bør testes for – og dermed indirekte oppmuntres til – på autorisasjonsprøven.

Det er imidlertid grunn til å anta at fjerntolking via *skjerm* vil bli benyttet i langt større grad fremover. Første halvår av 2020 rapporterte snaut 26 prosent av tolkene om økt andel tolkeoppdrag via skjerm (IMDi 2020). Videre er det et politisk mål om økt bruk av fjerntolking. Tolkeutvalget pekte på fjerntolking som en nødvendighet for å sikre rettsikkerheten samt å kunne gi likeverdige tjenester til hele befolkningen. Utvalget framhevet særlig de positive aspektene ved skjermtolking (NOU 2014:8). Skjermtolking kan ifølge utvalget, gi samfunnsmessige gevinster og bidra til å muliggjøre at flere tolker forblir i yrket ettersom de i større grad kan fylle arbeidshverdagene med oppdrag. Økt bruk av skjermtolking vil bidra til at mindre tid går bort til reisevirksomhet og vil kunne føre til mindre ventetid for å få tolk (NOU 2014: 8). Utvalget pekte på at en begrenset bruk av skjermtolking blant annet skyldes et «fastlåst tankemønster», dårlig tilgang til nødvendig utstyr, samt høy terskel for bruk av skjermtolking i de ulike instansene. Utvalget mente at skjermtolking burde bli foretrukket i de situasjoner hvor metoden er egnet.

I høringsnotatet til tolkelov, foreslår KD at offentlige organer som hovedregel skal ha valgfrihet og fleksibilitet til å kunne velge frammøtetolking eller fjerntolking (§8 første ledd). Offentlige organer skal selv kunne bestemme hvilken løsning de foretrekker for de ulike tolkeoppdragene. Videre må de vurdere praktiske og økonomiske ulemper knyttet til frammøtetolking og hvorvidt det er forsvarlig å benytte fjerntolking. Departementet framhever at skjermtolking bør foretrekkes framfor telefontolking (Kunnskapsdepartementet 2019). De vektlegger at ulike organer må sikre tilfredsstillende tekniske løsninger, opplæring av ansatte i bruk av teknisk utstyr samt å ivareta personvern.

Fra intervjuer med dommere i ulike tingretter går det frem at noen er i gang med å installere teknisk utstyr for skjermtolking. Flere helseforetak ønsker også å øke bruken. Ikke minst har koronapandemien medført et helt annet omfang når det gjelder bruk av, og fortrolighet med, digitale plattformer for videomøter i offentlig forvaltning. Det er sannsynlig at bruk av skjermtolking vil øke fremover.

Det er uenighet hvorvidt *testing* av ferdigheter i skjermtolking er hensiktsmessig. Flere av de vi har intervjuet mener skjermtolking er mindre forsvarlig og ikke bør oppmuntres til ved å innlemmes i prøven. Andre påpeker at bruken av fjerntolk øker, særlig i forbindelse med koronaepidemien, og at det er kommet for å bli.

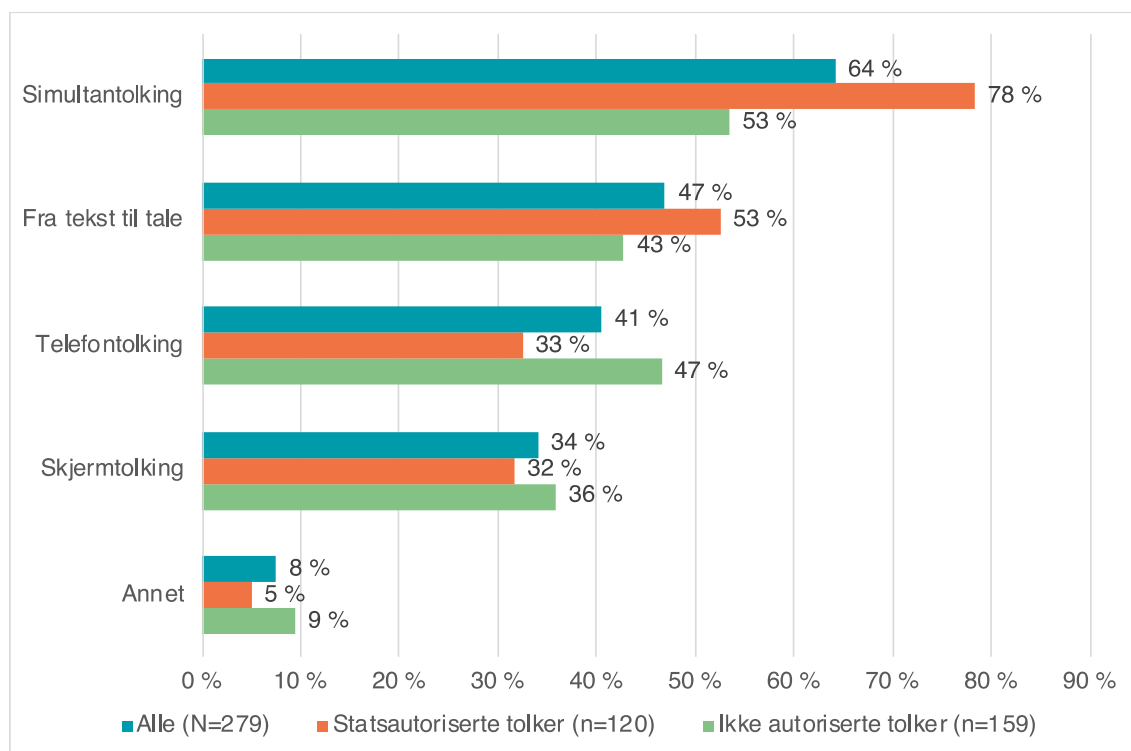
Hvis prøven skal representere tolkenes hverdag, er det grunn til å vurdere å innføre et element med fjerntolking på prøven.

7.7.4 Tolkenes oppfatninger om å teste andre metoder eller teknikker

Tolkene som svarte på spørreundersøkelsen ble spurt om det er elementer dagens prøve ikke tester for, og som de mener den bør inneholde. Svarfordelingen er vist i figur 7.2. Simultantolking er det som «etterlyses» mest. Dette gjelder både statsautoriserte (78 prosent) og ikke autoriserte tolker (53 prosent).

Et annet element tolkene mener bør inn i prøven er prima vista tolking (tekst til tale). Nær halvparten av tolkene mener prøven bør teste i denne ferdigheten, 53 prosent av de statsautoriserte og 43 prosent av de uten autorisasjon. Blant de ikke autoriserte er det en relativt høy andel som ønsker at prøven skal inneholde telefontolking sammenlignet med statsautoriserte tolker, henholdsvis 47 og 33 prosent. Skjermtolking er det færrest tolker mener prøven bør teste for, 32 prosent blant statsautoriserte tolker og 36 prosent blant ikke autoriserte.

Figur 7.2: Er det noe du mener autorisasjonsprøven bør inneholde av kunnskap eller ferdigheter som det ikke testes for i dag? (N=279)

7.8 Sensurering av muntlig prøve

Metoder for å sensurere kan være analytiske eller holistiske (Deemter 2014). *Analytisk metode* innebærer å benytte *atskilte skår* til hver oppgave, som uttale og nøyaktighet. Det gis poeng for riktig bruk, og trekkes poeng for ukorrekt anvendelse som utelatelser, ukorrekt tallgjengivelse eller navn, grammatiske eller leksikalske feil. Sensor må også vurdere hvorvidt feil har betydning for forståelsen og hvor det kan aksepteres utelatelser. For å skape reliabilitet må det utarbeides lister både over akseptable og uakseptable svaralternativer, og sensorer må instrueres i hvordan de skal vurdere gjengivelser som ikke står på listen. En svakhet ved analytiske tilnærminger er at feil som ikke er merket som skåringsenheter kan gå ubemerket hen. En slik analytisk metode vil heller ikke fange inn elementer som kulturell og pragmatisk forståelse og samhandlingsferdigheter. Det anbefales derfor å sette av poeng for å få vurdert slike elementer.

En annen analytisk sensurmetode er å utarbeide *deskriptive omtaler* av prestasjonen uten å benytte skåringsenheter. Disse kan deles inn i underkategorier av ferdigheter som konsekutiv tolking, simultantolking, og videre av komponenter som grammatikk, nøyaktighet og avlevering. Det anbefales å utarbeide rangeringer av prestasjonen, fra fremragende og nedover (Deemter 2014). Denne metoden gjør det mulig å se hvor kandidaten gjorde det godt og mindre godt, noe som er nyttig både for kandidaten og for å vurdere validitet og reliabilitet.

Den holistiske metoden innebærer at sensor vurderer en gitt mengde setninger ut fra en helhetlig vurdering. Denne tilnærmingen imøtegår noen av utfordringene med den analytiske tilnærmingen. Imidlertid mangler metoden troverdighet på grunn av manglende detaljert analyse der bedømmelsen avhenger av en subjektiv vurdering.

Vurderingen av kandidater kan deles inn i henholdsvis kriteriebasert eller normbasert vurdering. Ved en *kriteriebasert* vurdering må kandidatene oppnå et minimumsskår på et sett av kriterier. Manglende oppnåelse av kravene til det ene kriteriet kan ikke kompenseres av høy oppnåelse på et annet kriterium. En kandidat kan dermed stryke til tross for at vedkommende kan ha gjort det svært godt på enkelte deloppgaver. *Normbasert testing* innebærer at kandidatene vurderes ved å sammenligne dem med hverandre. Kravene for å bestå vil dermed variere med nivået til kandidatgruppen (normalfordelingsprinsippet).

EUs Qualitas prosjekt anbefaler at det utarbeides en sensorhåndbok. Håndboken bør beskrive hensikten med prøven, vurderingskriteriene, kandidatenes forventede bakgrunnskunnskaper, og sensureringsmåte. Det anbefales at sensorene gjennomgår treningsøkter for å sikre en felles forståelse og motvirke tilfeldige beslutninger.

7.8.1 Hvordan praktiseres sensurering av muntlig prøve?

Prøvenemnda til den muntlige prøven består av to språkfaglige sensorer, en tolkefaglig sensor, to rollespillere og en prøveleder. Prøvelederen kan delta i bedømmingen ved tilstiltfeller.

Prøvene blir tatt opp som lydfiler. Det betyr at sensorene kan lytte gjennom prøven hvis de er usikre eller uenige, og ved klager kan man vurdere kvaliteten på det språklige innholdet. Kvaliteten på det tolkefaglige kan ikke vurderes på nytt i ettertid, fordi det ikke har blitt filmet.

De *språkfaglige sensorene* skal vurdere om innholdet i monologene og dialogene blir overført korrekt og i sin helhet. Den *tolkefaglige sensoren* har som oppgave å vurdere prestasjonen utfra et knippe tolkefaglige kriterier. Sensoren bedømmer også om kandidatens svar på eksaminasjonen i tolketeknikk og tolkeetikk er tilfredsstillende.

Dagens sensurmetode er analytisk og kriteriebasert, som er i tråd med anbefalingene fra Qualitas (Deemter 2014). Sensorveiledning foreligger med detaljert beskrivelse av hvordan de tolkefaglige og språkfaglige sensorene skal bedømme den enkelte kandidats prestasjon ut fra gitte kriterier. Sensorene skal gi en helhetsvurdering av kandidatens tolking av monologene og dialogene som ivaretar følgende språkfaglige og tolkefaglige kriterier:

- nøyaktighet i informasjonsoverføringen
- kunnskap i fagspråk og terminologi
- språkbruk og språkføring
- tolketeknikk
- taletempo
- det allmenne inntrykket av tolkens framturen

Det er utarbeidet manuskripter og resultatskjemaer for materialet til prøven. Monologen er delt opp i *informasjonsenheter* og dialogene i *meningsbærende elementer*. De språkfaglige sensorene gir poeng, som deretter omgjøres til prosent. Det kan også trekkes et samlet antall poeng hvis kandidaten generelt ikke behersker fagspråket eller har utilstrekkelig språkføring fremfor å trekke for enkeltfeil.

Den tolkefaglige vurderingen gis over en skala fra A-F ut fra tolkefaglige vurderingskriterier som orientering om tolkens rolle og funksjon, notatteknikk, spørreteknikk og taletempo. Bokstavkarakteren omgjøres til prosent som vektet slik at man til slutt ender med en totalsum.

Etter tolkeoppgavene skal kandidaten besvare to spørsmål om tolkeetikk og tolketeknikk ut fra de yrkesetiske retningslinjene. Gode og reflekterte svar kan gi inntil 2 prosent tillegg til resultatet, eller 2 prosent trekk.

I forkant av autorisasjonsprøvene arrangeres seminarer for sensorer og de får tilsendt skriftlig materiale. På seminarene benytter de blant annet rollespill slik at sensorene ser hvordan prøvesituasjonen foregår.

7.8.2 Sensorenes erfaringer

Fra intervjuene med sensorer går det frem at de oppfatter systemet som relativt enkelt å bruke. Noen sensorer trekker fram at det utøves skjønn, men at det kan bli noe detaljfokusert. I mange tilfeller kan det være vanskelig å vurdere hvor mye som skal trekkes. Flere mener at det at de går såpass detaljert til verks, sikrer at kandidatene behandles så likt som mulig.

Kommisjonene er ulikt sammensatt fra gang til gang. Sensorene har erfart at den ulike sammensetningen gjør at i noen kommisjoner er de språkfaglige detaljorienterte med fokus på grammatikalske feil. I andre kommisjoner er det de tolkefaglige som er detaljorienterte – også i diskusjoner om språk. Fra intervjuene med sensorer framgår det at det er grundige, faglige drøftinger. De kan lytte på opptak for å rekonstruere der de er uenige. De beskriver at fokus er på å vurdere overføring av meningsinnhold.

Fra intervjuene har vi inntrykk av at det er noe varierende hvilket omfang av opplæring, trening og samkjøring sensorene får. Ettersom det avholdes prøver hyppigere i enkelte språk enn andre får noen av de språklige sensorene mer erfaring i å sensurere enn andre.

Tolkeutdanningene benytter også en analytisk metode, og har fokus både på språkfaglige elementer som presisjonsnivå, innhold og terminologi, men er tilsynelatende noe mindre detaljorientert. Språkfaglige vurderingskriterier legger samtidig opp til kvalitetsvurdering av enkeltsekvenser for å fange opp mer eller mindre alvorlige feil. Samtidig er den eksplisitt på hva som vurderes tolkefaglig når det gjelder flyt, bruk av hjelpemidler, tolkens holdning og stemmebruk.

7.9 Vurdering og anbefalinger

Overordnet vurderer vi at den muntlige autorisasjonsprøven i all hovedsak fungerer godt. Evalueringen viser at diskusjonene om hva som skal inngå i autorisasjonsprøven gjenspeiler den noe uklare målsettingen med prøven – og ordningen som sådan. Dersom ordningen med statsautorisasjon skal autorisere tolker i *konsekutiv talking* til å jobbe i hele offentlig sektor, mener vi at delkomponentene i prøven i stor grad måler de ferdigheter og egenskaper som stilles til en profesjonell tolk. Prøven oppfyller de fleste av anbefalingene til EUs Qualitas prosjekt, noe som gir en indikasjon på at den holder en god standard i internasjonal sammenheng.

Den muntlige autorisasjonsprøven måler tospråklighet gjennom dialoger og monologer. Både tolker og fagpersoner innenfor utdanningsinstitusjonene opplever at *dialogene* er viktig for å kunne vise tolkeferdigheter, flytende tospråklighet og fagkunnskaper. For at dialogene skal oppleves som relevante, er det imidlertid viktig at rollespillerne er gode slik at de klarer å skape realistiske situasjoner. Samtidig er det vesentlig at dialogene er oppdaterte med relevant fagterminologi.

Hvorvidt *monologene* bør inngå som et element i autorisasjonsprøven, er det imidlertid større uenighet om. Her ser vi et klart skille blant tolker som gir tydelig uttrykk for at de ikke opplever at disse monologene er relevante i en autorisasjonsprøve, og tolker som opplever at de er relevante. Flere mener at monologene måler hukommelse mer enn

praktisk tolking. Tall fra spørreundersøkelsen viser at nær halvparten (48 prosent) av de ikke autoriserte tolkene (tolker som har bestått skriftlig men ikke muntlig prøve) mener at monologene i svært liten eller liten grad er relevant for tolkepraksis. Blant autoriserte tolker er det kun 13 prosent som mener dette. Blant ansatte ved autorisasjonsordningen, utdanningsinstitusjonene og sensorene, var de fleste av den oppfatning at monologene får fram viktige egenskaper en statsautorisert tolk bør ha. Etter vår vurdering bør fagpersoner ved utdanningsinstitusjonene sine vurderinger veie tyngst. Vi mener derfor at monologene fortsatt bør være en del av den muntlige autorisasjonsprøven. Det er imidlertid viktig at monologene har et realistisk meningsinnhold, slik at det oppleves relevant. Vi mener også at monologen fra tolkespråket til norsk er den viktigste.

Kandidatene får to spørsmål om tolketeknikk og yrkesetikk. Disse stilles og vurderes av den tolkefaglige sensoren. Sensoren vurderer også tolketeknikk gjennom å observere dialogene og monologene. Den tolkefaglige delen av prøven teller én tredel i sensuren. Noen mener at denne delen blir for lite vektlagt i prøver og vurdering. Vårt inntrykk er imidlertid at det *tolketekniske* blir ivaretatt på en god måte i prøvene og i sensur, men at yrkesetikk burde være noe mer vektlagt. Dette er et område som er vanskelig å teste i en praktisk prøve, da teori og praksis ikke alltid henger sammen. Likevel mener vi det er viktig å forsikre seg om at alle kandidater har et bevisst forhold til yrkesetikk. Dette inngår i bachelorutdanningen, men for kandidater uten denne utdanningen bør dette være en del de skal lese seg opp i. *Derfor anbefaler vi at spørsmål om yrkesetikk burde bli en del av skriftlig silingsprøve.* Vi vurderer imidlertid også at andre kontrollmekanismer blir iverksatt for å sikre god yrkesetikk blant tolker, slik vi omtaler i kapittel 10 om bevilling av statsautorisasjon og klageordning.

I en evaluering av autorisasjonsordningen er det også relevant å stille spørsmål om andre tolkemeter eller -former bør inngå i autorisasjonsprøven. Fagmiljøet innenfor tolking, og da i særlig grad innenfor utdanningsinstitusjonene, framholder at frammøtetolking gir langt bedre kvalitet på tolketjenester framfor fjerntolking. Norge er imidlertid et land med store avstander. I høringsnotatet til tolkeloven, gir KD uttrykk for at det ikke er realistisk å benytte frammøtetolk av kvalifiserte tolker til alle tolkeoppdrag i offentlig sektor (Kunnskapsdepartementet 2019). De angir at økt bruk av skjermtolk er en realistisk utvikling. Gitt utviklingen innenfor digitale videomøter, mener vi at ferdigheter i skjermtolking bør testes for i autorisasjonsprøven. *Vi anbefaler derfor at skjermtolking blir en del av autorisasjonsprøven.*

Vi finner at mange tolker mener at særlig simultantolking burde være en del av prøven for å gjenspeile arbeidshverdagen til autoriserte tolker. Simultantolking er en mye brukt tolkemeterode innenfor domstoler og Fylkesnemnder. Prima vista tolking er en annen tolkemeterode som er mye brukt innenfor domstolene, utlendingsforvaltningen og andre deler av offentlig sektor. Tolkebrukere forventer at simultantolking og prima vista er tolkemeteroder som statsautoriserte tolker behersker (se kapittel 3). Både simultantolking og prima vista er svært krevende tolkemeteroder. Ved å innføre disse elementene i autorisasjonsprøven, vil det kunne bidra til at flere kandidater stryker på prøven. Videre ville prøven bli mer tid- og ressurskrevende å gjennomføre. *Vi anbefaler imidlertid at autorisasjonsordningen oppretter en tilleggsprøve i simultantolking og prima vista for allerede autoriserte tolker.* I Sverige har de tilleggsprøver innenfor rettstolking og helse. Arbeidsmarkedet for tolker er mindre i Norge enn i Sverige, og tolker kan derfor i mindre grad spesialisere seg innenfor ett fagfelt her til lands. Vi ser det derfor hensiktsmessig å utarbeide tilleggsprøve(r) som tester for tolkemeteroder framfor spesialisering innenfor et fagområde.

Når det gjelder kvaliteten og utformingen på *hver enkelt delkomponent* av prøven, er vårt hovedinntrykk at det bør foretas en revidering. Vi finner at særskilt monologene, men også dialogene og de tolkefaglige spørsmålene bør revideres. Det bør gjøres en helhetlig fornyelse av innholdet i hver enkelt delkomponent. Innholdet må oppdateres slik at det er relevant for ulike fagområder innenfor offentlig sektor. Fagpersoner tilknyttet

tolkeutdanningen innenfor utdanningsinstitusjonene bør lede dette arbeidet. Det må kontrolleres for at tekstene som benyttes som grunnlag for prøvene er av lik vanskelighetsgrad. Fagpersoner fra relevante offentlige etater der de ofte benytter tolk, bør være med å sikre det samfunnsfaglige innholdet. *Vi anbefaler derfor at det opprettes en arbeidsgruppe ledet av fagpersoner tilknyttet tolkeutdanningen som foretar en helhetlig fornyelse av innholdet i de ulike delkomponentene i den muntlige autorisasjonsprøven.* Arbeidsgruppen bør vurdere hvordan de ulike delkomponentene skal vektas i sensureringen. Her bør det både tas høyde for fjerntolkning som et nytt element og en eventuell nedtoning av betydningen av monologene. Dersom den skriftlige silingsprøven skal fornyes, antar vi at det vil være hensiktsmessig at arbeidsgruppen ser på de to prøvene under ett.

Evalueringen skal også vurdere hvordan kvalitetskravene ivaretas på tvers av språk. Å sikre reliabilitet ved at det er like vilkår for alle språk som det blir avholdt autorisasjonsprøve i, er svært komplekst. De ulike tolkespråkene er forskjellige, både når det gjelder språkgruppe, utbredelse, i hvor stor grad skriftspråket er utviklet, mv. Noen av våre informanter blant tolkene mener at det er store kvalitetsforskjeller i prøvene på ulike språk. Vi finner imidlertid at kvalitetskravene i den muntlige prøven blir godt ivaretatt mellom ulike språk, så langt det praktisk lar seg gjøre. Autorisasjonsprøvene er relativt standardiserte, ved at samme elementer inngår for alle språk, noe som er offentlig tilgjengelig på OsloMets nettside. Prøvenemnda er sammensatt av personer med de samme funksjonene uansett språk. Den tolkefaglige sensoren har nettopp dette som sin hovedoppgave – å sikre lik sensurering uavhengig av språk. Videre er også prøvelederen med å opprettholde like forhold mellom ulike språk. Administrasjonen av autorisasjonsprøven har imidlertid den utfordringen at tilgjengeligheten på skriftlig materiale, oversettelser av faguttrykk og språkfaglig ekspertise i Norge på tolkespråket er forskjellig mellom ulike språk. Noen ulikheter i språkprøvene blir derfor uunngåelige.

Vi har også vurdert hvorvidt kvalitetskravene blir ivaretatt i arbeidet med sensur. Sensureringsmetodene for autorisasjonsordningen er i tråd med anbefalingene fra Qualitas prosjektet. Sensorsystemene til tolkeutdanningen ved OsloMet og autorisasjonsprøven bør imidlertid samkjøres for en enhetlig sensurering. Det vil sikre et omforent kvalitetskrav i arbeid med sensur. Begge systemene er analytiske, men i praksis er sensureringsmetoden som benyttes i autorisasjonsordningen noe mer detaljert på mindre meningsbærende enheter. Det kan føre til at helheten blir mindre vektlagt. Mange av sensorene benyttes til ulike deler av tolkeutdanning og autorisasjonsprøve. Å benytte samme sensureringsmetode, vil gjøre det enklere for sensorene. *Vi anbefaler at sensurmetoden blir tilsvarende som de benytter i bachelorutdanningen på OsloMet.*

8 Valg av språk til autorisasjonsprøven

I dette kapittelet vil vi belyse hvordan mangelen på informasjon om kommende språk påvirker rekruttering av kandidater til prøvene. Videre vil vi diskutere hvordan en langsiktig språkplan vil kunne gi et mer forutsigbart tilbud til potensielle kandidater. Kapittelet vil også belyse ulike forutsetninger, ressurser og verktøy som trengs for å dekke samfunnets behov for flere statsautoriserte tolker. Nettopp kriterier for valg av språk til autorisasjonsprøven anser vi som vesentlig i styringsdialogen fra IMDi til autorisasjonsordningen. Vi vil derfor her gi våre anbefalinger til denne dialogen og besvare problemstillingen om hvordan IMDi bør prioritere i styringsdialogen når det gjelder forholdet mellom tilsagnet og resultatmål.

8.1 Vurderinger ut fra behov, kompetanse og ressurser

Autorisasjonsordningen for tolker er en svært kompleks ordning. Kompleksiteten har sammenheng med mangfoldet av tolkespråk i Norge. I Nasjonalt tolkeregister er det registrert tolker i mer enn 70 språk. Samtidig er det språk som snakkes av innvandrere i Norge som det ikke finnes kvalifiserte tolker til. Språkene befinner seg i et spekter mellom store språk i norsk sammenheng, som engelsk, russisk og spansk og mindre språk som berbisk. De store språkene har et veletablert skriftspråk og det er rikelig med dokumenter som omtaler norske samfunnsforhold som velferdssystem og rettsvesen. Det finnes oversettelser av de fleste norske ord og uttrykk, både systemrelaterte begreper og ord fra spesifikke fagområder som for eksempel helse. Videre er det et veletablert fagmiljø ved norske universiteter og høyskoler med høyt utdannede lingvister som kan bidra med utarbeidelse av prøver eller delta som sensorer. I den andre enden av spekteret er skriftspråkene ofte lite etablerte og det finnes svært lite av dokumenter om norske samfunnsforhold eller oversettelser av faguttrykk. Fagkompetanse på språkene er vanskelig å finne fram til i Norge, dersom det eksisterer i det hele tatt.

Tilgangen på tolker eller til et språkfagmiljø som kan bidra til å autorisere tolker, er ikke alltid dimensjonert ut fra behovet for tolk. Når det kommer mange innvandrere fra et område som det ikke har kommet innvandrere fra tidligere, er som regel ikke tolkekapasiteten tilstrekkelig. Det framtidige behovet for tolk er ikke alltid lett å forutse. For eksempel var det en mangel på tolker i arabisk ved de store ankomstene av syriske flyktninger i 2015 og 2016. Et annet eksempel er utfordringer som oppstår når Norge tar imot overføringsflyktninger fra nye områder. Mange kommuner har etterspurt tolker i ulike språk som snakkes i Kongo, etter at Norge tok imot flyktninger fra ulike språkgrupper i landet. Tolkebehovet avtar imidlertid noe etter at innvandrerguppen har bodd noen år i Norge og mange har fått gode norskkunnskaper. Imidlertid har det vist seg at en del personer har behov for tolk selv etter mange år i Norge.

Det er en målsetting å øke andelen av statsautoriserte tolker i Norge (Kunnskapsdepartementet 2019). Siden de fleste tolker jobber oppdragsbasert, vil en økt autorisering av tolker i ett språk påvirke markedssituasjonen til tolker i dette språket. Vi finner at mange autoriserte tolker er opptatt av at det ikke skal bli for mange autoriserte tolker på sitt språk. Det kan føre til at det ikke blir nok oppdrag til hver tolk og at det dermed blir vanskelig å ha tolking som en fulltidsjobb. Et eksempel som blir nevnt er at det ble autorisert mange tolker i arabisk i etterkant av de store flyktningeankomstene som nå mangler oppdrag. Spansk og russisk nevnes også som språk med mange autoriserte tolker der noen kan streve med å få tilstrekkelig antall oppdrag. Et annet eksempel er bosnisk, kroatisk og serbisk der det var store tolkebehov på 1990-2000-tallet. Etterspørselen har imidlertid sunket, i takt med at personer med behov for tolk bedrer sine norskkunnskaper. En innvending mot å ha for hyppige prøver er at tolker blir

kvalifisert, men ikke får nytte av autorisasjonen på grunn av hard konkurranse. Dette er en faktor det må tas hensyn til ved valg av språk til autorisasjonsprøven. Vi antar imidlertid at det vil bli økt etterspørsel etter kvalifiserte tolker – og da også statsautoriserte med innføring av tolkeloven.

IMDi kartlegger hvert år behovet for tolk. Blant de største tolkespråkene i Norge er behovet relativt stabilt fra år til år. I mindre språk er det imidlertid stor variasjon.

Et argument som blir nevnt for å ha regelmessige prøver i ulike språk, er at det i enkelte språk er en høy gjennomsnittsalder blant de autoriserte tolkene, og at det kan brått bli stor mangel når disse går av med pensjon.

Det nevnes videre at mange tolker ikke jobber som tolk selv om de har autorisasjon. Mange skifter yrke. Antallet tilgjengelige tolker endrer seg - og dermed er det behov for regelmessig påfyll.

Kompleksiteten i antall språk, ulik grad av språkfaglig kompetanse i språkene i Norge og skiftende tolkebehov, medfører at det er svært krevende å drifte en autorisasjonsordning for statsautoriserte tolker. I dette komplekse landskapet må det foretas en kontinuerlig vurdering av i hvilke språk det er behov for å autorisere tolker i. For en del mindre språk vil det være en vurdering av hvorvidt det er kandidater som faktisk kommer til å melde seg opp til autorisasjonsprøven dersom den blir lyst ut i deres språk. Man å også se behovet i forhold til kostnadene – hvor mye skal det offentlige betale for å få autoriserte tolker i ett språk?

8.2 Manglende forutsigbarhet for kommende språk

Hvilke språk det skal avholdes autorisasjonsprøve i, blir bestemt av IMDi og OsloMet i samarbeid. IMDi kartlegger behovene for tolk i ulike språk og OsloMet har oversikt over tilgangen – eller eventuelt mangel på tilgang – til sensorer i ulike språk. Kriteriene for valg av språk til autorisasjonsprøvene er behov for tolker i et bestemt språk, tilpassing til tolkeutdanning, hvor lenge siden ble det eventuelt ble avholdt autorisasjonsprøve tidligere og mulige «nye» språk for autorisasjon

Autorisasjonsprøven blir vanligvis holdt i tre til seks språk hvert år. Noen språk har prøver om våren og andre om høsten. Administrasjonen har utarbeidet et årshjul som legger opp til et visst antall prøver i året. Årshjulet følger en prøvesyklus hvor noen språk annonseres i januar/februar. Det blir etterfulgt av et informasjonsmøte med påmelding i februar, deretter en skriftlig silingsprøve i april, sensur før sommeren, forberedelsesseminar og muntlige prøver etter høstferien fra oktober til desember avhengig av antall kandidater. Tilsvarende skjer på høsten. I praksis er det to parallelle hjul.

Vi finner at tolker opplever at informasjon om språk og prøvetidspunkt oppgis for kort tid i forkant av autorisasjonsprøven. Å få informasjon om skriftlig prøve to til tre måneder før prøven skal avholdes, er for knapp tid for mange tolker. Flere forteller at de vet at det er en krevende prøve og at de trenger tid til å kunne forberede seg. Knapp tid fra utlysning til avholdelse av autorisasjonsprøve kan være et hinder for å melde seg opp til prøven.

Potensielle kandidater må ha mulighet til å være tilgjengelige på faste tidspunkter i flere måneder framover i tid. OsloMet avholder et informasjonsmøte for kandidater som har meldt seg opp. Møtet er frivillig og blir tilgjengeliggjort digitalt. Deretter kommer skriftlig prøve, med obligatorisk fysisk oppmøte på OsloMet. Videre kommer det et todagers forberedelsesseminar. Seminaret er frivilling, men mange tolker som skal opp til prøven ønsker å delta på seminaret. Deretter følger den muntlige prøven, som igjen krever at kandidaten møter fysisk på OsloMet.

Autorisasjonsordningen har begrensede ressurser, og det er begrenset hvor mange språk de kan arrangere prøver i hvert år, og hvor ofte.

De ansatte ved autorisasjonsordningen ønsker å tilby prøven også i mindre utbredte språk i Norge, og har gjort flere forsøk med vekslende hell. I noen tilfeller har de lyst ut språk uten at noen kandidater har meldt seg. I andre tilfeller er det avlagt prøver uten at noen har klart å kvalifisere seg.

Å gjennomføre autorisasjonsprøver i lite utbredte språk kan være mer ressurskrevende. Administrasjonen må bruke mer tid på å finne kvalifiserte sensorer, og i noen språk er de ikke å oppdrive. Videre vil det være færre kandidater som melder seg til prøven, noe som i praksis innebærer at man involverer samme antall sensorer og rollespillere for å utforme og holde prøven, totalt seks personer til den muntlige prøven.

Tabell 8.1 Oversikt over oppmeldte kandidater i ulike språk, 2013-2019

År	Antall språk	Språk	Oppmeldte kandidater
2013	1	Bosnisk, serbisk, kroatisk (BSK)	16
2014	6	Dari, portugisisk, rumensk, amharisk, latvisk, polsk	162
2015	5	Arabisk, litauisk, nederlandsk, persisk, thai	140
2016	4	Kinesisk, tigrinja, somali, vietnamesisk	86
2017	5	Finsk, fransk, tyrkisk, pashto, spansk	87
2018	3	Albansk, urdu, russisk	73
2019	10	Burmesisk, nepali, oromo, slovakisk, tagalog, tsjekkisk, ungarsk, engelsk, italiensk, tsjetsjensk	54

Kilde: Autorisasjonsordningen, OsloMet

I årene 2013-2019, avholdt OsloMet prøver i flest språk i 2019, slik vist i tabell 8.1. Administrasjonen ønsket å gi tilbud til autorisasjonsprøve i mindre utbredte språk. Oversikten viser samtidig at færre kandidater meldte seg opp til prøven enn de foregående fem årene. I 2014 og 2015 var det flest kandidater som meldte seg opp, da de utlyste språk som er relativt utbredt blant tolker i Norge.

Problemstillingen om manglende forutsigbarhet er ikke ny. Tolkeutvalget påpekte i 2014 blant annet følgende:

Utvalget mener også at det er positivt at planer for autorisasjonsprøver tilpasses språkene som blir gitt ved utdanningen. Langsiktige planer for fremtidige prøver vil gjøre det lettere for kandidater å forberede seg. (NOU 2014:8, s113).

8.2.1 Hva mener tolkene?

Vi finner at mange potensielle kandidater til autorisasjonsprøven er svært frustrert over den manglende forutsigbarheten i publiseringen av hvilke språk OsloMet vil avholde prøve i. En slik uforutsigbarhet rundt kriterievalg kan skape usikkerhet om hvorvidt det er tilfeldigheter som styrer beslutningene eller hvilke faktorer som ligger til grunn for valg av språk. Det er heller ikke forutsigbart hvor ofte det legges opp til prøver i ulike språk. En tolk vil i ytterste konsekvens ikke vite om prøven i tolkens språk kommer om et halvt år, om 10 år eller aldri.

Noen informanter mener prøver bør avholdes hvert annet eller tredje år, i det minste innen store språk som somali, tigrinja og arabisk. Andre mener fem års intervaller er rimelig. Andre igjen legger til grunn at etterspørsel etter prøven bør være styrende, slik en tolk uttrykte det:

Jeg tenker at hvis det hadde vært nok personer som melder seg til prøven, så burde den gjennomføres. Det er jo ressurser som spiller inn her også. Men at det skal gå 16 år mellom hver gang, det forstår jeg ikke.

I spørreundersøkelsen til tolker i Nasjonalt tolkeregister spurte vi respondentene om hvor lenge de måtte vente fra de bestemte seg for å ta autorisasjonsprøven til de fikk tatt den. Dette spørsmålet ble stilt til alle med statsautorisasjon og til de ikke autoriserte som oppga at de hadde forsøkt å ta prøven.

Én tredjedel (33 prosent) svarte at de fikk tatt prøven umiddelbart, det vil si innen ett år fra de hadde bestemt seg. 22 prosent ventet i 1-2 år, 13 prosent i 2-3 år, 16 prosent i 3-5 år og 16 prosent i 5 år eller mer. Det er liten forskjell i svarfordelingen mellom de som er statsautoriserte og de som ikke er det.

Respondentene som oppga mer enn ett års ventetid fikk oppfølgingsspørsmålet: *Hvorfor måtte du vente på å ta prøven?* De aller fleste (92 prosent) svarte at de måtte vente fordi prøven ikke ble tilbudt i deres språk. Denne andelen er lik for statsautoriserte og ikke autoriserte tolker. Videre svarte rundt 10 prosent «lite informasjon om prøveavvikling» som årsak til at de måtte vente på å ta prøven. Det er kun 3 prosent som har svart at de ventet fordi de ikke var tilstrekkelig kvalifisert på tidligere prøvetidspunkt.

Avslutningsvis i spørreundersøkelsen spurte vi alle respondentene om de mener dagens prøveomfang er tilfredsstillende:

Slik autorisasjonsordningen er innrettet i dag, holdes autorisasjonsprøven vanligvis i tre til seks språk i løpet av et år. Syns du at dagens prøveomfang er tilstrekkelig?

Kun 21 prosent svarte at de mener dagens prøveomfang er tilstrekkelig. Denne andelen er betydelig høyere blant autoriserte tolker (42 prosent) enn ikke autoriserte (14 prosent). Utover dette er det liten eller ingen variasjon i svarene med hensyn til andre kjennetegn ved tolkene. Videre svarer 49 prosent av respondentene at dagens omfang *ikke* er tilstrekkelig, mens 30 prosent har svart «vet ikke».

8.2.2 Språkplan

I 2020 startet IMDi et arbeid for å utarbeide en plan for avholdelse av autorisasjonsordningen i ulike språk. De jobber ut fra en helhetlig tilnærming, der de vektlegger at en slik språkplan bør være gjennomgående fra og med Tospråktesten til og med autorisasjonsprøven. De har derfor i løpet av året hatt arbeidsmøter med de ansatte ved autorisasjonsprøven, Tospråktesten og tolkeutdanningen ved OsloMet for å jobbe fram en helhetlig plan for prøver i kommende språk. Arbeidet er komplekst og har foreløpig ikke resultert i noen konkret språkplan eller prinsipper for hvordan språk skal velges.

Alternative språkplaner

En langsiktig språkplan kan utarbeides på ulike måter. En løsning er en plan som omfatter prøver i faste språk i tillegg til rullerende språk. NHH har utarbeidet en rullerende språkplan for språk de skal arrangere autorisasjonsprøve i for translatøreksamen. Hvert år er det fire faste språk og fem rullerende språk. De faste språkene er valgt på bakgrunn av at det er NHHs undervisningsspråk på sivilingeniørstudiet og masterstudier: Tysk, engelsk, fransk og spansk blir det avholdt prøver i årlig. For andre språk har de en ordning der potensielle kandidater kan melde sin interesse i å få prøven på sitt språk. Når et tilstrekkelig antall har meldt interesse, legges det en plan for prøvetidspunkt. Avhengig av språket kan tidspunktet for prøven være fem til seks år frem i tid. I andre språk blir prøven tilbudt tidligere hvis mange melder sin interesse. Det er imidlertid langt mindre ressurskrevende å arrangere translatørprøven enn autorisasjonsprøven i tolking.

Vi kjenner til at autorisasjonsordningen ved OsloMet har utarbeidet et utkast til en langsiktig språkplan for kommende språk som tar høyde for store språk som skal tilbys ved jevne mellomrom, og mindre språk som kommer sjeldnere. IMDi og OsloMet har imidlertid ikke landet på noen god løsning på hvordan en slik plan skal kunne føre til flere autoriserte tolker innenfor budsjetttrammene. Valg av språk bør imidlertid ses i forhold til det nye lovforslaget og føringene som ligger der.

8.3 Hvordan velge språk?

Autorisasjonsordningen står ovenfor endringer, der langt flere tolker kan bli autorisert. Disse endringene forutsetter imidlertid endrede rutiner for planlegging, informasjon – og ikke minst tilstrekkelige bevilgninger. Videre skisserer vi en mulig tilnærming for at ordningen med statsautorisasjon kan gi et mer forutsigbart tilbud til kandidater, samt hvordan IMDi kan prioritere i styringsdialogen med autorisasjonsordningen ved OsloMet når det gjelder forholdet mellom tilsagnet og resultatmål.

8.3.1 Språk tilbudt gjennom bachelor i tolking i offentlig sektor

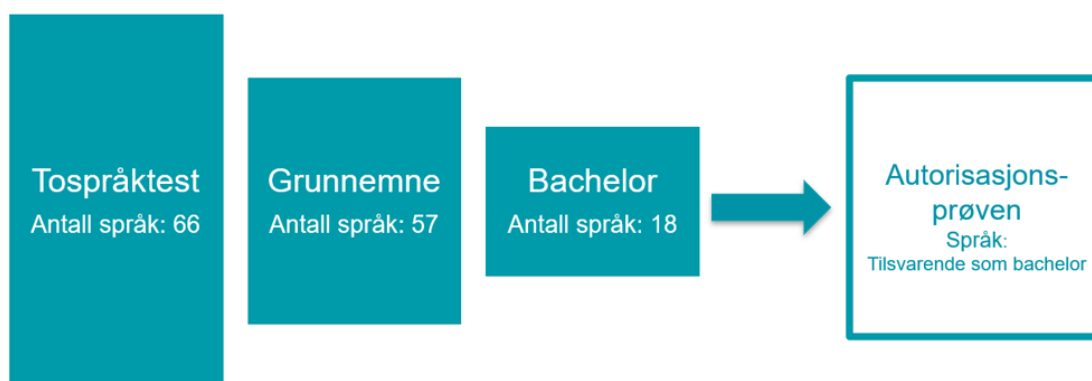
Vi legger til grunn at forslaget i tolkeloven om at uteksaminerte bachelorstudenter skal få tilbud om å ta autorisasjonsprøven i sitt språk innen tre år etter oppnådd bachelorgrad, blir vedtatt (Kunnskapsdepartementet 2019). Videre legger vi til grunn en antakelse om at flertallet av disse tolkene faktisk ønsker å gå opp til autorisasjonsprøven. Statistikk over personer som har bestått autorisasjonsprøven viser at kandidater som har tolkeutdanning oftere består prøven (NOU 2014:8). Vi kan derfor anta at de uteksaminerte bachelorstudentene i stor grad kommer til å bestå autorisasjonsprøven.

I forslaget til forskrift til ny tolkelov, står det videre at «Personer som har oppnådd bachelorgrad i tolking i offentlig sektor ved norsk universitet eller høyskole kan fritas fra den skriftlige delen av prøven» (Kunnskapsdepartementet 2019, s.119).¹³ Dersom en stor andel av kandidatene som melder seg opp til autorisasjonsprøven ikke trenger å ta skriftlig silingsprøve, vil dette være ressursbesparende.

Et spørsmål som må tas stilling til, er hvorvidt prøver i språkene som har vært gitt gjennom bachelorutdanningen skal utlyses slik at alle kvalifiserte kandidater i det aktuelle språket kan melde seg opp, og ikke bare kun de som har fått en garanti gjennom forskriften. Da vil de måtte tilby en skriftlig silingsprøve i disse språkene. Selv med denne kostnaden antar vi at det vil koste mindre *per statsautoriserte tolk* i språk det har blitt tilbudt bachelor i, enn i andre språk. Imidlertid vil autorisasjonsordningen måtte gjennomføre flere prøver enn tidligere, noe som forutsetter økte ressurser. I sum vil disse faktorene også tilsi en kraftig økning i antall statsautoriserte tolker i de neste årene. Videre vil vi omtale språk som tilbys gjennom bachelorprogrammet for *språkgruppe 1*.

¹³ Forslag til forskrift til tolkeloven kapittel 4 §17.

Figur 8.1 Valg av språk til språkgruppe 1

Valg av språk som skal inngå i bachelorprogrammet blir gjort av *Institutt for internasjonale studier og tolkeutdanning* ved OsloMet. Fagpersoner herfra deltar på arbeidsmøtene med IMDi, autorisasjonsordningen og Tospråktesten som omhandler framtidig språkplan. De får innspill om samfunnets behov for kvalifiserte tolker og prioriteringer som blir gjort under de to ordningene som finansieres av IMDi (Tospråktesten og autorisasjonsordningen). OsloMet sin bachelor i tolking har en annen finansieringskilde enn autorisasjonsprøvene og de vil være underlagt andre resultatmål enn autorisasjonsordningen, slik det er omtalt i kapittel 5. Det er instituttet som foretar valg av språk til bachelorprogrammet og vi kan anta at det er andre faktorer som har betydning for valg av språk til utdanningen enn for valg av språk til autorisasjonsordningen. Grunnlaget for å få tilstrekkelig antall studenter, tilgang på fagressurser og sensorer innenfor hvert språk, er blant faktorene vi antar medvirker til hvilke språk de tilbyr utdanning i. IMDi og de ansatte ved autorisasjonsordningen vil ikke lenger trenge å bruke tid og ressurser på å velge språk for denne gruppen: Formelt sett er det altså Institutt for internasjonale studier og tolkeutdanning som velger hvilke språk det vil bli tilbudt autorisasjonsprøve i for språkgruppe 1.

Språkene som inngår i bachelorprogrammet, blir kjent flere år før det er aktuelt å avholde autorisasjonsprøve i dem, da utdanningen tar fire år. Det vil kunne medføre en større forutsigbarhet for de som administrerer autorisasjonsprøvene og de vil ha god tid til å forberede avholdelse av autorisasjonsprøver i disse språkene. Likeledes vil det også bli langt mer forutsigbart for mulige kandidater til disse språkene. Forutsigbarheten muliggjør en offentlig språkplan over språk det vil bli avholdt autorisasjonsprøver i, flere år fram i tid.

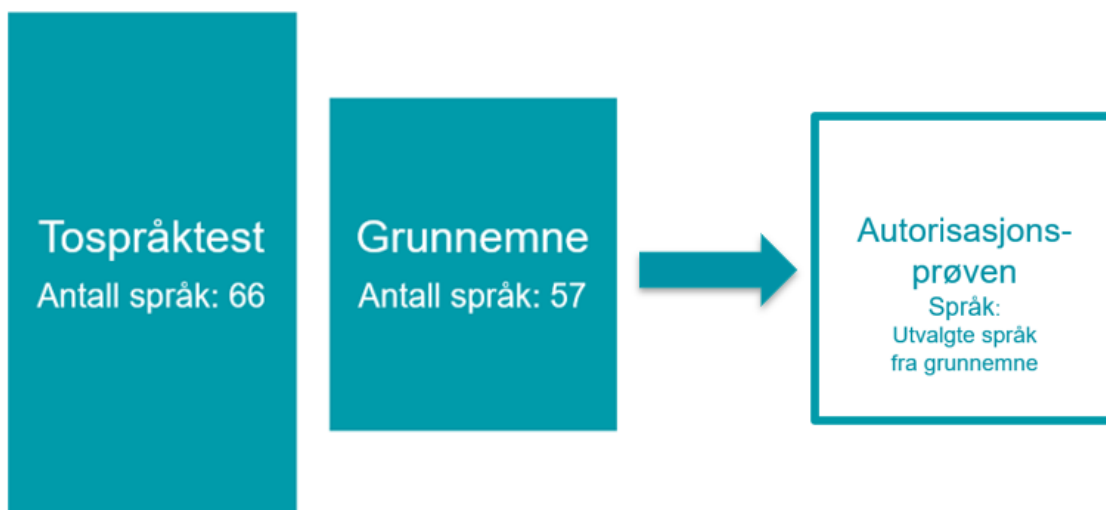
8.3.1 Språk der det ikke tilbys bachelor i tolking

Det er som tidligere beskrevet store variasjoner i etterspørselen etter tolk på ulike språk. Selv om det ikke er behov for tolk så ofte er det viktig å ha godt kvalifiserte tolker. For eksempel vil det være svært avgjørende å ha godt kvalifiserte tolker til å tolke i forkant av et alvorlig inngrep på et sykehus, å tolke i en rettssak eller i et asylintervju. Som en autorisert tolk uttalte:

Uansett hvor lite språk det er, trenger man autoriserte tolker. Vi vet aldri når det er en viktig sak i retten, eller en komplisert operasjon på sykehus.

Det er som tidligere beskrevet langt mer ressurskrevende per autorisasjon å avholde prøver i mindre utbredte tolkespråk i Norge. Videre vil vi omtale språk som ikke tilbys gjennom bachelorprogrammet for *språkgruppe 2*.

Figur 8.2 Valg av språk til språkgruppe 2

I forslaget til ny forskrift til tolkeloven, står det ikke spesifisert hvorvidt det skal avholdes autorisasjonsprøve i andre språk enn i der det tilbys bachelorprogram. Slik valg av språk praktiseres i dag, er det IMDi i samarbeid med autorisasjonsordningen ved OsloMet som bestemmer hvilke språk autorisasjonsprøven skal omfatte.¹⁴ Den samme ordlyden er foreslått i ny forskrift til tolkeloven. Vi antar derfor at det er en intensjon å også avholde autorisasjonsprøver i språk i språkgruppe 2, og at disse er tenkt at skal bli valgt ut av IMDi og OsloMet i samarbeid.

IMDi har, i tillegg til rollen som nasjonal tolkemyndighet, også ansvaret for bosetting av flyktninger. IMDi vet dermed hvilke grupper som er bosatt og hvilke som skal bosettes, noe som gir dem god oversikt over tolkebehovet i integreringssektoren. De har god oversikt over kommunenes behov, ulike språkminoriteter og hvilke språk som bør prioriteres. I tillegg drifter IMDi Nasjonalt tolkeregister (omtalt i kapittel 5). Det gjør at de har oversikt over hvilke språk det er kvalifiserte tolker i, hvor mange det er i hver kvalifikasjonskategori, og hvor mange av disse som er statsautorisert.

For å sikre at det blir autorisert tolker i alle de språkene som det norske samfunnet har behov for statsautoriserte tolker i, anser vi det som nødvendig at IMDi gjennom sin styringsdialog avgjør hvilke språk som skal inn i språkgruppe 2. At IMDi avgjør språk innenfor språkgruppe 2, vil være viktig for å ivareta samfunnets behov for autoriserte tolker i andre språk enn det som blir prioritert gjennom bachelorutdanningen.

For å sikre tilstrekkelig rekruttering av tolker til språkene i språkgruppe 2, er det viktig at aktuelle kandidater får informasjon om at det skal avholdes autorisasjonsprøve på deres språk i god tid før prøven avholdes. En språkplan offentliggjort i lang tid i forveien for språkgruppe 2, vil derfor også være svært viktig.

¹⁴ Her er det altså snakk om ansatte i fakultetsadministrasjonen i Seksjon for studieadministrasjon og internasjonalisering.

Tabell 8.2 Forskjell i organisering av autorisasjonsprøven i de to språkgruppene

	Språkgruppe 1	Språkgruppe 2
Valg av språk	OsloMet, tolkeutdanningen vil avgjøre hvilke språk som inngår i bacheloren. Innspill fra autorisasjonsordningen, Tospråktesten og IMDi. Kan påvirkes av interne prioriteringer, tilgjengelige fagressurser og budsjettsituasjonen.	Språk velges av IMDi, basert på egen kartlegging av behov for tolk og behov for knyttet til integrering av innvandrere. Innspill til valg av språk, fra autorisasjonsordningen, Tospråktesten og tolkeutdanningen.
Antall språk	Alle språk som inngår i bachelorutdanningen, skal tilbys innen det er gått tre år etter at kandidatene ble uteksaminert (jf. forslag til tolkelov).	IMDi fastsetter et visst antall språk årlig. Antall språk i denne gruppen inngår i tildelingsbrevet til autorisasjonsordningen.
Inntak av kandidater	Uteksaminerte kandidater fra bachelorstudiet trenger ikke å gjennomføre skriftlig silingsprøve (jf. forslag til tolkelov). Kandidater uten bachelorgrad, må ha bestått grunnemne (jf. anbefaling i kapittel 5) og ta skriftlig silingsprøve.	Opptakskrav: Grunnemne og skriftlig silingsprøve. Tospråktesten og skriftlig silingsprøve kan vurderes i særlige tilfeller.
Ressursbruk	Ressursbesparende for autorisasjonsordningen at språkene er valgt. Kan spille på fagmiljøet rundt bachelorutdanningen for å finne sensorer, rollespillere, utarbeide prøver, mv. Sannsynligvis høy andel tidligere bachelorstudenter som består autorisasjonsprøven. Antatt relativ lav ressursbruk per autoriserte tolk.	Det kan være mer ressurskrevende å finne sensorer, rollespillere, utarbeide prøver, mv. Alle må gjennomføre skriftlig silingsprøve. Sannsynligvis lavere andel som består autorisasjonsprøven, da de ikke har bachelorgrad. Antatt relativ høy ressursbruk per autoriserte tolk.

8.4 Styringsdialog mellom IMDi og autorisasjonsordningen

I oppdraget for evalueringen inngår det et spørsmål om hvordan IMDi bør prioritere i styringsdialogen når det gjelder forholdet med tilsagn og resultatmål. For de to siste årene (2019 og 2020), har tildelingsbrevet inneholdt resultatmål om antall avholdte skriftlige prøver. Vi finner dette resultatmålet problematisk. Et premiss for ordningen er at kvalitetskravene til autorisasjonsprøvene ikke skal endres – å bli statsautorisert tolk skal være krevende og ferdighetene til de uteksaminerte kandidatene skal være svært gode. Resultatmålet, slik det foreligger nå, framstår som vanskelig for de som administrerer autorisasjonsordningen å jobbe etter. De vet aldri på forhånd hvor mange som melder seg opp til hvert språk, eller som kommer gjennom den skriftlige silingsprøven.

Vi vurderer det derfor som mer hensiktsmessig å ha resultatmål knyttet opp til antall språk som blir utlyst hvert år for hver språkgruppe. Da kan IMDi med sikkerhet vite at det blir avholdt autorisasjonsprøve i språkene det er tilbud om bachelorgrad i, samtidig som de har et mål på hvor mange andre språk (språkgruppe 2) som også blir tilbudt i løpet av et år. Siden antall kandidater som går opp til muntlig prøve varierer mye mellom

språk, og det er vanskelig å estimere på forhånd, vil det også være rimelig at det blir etterbetalt per kandidat som går opp til muntlig autorisasjonsprøve.

Autorisasjonsordningen vil med disse forslagene måtte avholde prøver i flere språk enn i dag. Forslagene forutsetter derfor bevilgninger som står i forhold til omfanget.

OsloMet har ansvar for å tilrettelegge for at autorisasjonsordningen blir så effektiv som mulig. Da OsloMet overtok ansvaret for autorisasjonsprøvene fra Universitetet i Oslo, var intensjonen at fagmiljøet for tolker skulle være samlet.

Bachelorutdanningen har mange fagpersoner som er spesialister på sine felt. Flere har professorkompetanse og er nasjonale eksperter på tolkefeltet, både i testing av tolkeferdigheter og i ulike tolketeknikker. En sterkere tilknytning til denne fagkunnskapen kunne vært svært nyttig for en videreutvikling av autorisasjonsprøvene. Vi anser det som OsloMet sitt ansvar å legge mer til rette for et bredere samarbeid mellom autorisasjonsordningen og tolkeutdanningen.

Autorisasjonsordningen operer i dag med manuelle verktøy for å behandle oppmelding og administrering av oppmeldte kandidater til autorisasjonsordningen. Slik manuell saksbehandling er mer ressurskrevende enn nødvendig. Vi ser det som helt nødvendig at OsloMet får på plass et digitalt oppmeldings- og saksbehandlingssystem for autorisasjonsordningen.

8.5 Vurdering og anbefalinger

Innføring av ny tolkelov med tilhørende forskrift om autorisasjonsprøvene kan gi en økning i statsautoriserte tolker. Denne økningen forutsetter økte bevilgninger til autorisasjonsordningen og enkelte endringer i dagens praksis.

Vi anbefaler at det blir utformet en plan for språk som det skal avholdes autorisasjonsprøve i. Språkene bør bli offentliggjort i god tid før prøven skal avholdes, for eksempel to år før avholdelse. Planen bør være en helhetlig plan som blir sett i sammenheng med språkvalg i utdanningssystemet.

Vi anbefaler at når det skal avholdes autorisasjonsprøve i språkgruppe 1 (språk som inngår i bachelorutdanningen) bør det være mulig for alle tolker som oppfyller opptakskravene til å melde seg opp til prøven i det gjeldende språket.

Videre anbefaler vi at OsloMet arrangerer autorisasjonsprøve for et gitt antall språk i språkgruppe 2 (språk som ikke inngår i bachelorutdanningen) hvert år. For språkgruppe 2 bør det bli fastsatt resultatmål om antall språk OsloMet skal avholde autorisasjonsprøve i årlig. Dette vil føre til en økning i antall autorisasjonsprøver som blir avholdt. Vi antar at endringene vil føre til betraktelig flere statsautoriserte tolker. IMDi bør ha en ledende rolle i å avgjøre hvilke språk som det skal avholdes autorisasjonsprøve i for språkgruppe 2, slik at det sikrer samfunnets behov for statsautoriserte tolker.

Vi anbefaler at det i styringsdialogen mellom IMDi og autorisasjonsordningen blir fastsatt et resultatkrav om antall språk per år, framfor antall autoriserte tolker. Videre bør bevilgningene justeres i forhold til antall gjennomførte muntlige prøver.

Vi anbefaler at IMDi gjennom tildelingen også stiller krav til OsloMet, for bedre tilrettelegging av samarbeid på tvers i organisasjonen samt et effektivt digitalt oppmeldings- og saksbehandlingssystem.

9 Særskilt om samiske språk

I dette kapitlet vil vi omtale tolking i samiske språk, og gjennomføring av autorisasjonsprøver i samiske språk spesifikt. Kapitlet er basert på data som vi har innhentet gjennom intervjuer og skriftlige innspill fra ulike informanter, høringsuttalelser og dokumentgjennomgang, blant annet NOU 2014:8 og NOU 2016:18.

Vi ser nærmere på behovet for tolking i samiske språk i offentlig sektor og på eksisterende utdanningstilbud i samiske språk. Deretter anbefaler vi endringer i autorisasjonsprøve i samiske språk – herunder hvordan organisering og innhold av prøven bør være. Kapitlet er med på å besvare problemstillingene om hvilke løsninger som kan sikre en effektiv og god organisering av autorisasjonsprøvene samt problemstillingen om hvilke forutsetninger, ressurser og verktøy som trengs for å dekke samfunnets behov for flere statsautoriserte tolker, også i samiske språk.

9.1 Tolkebruk i offentlig sektor i samiske språk

Norsk og samisk er likestilte språk innenfor forvaltningsområdet for samisk. Dette innebærer at alle har rett til å bli betjent på samisk når de henvender seg til offentlige etater i forvaltningsområdet for samisk språk (Regjeringen 2020).¹⁵

Samiskspråklige fra andre kommuner har samme rettigheter som minoritetsspråklige. Der hvor offentlige myndigheter ikke har samiskspråklig kompetanse, skal tolk eller oversetter benyttes. Samiskspråklige kan ha behov for tolk i møte med offentlige instanser som kommune, fylkeskommune, stat og Sametinget, samt helse- og omsorgssektoren, domstoler, kriminalomsorgen, politiet, barnehager og skoler. På tilsvarende måte kan ansatte uten samiskkunnskaper ha behov for tolk i møte samiskspråklige brukere. Behov for tolker i samiske språk finnes over hele landet.

Undersøkelser har pekt på store forskjeller mellom kommunene når det gjelder å kunne tilby tjenester på samiske språk, og flere samiskspråklige har opplevd å ikke få tolk ved lege/sykehusbesøk (Norut 2012 i NOU 2016:18; Norut 2006 i NOU 2016:18). Det har også blitt påpekt at kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk ikke har innarbeidede rutiner for bruk av tolketjenester (Helsedirektoratet 2013 i NOU 2016:18).

Sametinget har i høringsuttalelser til NOU 2014:8 og ny tolkelov uttrykt at det er behov for flere statsautoriserte tolker (og flere tolker med tolkeutdanning) i samiske språk. Etter grunnlovens §108 har samisk språk et særlig vern, og det heter at «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv». Av samelovens språkregler er samisk og norsk likeverdige og likestilte språk. Det påpekes at statusen til autorisasjonen må heves blant samiske tolker, og at samiske tolker må bli motiverte for å avlegge autorisasjonsprøven.

Antallet tolker i samiske språk er begrenset. Behovet for tolker i samiske språk er stort, noe som særlig gjelder for sør- og lulesamisk (NOU 2014: 8; NOU 2016: 18). Ofte må familiemedlemmer stille som tolk, eksempelvis i møte med helsevesenet. Fjerntolking

¹⁵ Forvaltningsområdet for samisk språk omfatter Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune, Kárášjoga gielda/Karasjok kommune, Deanu gielda/Tana kommune, Unjárgga gielda/Nesseby kommune og Porsáŋggu gielda/Porsanger kommune, Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune og Loabága suohkan/Lavangen kommune i Troms og Finnmark, Hábmara suohkan/Hamarøy kommune og Aarborten tjielte/Hattfjelldal kommune i Nordland, Snåasen tjielte/Snåsa kommune, Raarvihken Tjielte/Røyrvik kommune og Røros kommune i Trøndelag.

De tre nordligste fylkeskommunene, Troms og Finnmark, Nordland og Trøndelag, er også omfattet av forvaltningsområdet.

(skjermtolking) har blitt pekt på som en nødvendig og hensiktsmessig tolkeform for å sikre rettsikkerheten til samiskspråklige. Fjerntolking vil også kunne effektivisere tolkebruken ettersom tolkingen ikke er stedsavhengig, og man reduserer reisetid (NOU 204: 8; NOU 2016: 18).

Det har blitt konkludert med at det er behov for mer informasjon om samers behov for, og rett til, bruk av tolk, samt behov for opplæring av offentlige ansatte i forvaltningsområdet for samiske språk. Det pekes dessuten på at tolking til og fra samiske språk ikke bare handler om å forstå/gjøre seg forstått, men at det også handler om retten til å bruke, ivareta og utvikle språkene (NOU 2014:8; NOU 2016:18).

9.2 Tolkeutdanning i samiske språk

OsloMet tilbyr tolkeutdanning i samiske språk. Gjennom intervjuene vi har gjennomført, har vi fått oppgitt at tolkeutdanningene alltid lyser ut samiske språk, og både bachelorutdanningen og grunnenne gjennomføres/har blitt gjennomført i nordsamisk.¹⁶ Det har imidlertid ikke blitt gjennomført utdanning i lulesamisk eller sørsamisk.

Det har tidligere eksistert sporadiske utdanningstilbud i tolking i Nordsamisk ved Samisk høgskole. Utdanningstilbudet har bestått i mindre kurs som kunne inngå i grader, men som til sammen også kunne utgjøre en årsenhet. At utdanningen er tilbudt sporadisk skyldtes blant annet at man ønsket å vente til et tilstrekkelig søkergrunnlag forelå samt at det var tilstrekkelige bevilgninger og lærerressurser.

I høringsuttalelsene til tolkeloven, samt i uttalelser fra fagpersoner som vi har intervjuet, presiseres det at tolkeutdanning for samiske tolker bør etableres ved Samisk høgskole, en institusjon som kan tilpasse utdanningen til forhold som gjør seg særlig gjeldende for samiske tolker.

Det har vært fokus på å etablere en tolkeutdanning ved Samisk høgskole i lengre tid. I 2010 ga KD en bevilgning til Samisk høgskole og daværende Høgskolen i Bodø, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Oslo for å utvikle en tolkeutdanning i samisk. Tolkeutvalget (NOU 2014:8) foreslo også at det skulle etableres en tolkeutdanning ved Samisk høgskole, i samarbeid med daværende Høgskole i Oslo og Akershus, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Universitetet i Nordland for å kunne dra nytte av de ulike fagmiljøers kompetanse. Det har blitt pekt på som viktig at en tolkeutdanning i samiske språk bør tilbys i nærområdene for de samiske språkene. Ettersom Samisk høgskole også tar opp studenter fra Sverige og Finland, ble det oppfattet som at utdanningstilbudet kan bidra til å styrke det nordiske samarbeidet når det gjelder å utvikle samiske språk (NOU 2014:8).

Samisk høgskole har planer for et bachelorprogram i tolking. Høgskolen har ved flere anledninger søkt midler fra KD for å starte bachelorprogrammet, men har ikke fått finansiering. I tillegg til en bachelorutdanning, har Samisk høgskole også mulighet til å tilby kortere kurs, blant annet i bruk av moderne teknologi ettersom de har tilgang til nødvendig utstyr. Vi er kjent med at det eksisterer et mulig samarbeid mellom Samisk høgskole og OsloMet i forbindelse med å utarbeide en tolkeutdanning ved Samisk høgskole. Hvordan et mulig samarbeid vil organiseres er ikke fastsatt på dette tidspunktet. De to institusjonene vil imidlertid kunne ta med seg ulik kompetanse inn i samarbeidet hvor Samisk høgskole har språkfaglig kompetanse, mens OsloMet sitter på tolkefaglig kompetanse. For å kunne tilby tolkeutdanningen, er det imidlertid behov for eksterne midler. Gitt at det bevilges midler vil utdanningen kunne starte i 2022.

¹⁶ Tospråktesten hadde prøve i nordsamisk i 2019, samt tilbudte prøve i lulesamisk og sørsamisk.

9.3 Autorisasjonsprøve i samiske språk

Det har tidligere eksistert en statsautorisasjon for tolker i samiske språk i regi av tidligere Samisk språkråd. Arbeidet med å utvikle en autorisasjonsordning for samiske språk ble startet av daværende Samisk språkråd i 1994, sammen med en arbeidsgruppene bestående av representanter for Samisk språkråd, Samisk Høgskole og Nordisk samisk institutt (NOU 2014:8). Et forslag om tolke- og autorisasjonsordning i samiske språk ble presentert i 1995. Prøven skulle tre i kraft fra 1996, og ble arrangert av en tolkeprøvenemnd i Samisk språkråd. Et autorisasjonsutvalg i Samisk språkråd ga bevillingen. 5 tolker ble autorisert i 1997. Arbeidet med tolkeautorisasjon ble imidlertid ikke videreført grunnet manglende økonomiske midler. Etter en omorganisering av Sametinget i 2001, ble Samisk språkråd nedlagt (NOU 2014:8).

På nåværende tidspunkt er autorisasjonsprøve i samiske språk en del av den ordinære autorisasjonsordningen, og gjennomføres i regi av OsloMet og med bevilgning fra IMDi. Tolker i samiske språk er en del av Nasjonalt tolkeregister.

Gjennom intervjuer har vi fått oppgitt at autorisasjonsordningen har et fokus på samisk som minoritetsspråk, og at det har blitt tilbudt autorisasjonsprøve i samiske språk ved tidligere prøveavviklinger. Autorisasjonsprøven har imidlertid blitt *gjennomført* for første gang i nordsamisk i 2020. Gitt at det har blitt tilbudt prøve i samiske språk tidligere, ser det tilsynelatende ut som at manglende interesse er årsaken til at autorisasjonsprøven ikke har blitt gjennomført i nordsamisk før nå.

9.3.1 Organisering av autorisasjonsprøve i samiske språk

Det er tilsynelatende ulike oppfatninger om hvordan en autorisasjonsordning i samiske språk bør organiseres og gjennomføres. Tolkeutvalget (NOU 2014:8) anbefalte at statsautorisasjon i samiske språk skulle inngå i den ordinære autorisasjonsordningen. Utvalget bak NOU 2016:18 har anbefalt at Sametinget skal ha en rolle i utviklingen av autorisasjonsprøver i samiske språk, samt at de bør stå for bevillingen av statsautoriserte tolker i samiske språk. At Sametinget er delaktig i utviklingen av autorisasjonsprøvene, anses ifølge utvalget som viktig for å sikre prøvens relevans for samisk tolking.

I høringsuttalelse til ny tolkelov har Sametinget argumentert for at ansvaret for organisering og gjennomføring av autorisasjonsprøven i samiske språk bør legges til en institusjon med nødvendig kompetanse og ressurser. Ettersom Sametinget har god kjennskap til det samiske tolkefeltet og tilgang til kvalifiserte ressurser, ble det foreslått at Sametinget tar over ansvar for organisering og gjennomføring av autorisasjonsordningen for tolker i samiske språk (med bevilgning fra IMDi). Samtidig har informanter som vi har intervjuet presisert at autorisasjonsprøve i samiske språk kan gjennomføres i samarbeid med Sametinget, Samisk høgskole og Oslo Met, og med bevilgning fra IMDi. Således kan autorisasjonsprøve i samiske språk inngå som del av den ordinære autorisasjonsordningen.

Samtidig har flere informanter påpekt at det kan være hensiktsmessig at gjennomføringen av autorisasjonsprøver i samiske språk legges til Samisk høgskole når de starter opp tolkeutdanning. Samisk høgskole har kompetanse og fagmiljø i språktesting og til sensur av prøver – riktignok i nordsamisk. Samisk høgskole vil imidlertid ha behov for kompetanse i sør- og lulesamisk. Vi har fått opplyst at det skal inngås en samarbeidsavtale mellom Samisk høgskole og Nord Universitet, en avtale som også vil kunne omfatte autorisasjonsprøven. Slik vil man kunne oppnå tilstrekkelig kompetanse og fagmiljø i nord-, sør- og lulesamisk.

Blant noen informanter oppleves det som lite hensiktsmessig at Sametinget – som politisk organ – skal delta i utarbeidelse av prøver og den øvrige gjennomføringen av autorisasjonsprøver. De argumenterer for at autorisasjonsprøver i samiske språk bør inngå i den nasjonale autorisasjonsordningen, og gjennom et samarbeid mellom Samisk

høgskole og OsloMet. Gitt det potensielle samarbeidet mellom Samisk høgskole og OsloMet i forbindelse med opprettelse av tolkeutdanning, kan det være hensiktsmessig at autorisasjonsprøven inngår i dette samarbeidet. Andre informanter mener imidlertid at Sametinget kan utstede bevillingen.

Det er noe ulike oppfatninger om det er hensiktsmessig med samarbeid med Sverige og Finland og å ha en autorisasjon i samiske språk på tvers av landegrenser. Noen informanter mener dette er svært hensiktsmessig ettersom samiske språk praktiseres på tvers av landegrenser. Noen framhever dermed at statsautorisasjon i samiske språk også bør gjelde i Sverige og Finland, og at overnasjonale retningslinjer skal ivareta dette. Andre peker på at en slags «nordisk autorisasjon» i samiske språk vil være vanskelig å realisere i praksis. Basert på tidligere erfaringer kan slikt samarbeid på tvers av landegrenser være utfordrende. Slike samarbeid har vist seg å være svært ressurskrevende og det kan være vanskelig å si om utbytte av slike samarbeid står i forhold til ressursene som legges ned.¹⁷ Det pekes på at det kan være uklart hvem som skal finansiere en slik ordning. Det blir også stilt spørsmål om en «nordisk autorisasjon» i samiske språk vil gjøre det utfordrende å inngå i den nasjonale autorisasjonsordningen ved OsloMet, samt om det vil kunne kalles en statsautorisasjon. Det påpekes at en konsekvens kan være at autorisasjonsordningen mister sin status.

Informanter i vårt datamateriale opplever at det kan være krevende for samiske tolker som bor nord i landet å reise til Oslo for å ta autorisasjonsprøven– særlig ettersom autorisasjonsprøven medfører flere reiser for å delta på skriftlig og muntlig prøve samt eventuell deltakelse på forberedelsesseminar. Av Nasjonalt tolkeregister ser vi at nær samtlige registrerte tolker i samiske språk holder til i Troms og Finnmark. Sett i lys av manglende påmelding til autorisasjonsprøven blant tolker i samiske språk, kan det tenkes at gjennomføring av autorisasjonsprøven i Troms og Finnmark kan bidra til at flere tolker i samiske språk gjennomfører autorisasjonsprøven.

9.3.2 Innhold i autorisasjonsprøve i samiske språk

Noen av våre informanter og innspill som kom i høringsuttalelser til tolkeloven, har uttrykt skepsis til autorisasjonsprøvens innhold, og hvilke temaer og ferdigheter som blir testet. Flere påpeker at autorisasjonsprøven ikke er særlig relevante for samiske forhold, både når det gjelder terminologi, samfunnsområder og tolkem metode.

Svært mange tolkeoppdrag i samiske språk foregår som simultantolking på møter, seminarer og konferanser. Slike møter og konferanser arrangeres gjerne på tvers av landegrenser. Autorisasjonsprøven med hovedvekt på konsekutiv tolking framstår dermed som mindre relevant. At autorisasjonsprøven kun tester konsekutiv tolking har, ifølge noen informanter, gjort at flere tolker i samiske språk ikke har gått opp til prøven. Dette skyldes enten at de ikke føler seg kompetente nok i konsekutiv tolking til å ta prøven, eller fordi de opplever prøven som lite relevant for sin tolkepraksis.

Noen av informantene opplever behovet for statsautoriserte tolker i samiske språk som todelt. Med tanke på tolkefeltet som profesjon er det et behov for statsautoriserte tolker i samiske språk. Imidlertid påpekes det at det er lav bestillerkompetanse blant tolkebrukere i samiske språk, og at tolkebrukerne ikke har forståelse for viktigheten av å benytte kvalifiserte tolker. Det varierer i hvilken grad tolkebrukere i offentlig sektor har fokus på å benytte kvalifisert tolk. Slik kan behovet for *statsautorisert* tolk oppleves som noe mindre relevant i samiske språk. For at statsautorisasjonen skal oppleves mer relevant, er det ifølge noen informanter viktig at den utvikles og organiseres slik at den

¹⁷ Det bør imidlertid presiseres at dette baserer seg på intervjuer og innhenting av synspunkter fra relativt få informanter. Det har heller ikke blitt tatt opp i intervjuer med representanter fra den svenske autorisasjonsordningen.

er tilpasset tolking i samiske språk og samiske tolkers tolkepraksis – for eksempel med tanke på terminologi og simultantolking, samt tolketeknikk og tolkeetikk – i større grad enn temaer innen utlendingsforvaltningen og integreringsfeltet.

9.4 Vurdering og anbefalinger

Vi anbefaler e at autorisasjonsprøven i samiske språk fysisk gjennomføres innenfor forvaltningsområdet for samisk språk.¹⁸ Årsaken til dette er at det vil være større nærhet mellom det språkfaglige miljøet, tolkebehovet og de aktuelle kandidatene til autorisasjonsordningen.

Vi anbefaler at autorisasjonsprøven i samiske språk fortsetter å være en del av den øvrige autorisasjonsordningen. Vi ser det som naturlig at utdanningsinstitusjoner som har samiskspråklig kompetanse bidrar med å utarbeide autorisasjonsprøvene, slik som Samisk høyskole og/eller Nord Universitet. Det vil være fordelaktig å samarbeide med både Samisk høyskole og Nord Universitet for å sikre kompetanse i både nord-, sør- og lulesamisk. Deres kunnskap om tolkebehov og -praksis i samiske språk og deres språkfaglige kompetanse vil kunne komplementere kompetansen OsloMet har på autorisasjonsprøver.

Vi mener det er lite hensiktsmessig at Sametinget, som politisk organ, er involvert i utarbeidelsen av prøver og gjennomføringen av autorisasjonsprøver i samiske språk, men det kan vurderes om Sametinget skal gi bevillingen.

Vi vurderer det som naturlig at tolker i samiske språk fremdeles bør inngå i Nasjonalt tolkeregister, da dette er et eksisterende og godt kjent register over tolker.

Samarbeid på tvers av landegrenser i forbindelse med autorisasjon i samiske språk har både fordeler og utfordringer. Ettersom både Norge og Sverige har egne statsautorisasjonsordninger, kan det by på utfordringer å etablere en nordisk autorisasjon i samiske språk. At det gis autorisasjon i samiske språk til/fra norsk, kan dessuten gjøre det vanskelig å godkjenne en autorisasjon på tvers av landegrenser. Samarbeid på tvers av landegrenser kan imidlertid være hensiktsmessig når det gjelder fagmiljø og ressurser. *Vi anbefaler imidlertid ikke en nordisk, men en nasjonal autorisasjon for samiske språk.*

¹⁸ Forvaltningsområdet for samisk språk omfatter Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune, Kárášjoga gielda/Karasjok kommune, Deanu gielda/Tana kommune, Unjárgga gielda/Nesseby kommune og Porsáŋgu gielda/Porsanger kommune, Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune og Loabága suohkan/Lavangen kommune i Troms og Finnmark, Hábmara suohkan/Hamarøy kommune og Aarborten tjielte/Hattfjelldal kommune i Nordland, Snåasen tjielte/Snåsa kommune, Raarvihken Tjielte/Røyrvik kommune og Røros kommune i Trøndelag.

De tre nordligste fylkeskommunene, Troms og Finnmark, Nordland og Trøndelag, er også omfattet av forvaltningsområdet.

10 Bevilling som statsautorisert tolk

Kapittelet inneholder en beskrivelse av siste del av prosessen med å bli statsautorisert tolk – bevillingen. Gjennom selve bevillingen gir myndighetene sitt «godkjenningsstempel» på tolkene for å vise at de kan tilby tolketjenester av ytterste kvalitet. Dersom denne kvaliteten forringes over tid eller statsautoriserte tolker ikke utfører tolketjenester av tilstrekkelig kvalitet, bør det være en tilbakekallingsmekanisme for statsautoriseringen. Vi diskuterer derfor eventuell tilbakekallelse av bevilling og hvorvidt bevillingen bør fornyes jevnlig. Disse temaene er med på å besvare problemstillingen om hvorvidt autorisasjonsordningen for tolker oppnår sitt formål i tråd med samfunnets behov.

10.1.1 IMDi som tildeler av bevilling

Bevilling som statsautorisert tolk gis av IMDi og er nedfelt i *Forskrift om bevilling som statsautorisert tolk og tolkeprøven*. Bevillingen gjelder for generell kompetanse i tolking til og fra norsk og tolkespråket. For å få bevilling, må man være fylt 20 år. Tolker som får bevilling må avgi en skriftlig forsikring om at de vil rette seg etter det som er bestemt i forskriften. IMDi er ansvarlige for at det føres et offentlig register over de som har fått bevilling og for offentliggjøring av informasjon om registeret, noe som blir gjort gjennom Nasjonalt tolkeregister.

I praksis vil det si at når en tolk har bestått autorisasjonsprøven, sender OsloMet en dokumentasjon på dette til IMDi. IMDi sender deretter bekreftelse på bevilling og et diplom undertegnet av IMDis direktør tilbake til den statsautoriserte tolken.

Bare personer som har fått tolkebevilling har lov til å kalle seg statsautorisert tolk. Misbruk av tittelen er brudd på straffeloven (§ 332).

10.1.2 Tilbakekallelse av bevilling

En forutsetning for statsautorisasjonsordningens legitimitet er at autoriserte tolker utfører tolketjenester av svært høy kvalitet, både språklig, tolkefaglig og tolkeetisk.

Flere statsautoriserte tolker vi har intervjuet har fortalt om hvordan de i sitt arbeid har kommet i kontakt med andre statsautoriserte som ikke fungerer godt i embetet. Tilsvarende har enkelte instanser i offentlig sektor som bruker statsautoriserte tolker fortalt om autoriserte tolker som utfører kritikkverdige tjenester.

Forskriften til autorisasjonsordningen legger til grunn at «Direktoratet skal kalle bevillingen tilbake når et av vilkårene for å få den, eller inneha den, jf. § 3, ikke lenger oppfylles. Midlertidig tilbakekalling kan foretas for den tid det tar å behandle saken.»

Tolkeutvalget presiserte viktigheten av å følge opp denne delen av forskriften (NOU 2014:8). Tilbakekallelse av bevilling har forekommet, men det skjer sjelden. Det er flere årsaker til dette. IMDis fokus har i all hovedsak vært å få opp antall kvalifiserte tolker. Å behandle varsler og klagesaker er tidkrevende, og de er vanskelige å bedømme. Tolkefeltet er et relativt lite felt og mange har jobbet i feltet i mange år. Det er en krevende situasjon for ansatte i IMDi å dokumentere at det er brudd på retningslinjer og skulle frata enkeltpersoner bevillingen.

Tolkeutvalget anbefalte et partssammensatt samarbeidsutvalg eller råd underlagt IMDi som skulle ha som oppgave å behandle klager på tolker i Nasjonalt tolkeregister. I forslaget til den nye tolkeloven ligger det forslag om at IMDi skal behandle klager på tolker oppført i registeret. I høringsrunden stilte departementet spørsmål om høringsinstansene mente det burde opprettes et partssammensatt råd. En rekke instanser stilte seg positive til dette, blant annet IMDi, Norsk Tolkeforening, Utlendingsnemnda og UDI.

IMDi spilte inn følgende i sin høringsuttalelse:

En grundig behandling av slike saker ved at ulike aktører er involvert vil videre være av betydning for tolkenes tillit til IMDi. I tillegg vil det sikre at avgjørelsene er bredt forankret i fagmiljøet. IMDi mener derfor det vil være hensiktsmessig å opprette et utvalg/råd som behandler slike saker, som innehar både juridisk og tolkefaglig kompetanse.

10.1.3 Fornyelse av bevilling

En annen måte å opprettholde et høyt nivå på «stallen» av statsautoriserte tolker, er å innføre krav om fornyelse av bevillingen. For å kunne tolke med stor presisjon og god kvalitet, må både de tolkefaglige og språkfaglige ferdighetene vedlikeholdes. Ferdighetene kan svekkes av manglende praktisering eller av endringer i helsesituasjon.

Tolkeutvalget pekte på at det på sikt burde vurderes om bevillingen av statsautorisert tolk skulle fornyes, slik det gjøres i Australia og Sverige (NOU 2014:8).

I Sverige må bevillingen fornyes hvert femte år. For å fornye bevillingen, må tolkene framvise dokumentasjon på vedkommendes aktivitet som tolk de siste årene. At tolkene har hatt tilstrekkelig yrkesvirksomhet er et vilkår for fornyelse. For å få fornyet autorisasjonen, må tolkene enten ha vært aktiv som tolk, alternativt ha deltatt i aktiviteter hvor de har anvendt kunnskapene sine i autorisasjonsspråket. Når tolkene søker om fornyelse, må de redegjøre for hvor mye de har tolket de siste fem årene. De må framvise dokumentasjon på at de har vært aktive som tolker, og det må redegjøres for oppdragsmengde som verifiseres av dokumentasjon fra for eksempel tolkeformidler eller fakturautskrifter. Om de ikke har hatt tilstrekkelig aktivitet, må de gjennomføre den muntlige prøven på nytt (Kammarkollegiet 2020). Kammarkollegiet anser om lag 40 tolkeoppdrag per år som tilstrekkelig. Det er også mulig å oversende dokumentasjon på for eksempel sykemelding eller fødselspermisjon som da vil bli tatt hensyn til. Ved språk med liten oppdragsmengde, gjøres en vurdering om det er behov for at kandidaten må gå opp til den muntlige prøven på nytt eller ikke. Kammarkollegiet gir uttrykk for at godkjenningen av dokumentasjon ikke er veldig ressurskrevende, da tolkene stort sett leverer inn god dokumentasjon på aktivitet. Kammarkollegiet kan dessuten innhente informasjon fra myndigheter eller organisasjoner (f.eks. Kronfogden og Politiet), bestillere og tolkebrukere i prosessen med å foreta *egnethetsvurdering* av tolkene før autorisasjonen fornyes.

En fornyelse av bevilling for tolker, vil medføre noe mer saksbehandling for IMDi, men det vil være viktig for å opprettholde god standard på statsautoriserte tolker i Norge. Det vil også sikre at stallen av statsautoriserte tolker i Nasjonalt tolkeregister er aktive tolker. Da unngår man at brukere med behov for tolk må kontakte en rekke inaktive tolker i registeret som ikke er tilgjengelige for oppdrag.

10.2 Vurdering og anbefalinger

Samfunnet har behov for å få identifisert de aller beste tolkene – tolker som staten kan sette sitt «godkjenningsstempel» på som statsautoriserte. Dette gjøres gjennom autorisasjonsordningen for tolker. Men – dersom tolkebrukere opplever å bruke statsautoriserte tolker som ikke utfører tolkeembetet med høy grad av presisjon og etter gode tolkeetiske prinsipper, vil dermed autorisasjonsordningen miste sin legitimitet. For å sørge for at tolker faktisk ønsker å bli statsautoriserte og for å opprettholde god etterspørsel etter autoriserte tolker, bør det gjøres noe for å vedlikeholde «stallen» av autoriserte tolker.

Vi anbefaler derfor at det opprettes en ekstern klageordning på statsautoriserte tolker.

Samfunnet skal ha en garanti for at en statsautorisert tolk er av ytterste kvalitet. Vi anbefaler at det opprettes en ekstern klageordning med et partssammensatt utvalg som vurderer klager på statsautoriserte tolker. Klageordningen bør være sammensatt av fagpersoner med juridisk og tolkefaglig kompetanse. Ordningen vil kunne sende vedtak til IMDi som utfører selve tilbakekallelse av bevillingen, i henhold til forskriften. Ved å opprette en ekstern klageordning utenfor IMDi, vil det kunne legitimere og effektivisere dette arbeidet. Det vil også gjøre arbeidet mindre personavhengig. Dersom et slikt partssammensatt utvalg hadde blitt etablert ville man kunne være flere om avgjørelsen og personbelastningen på den enkelte saksbehandler hadde vært mindre. En mulighet er at IMDi kunne fungere som sekretariat for et slikt uavhengig utvalg, som er satt sammen av ulike instanser.

Statsautoriserte tolker må utøve tolking av en viss kvalitet, for ikke å undergrave ordningen. For å sikre dette *anbefaler vi at bevilling som statsautorisert tolk må fornyes jevnlig*. Hvor ofte blir en vurderingssak og må sees i forhold til tilgjengelige ressurser. For eksempel kan hvert femte år vurderes som en passende syklus. Da det vil bli for stor belastning på autorisasjonsordningen dersom alle skal ta prøven igjen, vurderer vi det slik at det vil være tilstrekkelig for å få fornyet bevillingen å kunne framvise dokumentasjon på aktivitet som tolk.

Litteratur

Braun, S., Sandrelli, A. og Townsley, B. (2014) Technological support for testing i Giambruno, C. (Ed.) 2014 Assessing Legal Interpreter Quality through testing and certification: the Qualitas project. University of Alacant/Alicante Publications

Deemter, R.V., Maxwell-Hyslop, H. og Townsley, B. (2014) Principles of testing i Giambruno, C. (Ed.) 2014 Assessing Legal Interpreter Quality through testing and certification: the Qualitas project. University of Alacant/Alicante Publications

Felberg, T. R. (2015) Ufordringer ved prima vista tolking i asylintervjuer. Tolking i offentlig sektor, Vol. 2, No. 1/2015

Giambruno, C. (Ed.) 2014 Assessing Legal Interpreter Quality through testing and certification: the Qualitas project. University of Alacant/Alicante Publications

Hlavac, J. (2015) Formalizing Community Interpreting Standards: A Cross-National Comparison of Testing Systems, Certification Conventions and Recent ISO Guidelines 2015. International Journal of Interpreter Education, 7(2), 21-38. 2015 Conference of Interpreter Training

IMDi (2020): Tolking i offentlig sektor 2019 og tolking under koronaepidemien i 2020. Hentet fra: https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/tolk/faktaark_tolk_2020.pdf

Kammarkollegiet (2020). Förnya din auktorisasjon som tolk. Hentet fra <https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/tolk/fornya-din-auktorisation-som-tolk>

Kammarkollegiet (2017). Fler auktoriserade tolkar – vägen dit. Hentet fra [https://www.kammarkollegiet.se/download/18.1abda2991677d325932f52a/1551777025426/Fler%20auktoriserade%20tolkar%20-%20v%C3%A4gen%20dit_Kammarkollegiet%20\(2017\).pdf](https://www.kammarkollegiet.se/download/18.1abda2991677d325932f52a/1551777025426/Fler%20auktoriserade%20tolkar%20-%20v%C3%A4gen%20dit_Kammarkollegiet%20(2017).pdf)

Kammarkollegiet (2019) Årsredovisningen 2019. Hentet fra <https://www.kammarkollegiet.se/download/18.6dd8d35916feced2c5ced90/1582620311374/Årsredovisning%202019%201.0-webbversion.pdf>

Kunnskapsdepartementet (2019): Høringsnotat: Forslag til lov om offentlig organers ansvar for bruk av tolk mv. (Tolkeloven). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/dbdc3ab12be743b18a0b1fc0d6fca48a/horingsnotat-forslag-til-lov-om-offentlige-organers-ansvar-for-bruk-av-tolk-mv.-tolkeloven.pdf>

Proba (2019): *Barrierer for bruk av kvalifisert tolk i introduksjonsprogrammet*. Probarapport 2019:12. Hentet fra: <https://proba.no/wp-content/uploads/Rapport-2019-12-Barrierer-for-kvalifisert-tolk-i-introduksjonsprogrammet.pdf>

Universitet i Oslo 2012: Autorisasjonsprøven i tolking, 1995-2012, avsluttende rapport.

Regjeringen (2020). Samelovens språkregler og forvaltningsområdet for samisk språk. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/samelovens-sprakregler-og-forvaltningsom/id633281/#Forvaltnings>

Kunnskapsdepartementet (2018). Integrering gjennom kunnskap. Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/710bc325b9fb4b85b29d0c01b6b6d8f1/regjeringens-integreringsstrategi-20192022.pdf>

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012): En helhetlig integreringspolitikk. Meld. St. 6 (2012–2013). Hentet fra: [Meld. St. 6 \(2012–2013\) \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

Justis- og beredskapsdepartementet (2016): Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk. Meld. St. 30 (2015– 2016). Hentet fra: [Meld. St. 30 \(2015–2016\) \(regjeringen.no\)](#)

NOU 2014: 8 Tolking i offentlig sektor – et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Oslo.

NOU 2016: 18 Hjertespråket. Forslag til lovverk tiltak og ordninger for samiske språk. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Oslo.

Forskrift om bevilling av statsautorisert tolk og tolkeprøven
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-06-06-571>

Skaaden, H. og Wadensjö, C. (2014) Some considerations on the testing of interpreting skilles i Giambruno, C. (Ed.) 2014 Assessing Legal Interpreter Quality through testing and certification: the Qualitas project. University of Alacant/Alicante Publications

Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as Interaction*. London: Longman